VITT. EMANUELE

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
34 G
30

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

55-D-30

Io. Caluini Vita

11/14

K. 363.

DE IOANNIS CALVINI, MAGNI QVONDAM GENEVENSIVM MINISTRI, VITA, MORIBUS, rebus geſtis, ſtudijs, ac denique morte

HISTORIA:

AD REVERENDISSIMVM ARCHIepiſcopum & Comitem Lugdunenſem, per Hieronymum Bolſecum, Medicum Lugdunenſem deſcripta;

ET NVNC
Ex Gallico eius Pariſijs impreſſo exemplari
Latinè reddita.

COLONIAE,
Apud hæred. Iacobi Soteris.
M. D. LXXXII.

Colleg. Rom. Soc. Jesu
Cat. Inscript.
B. S.

2. PETRI 2.

Nouit Dominus pios de tentatione eripère, iniquòs verò in diem Iudicij reſeruare cruciandos: magis autẽ eos, qui poſt carnẽ in concupiſcentiæ immunditijs ambulant, dominationemq; contemnũt, audaces, ſibi placentes, ſectas non metuunt introducere, blaſphemãtes.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI ET DOMINO, D. PETRO DE ESPINACO, ARCHIepiſcopo ac Comiti Lugdunenſi, Franciæ Primati, ſalutem & omnem fœlicitatem exoptat Hieronymus Bolſec Medicus.

ORATORES, qui clari vnquam fuerunt, eloquentiam, atque dicendi facultatem in ſuorum clientum defenſione, quam in reorum accuſatione exerere maluiſſe videntur. Et Ciceronis quidem, quas in accuſando conſumpſit, non aliæ ad nos ex omnibus eius orationibus, actionibusve peruenerunt, quam quibus Verrem, ciuem Romanum, qui inexplebili auaritia, & intolerabili libidine Prouinciam Siciliam adminiſtrauerat, eſt perſecutus. Et ſurdo maledicendum etiam non eſſe, vulgo iactatum prouerbium eſt: quod vel de abſente, vel de vita functo æque poteſt intelligi. Atque huc etiam pertinet, quod non minus vulgo dicitur, nimirum, vt poſt funera atque mortem laudes. Quorum hoc poſtremum tamen bene expenſum non eam vim habet, quod omnes omnino homines poſt mor-

rem laudari debeant, ſed quod eos, qui præclaras & laudabiles actiones in vita ſunt ſectati, ob eas tamen viuos celebrari minus conueniat, non modo adulationis, cuius hoc ſpeciem præ ſe ferret, euitandæ cauſa: ſed quod exitus finiſque ſit expectandus, qui finis opus coronare ſoleat: atque efficere, vt quæ bene quis ſeu male auſpicatus fuerit, approbationem accipiant. Quæ commemorare volui, quod non defuturos certo ſciam, qui his, quas dixi, rationibus permoti, hoc meum ſtudium reprehenſuri ſint, & vitio daturi, quod vitioſas Ioannis Caluini Geneuenſis Miniſtri actiones plurimas, poſtquam eſſe deſijt, detegere, & in apertum proferre voluerim, multoque aliter, quam Theodorus Beza faciat, eius diſcipulus & ſucceſſor, in ea præfatione, quam Magiſtri Commentario in Ioſue præfixit, de eius vita atque moribus narrationem contexuerim. Veruntamen in promptu habeo, qua contra maledicos & iniquos hoſce iudices me defendam ac tuear, Platonis ſententiam, Qui vitiorum ſordibus immerſus, bonus nihilominus vir cenſeatur, & virtutibus ornatus, ac propterea in ſublimem honoris gradum ſubleuatus ſit, hunc maiori Rempub. clade afficere, ac plus in eam detrimenti inferre, quam alioquin alios in magno numero ad nihil vtiles ac pernitioſos ciues, quos improbos eſſe agnoſcunt omnes, neque alio loco habent. Nam animo atque cogitatione reuoluens, incredibilem calamitatem, ac deplorandam miſeriam Franciæ, & finitimis Prouincijs illatam, in quibus vix aliquis credat, quantus numerus ſit rudium, ſimpliciumque hominum, qui magna animi leuitate atque inconſtantia a vera,

ſanctæque Eccleſiæ ſe obedientia miſeri ſubtraxerunt, priſcorumque Patrum doctrinam deſeruerunt, vt Caluini ſe ſectæ manciparent ac deuouerent, nugaci impudentis Theodori Bezæ garrulitate atque mendacijs decepti, tranſuerſumque acti, qui eum omnes Dei Prophetas, Apoſtolos, & Domini noſtri IESV Chriſti diſcipulos, atque horum ſucceſſores, veros, ſinceros atque legitimos Eccleſiæ Doctores vitæ ſanctimonia, atque honeſtate, omnique virtutum genere ſuperaſſe, nugaciter contendit, continere me diutius non potui, ſed ſilentium abrumpere coactus ſum, vt eodem zelo atque ſpiritu, qui me Anno milleſimo, quingenteſimo, quinquageſimo ſecundo incitabat, vt præſens præſenti in eo, quem ipſi Geneuæ coegerant, cœtu atque Concilio palam reſiſterem, etiam nunc permotus & inſtigatus, manum calamo admouerem, & Bezæ me obuium obijcerem, eiuſque mendacia confutarem, quibus in magnum diuinæ gloriæ præiudicium, & ad Eccleſiæ, domus Dei, euidentem ruinam, qui malitioſiſſimus Sathanæ miniſter fuit, eum ſyncerum ac præcellentem Dei ſeruum fuiſſe, aſſerere ac prædicare eſt auſus. Deum autem teſtem appello, non me inuidia, priuatoque aduerſus quemquam illorum odio incitatum, ad ſcribendum accedere, & Caluini quam enormia vitia, & quam inſignis vitæ turpitudo fuerit contra Bezam explicanda mihi ſumpſiſſe, ſed Diuini honoris, veritatisque vindicandæ zelo partim, partim commiſeratione permotum, quam ex ſimplicium hominum, quos miſere deceperunt, ruina atque interitu capiebam. Iam hoc quoque eundem teſtor Deum, nihil me hoc tra-

ſtatu complexum, quod contra meam conſcientiam ſcriptum eſſe mihi conſcius ſim, ſed quæ ſcribo, omnia veritate niti, & vel ex tabulis ac teſtimonijs ea me manu ipſius Caluini conſcriptis deſumpſiſſe, vel referentibus maximæ auctoritatis viris cognouiſſe, vel meis oculis conſpexiſſe, manuque palpaſſe. Et meum quidem erat conſilium facere, vt multis ante annis hoc opuſculum in manus hominum, lucemque veniret, niſi omnibus modis prohibitus, omneſque mihi viæ præcluſæ fuiſſent. Antiquum enim Dei, ipſiuſque veritatis hoſtem apparet omne ſuum ſtudium in eo poſuiſſe, conatus, potentiamque ſuam omnem in eo exeruiſſe, vt me a propoſito retraheret, qui magna aduerſum me aduerſariorum coborte concitata, quaſi vim intulit, coegitque illud huc vſque ſupprimere. Caluinianæ vero etiam ſectæ diditi, ac mancipati, præter eas, quas vitæ meæ ſtruxerunt, collocaruntq́; inſidias atque tendiculas, continenter mihi bellum mouerunt, mouentque etiamnum, quibus hoc dant operam, vt me in inuidiam atque odium omnium, quotquot ſunt hominum, pertrahant, non ſolum per acres contra me conſcriptas inuectiuas, per varios aduerſum me latratus morſuſque, per multiplices impoſturas, quarum ſibi poſſeſſionem acquiſiuerunt, artemque publice profitentur, verum etiam cum magno ipſorum probro, admodumque ſordide, literis clam tecteque confictis, atque ad ſuos confœderatos miſſis, quales mihi exhibitæ, mecumque frequenter communicatæ fuere: Quod ſi Dei dextera protectus confirmatusq́; non fuiſſem, qui ſingulari ſua prouidentia, inſignes pietate, fide, ac charitate viros ad meum

meum auxilium præparauit, fieri aliter non potuiſſe plane certus ſum, quin calamitatibus hiſce in me nimis abundanter ingruentibus, deſperationis barathro totus inuoluerer atque abſorberer. Inter omnes autem, qui afflicto mihi magno ſolatio, anguſtijs preſſo, atque neceßitatibus conſtricto auxilio fuerunt, multum tuæ Clementiæ & liberalitati obligatum conſtrictumque teneri me ſentio, agnoſco, diſerteque profiteor. Sed ne a propoſito diſcedam, cum hunc de Caluini vita, moribus, ac morte libellum, a perquam multis Dominis amiciſque meis rogatus & ſolicitatus, ad Dei Opt. Max. honorem, ad parentem mendaciorum, eiuſque miniſtros pudore confundendos, veros autem fideles confirmandos, quiue miſere ſeducti ſunt, ſi hac eos gratia dignetur Deus, in viam reducendos, hoc tempore in lucem emittere decreuiſſem, cui commendare ac dedicare rectius vel poſſem vel deberem, nullus mihi occurrit, quam tu Reuerendißime Domine, qui inter Franciæ noſtræ Paſtores & generis nobilitate, & doctrinæ laude excellis, ac Dei gloriæ, Eccleſiæque reſtaurandæ zelo abundas, esq; mirabiliter incenſus. Quapropter, Clementißime Domine, hoc a me oblatum leuidenſe munus conſueta beneuolentia ſuſcipias, tuoque fauore proſequaris, obnixe rogo, vt fultum ac ſuſtentatum eo fauoris tui præſidio lucem aſpicere, & in manus hominum venire, aduerſarijque ac hoſtes Dei, veritatiſque, magis percelli, vehementiuſque pudore confundi ſic poßint. Quorum nos audaciam, temerarios auſus, inquietas mentes atque ſtudia per magni Dei infinitam potentiam, ſapientiam, iuſtitiam, bonitatemque

que

que repreſſa breui euerſaque oculis noſtris conſpecturos ſpem concipio. Cæterum beneuolentiæ me tuæ, Reuerendißime Domine, ſubmiſſe ac ſyncere commendans, Deum precor, longa te vita ſanum diutißime dignetur, omnesque tibi fœlicitates, atque corporis ſimul ac animi bona, commodaue adaugeat atque multiplicat. Lugduni xxvi. Iunij, Anno

1577.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

RAtio, lector benouole, illuſtre excellensq́; donum, homini eſt præter cętera animantia collatum, ad cuius normam cogitationes ſuas omnes, deſideria, actionesq́ue in hac corrupta rerum natura dirigat gubernatq́ue. Quam qui ducem deſerit, vt peregrinas opiniones ſectetur, extemplò ſeductus, in infinitas ſtultitias, tanquam auias vias, ad omnis humanitatis expertes cogitationes, & ſtudia quaſi beluina abripitur. Quod, qui rerum naturas, hominumq́ue actiones ſcrutari ſolent, homines ſapientes, in ijs potiſsimùm ſic euenire rectè obſeruarũt, qui, vt ſectis ſe peculiaribus emanciparent, ac planè aſtringerent, rationis

tionis vſum,&, quæ verè eſt, ſcien-
tiam abiecerunt. Hi quippe in tan-
tam cæcitatem prolabuntur, vt fa-
cultatum omnium propinquo-
rum, amicorumq́ue, atque adeò fa-
mæ & exiſtimationis ſuæ iacturam
minoris faciant, quàm ſuis vt ſectis
ſectarumq́ue magiſtris quicquam
derogari, detrahive patiantur: hi
inſuper cæco & indiſcreto zelo ad
ſectas, quibus ſunt addicti, fouen-
das, magiſtrosq́ue ſuos, quos non
vt homines, ſed tanquam Deos co-
lunt, obſeruantq́ue, exaltandos,
tam propenſo ſtudio feruntur, vt
ad diriora deſignanda, quàm Anti-
ochus vnquam Epiphanes, aut a-
lius quis magis etiam impius per-
petrarit, perduci ſe, pertrahiq́ue ſi-
nant; velut dum arces atque oppi-
da inuadere, templa & monaſteria
ſpoliare, demoliri, incendere, au-
rea,

rea, argenteaq́ue vaſa, & dicata diuino cultui ornamenta diripere, virtutibus atque doctrina præcellentes viros è medio tollere, nulla religione abſterrentur. Quæ me res mouit, vt hunc tractatum edere voluerim, ex cuius lectione inſtrui omnes poſſent, quantum, qui ad Caluini ſe doctrinam contulerunt, eumque ſunt, ac ſi verus Dei miniſter & Propheta aliquis eſſet, amplexi, à recta veritatis ſemita abducti ſint atque deflexerint. Quamuis autem certum hoc habeam, ex huius ſectæ ſchola exſurrecturum ſtatim aliquem, qui reſponſurus ad inſtar illius Paſſauantij aut Matagonis de Matagonibus ſannis me excipiat; ego tamen ſcommata eorum, riſus, ſannas, impoſturas nihili facio, prorſusq́ue contemno: &, ſi vitam ac facultatem largiatur Deus,

Deus, futurum ſpero, ne reſponſum, &, quod aiunt, replicam deſiderent. Interea hoc exiguo labore meo, lector beneuole, quod tuo commodo facias, vtere. Deum Optimum Maximum rogo, vt ſuo tibi auxilio adeſſe, ac ſancto te ſpiritu illuſtrare dignetur.

AVTHORIS AD Lectorem.

Iamdudum latui, & ſilui ſatis: exeo tandem:
Et loquor intrepidus, Bezæ commenta reuincens
Falſa, quibus ſanctum Chriſti deturbat ouile.
Nitere doctrinæ Patrum veterum optime lector.
Pelle nouos impoſtores, qui toxica melle
Fucato obducunt. Cur vincit opinio vetum?

IOAN-

IOANNIS CALVINI, MAGNI QVONDAM GENEVENSIVM MInistri, vita, mores, res geſtæ, doctrina, ac deniquè mors:

DESCRIPTA

Per Hieronymum Hermes Bolſec, Medicum Lugdunenſem.

CAPVT I.

INTER omnes illas miſerias, quas poſt primi parentis noſtri lapſum, mendacij pater, auctorq; peccati in orbem inuexit, hæreſis nullo non æuo maximas ſemper turbas dedit, grauiſsimasq; ſeditiones atque diſcordias concitauit. Quod fœdum & horribile, pernicioſiſsimumque monſtrum, quia ex ſuperbo faſtu, atq; ignorantia prognatum eſt, idcircò hęreticus vtriuſque vitij, tanquam à proximis propinquis ad ſe deriuati, quaſi hęres ſuccedit. Quotquot enim fuerunt vnquam, & etiamnum ſunt hæretici maiorem ſibi faſtu ſuperbiaq; turgidi, cùm probitatis tum virtutis laudẽ, quàm qua pręditi reuerà ſint, ſemper vendicãt; vſq; eò, vt & cæteros

omnes

omnes à ſecta abhorrentes non ſolũ contemptu & vituperio, verùm capitali etiam odio dignos exiſtiment, atq; inſectẽtur: tanta verò etiã ignorantiæ cæcitate ſunt offuſi, vt ſuę tantummodò opinioni, quam animo ſemel ſuoq́; cerebro impreſſerunt, mordicus adhærefcentes, diuelli ab ea non poſsint, neq; vllis rationibus ad veræ ſcientiæ veritatisq; lucem intuendam reduci. Et nullo quidem non tempore, occaſione, aut oportunitate mendacij hic parens, pacisque & tranquillitatis publicæ hoſtis obnixè contendit ſemper, animorũ inter homines vnionem turbatã diuellere, puramq́; & ſynceram ipſius veri cognitionem tenebris inuolutã occultare. Nec tamẽ hic ego diuerſas Philoſophorum, & eorum, qui res naturales perſcrutari voluerũt, ſectas, neq; variæ idololatriæ genera inter Gentes ipſo auctore introducta commemorabo; ſed eas tantũ, quæ inter Chriſtianæ religionis cultores ex ipſo ortę ac propagatę ſunt, ſectas attingã. In Iudęorum populo, Egeſippus vetus admodũ & religione Chriſtiana egregiè imbutus auctor, ſcriptũ reliquit, ſeptem inter ſe diuerſas ſectas extitiſſe, Eſſenorũ videlicet, Galilæorum, Hemerobaptiſtarum, Mesbuthenorum, Samaritanorum, Sadducęorũ & Pharifæorum, qui omnes, vt opinione, ita etiã odio inter ſe diſsiderẽt. Poſtquam verò lex Euangelica recepta fuit, eiuſdem Sathanę inſtinctu, maior ietiam frequentia hęretici paſsim prodiére, exor-

exortiq́ue ſunt; ex quorum numero idem Egeſippus fuiſſe teſtatur Epiſcopum quendam, Theobutum nomine, qui primus Chriſtianos committere, & Eccleſiæ quietem falſis propoſitis theſibus, vaniſq́ue opinionibus introductis turbare aggreſſus eſt. Secuti deinde ſunt, qui contra ὁμούσιαν, DEI VERBI, & eandē, quam cum patre habet æternitatem, hæreſim inuexerunt; quorum alij clarè & apertè, alij obſcurè atque tectè diuinam in Chriſto naturam pernegârunt. Horũ Duces & Anteſignani fuêre Cerinthus, Artemus, Paulus Samoſatenus, & poſt illos Arrius. Deinde quidã Carpocrates, eiuſq́ue Gregales, qui inter Chriſtianos omnia inter omnes communia eſſe oportere, atq; adeò etiam vxores, tradiderunt; ſed ijdem quoque carnalium deſideriorum, voluptatumq́ue effrenem licentiam, confuſionemq́; inuexerũt, quam etiam ſectam per Anabaptiſtas noſtro hoc tempore Sathanas reſuſcitauit. Tertiò Ebion, eiuſq́ue ſocij Moſaicarum etiam cæremoniarum in Euangelica lege neceſſariam obſeruationem eſſe docuerunt, quod dogma magnorum in Eccleſia motuũ cauſa extitit. Quarta fuit Baſilidis, Marcionis, Manetis ſecta, qui de cauſa peccati ratiocinantes, duo eſſe principia contraria inter ſe, eademq́ue coæterna concluſerunt, bonum & malum, lucem atq; tenebras: tum Stoicam quandam neceſsitatem in omnibus humanis actionibus bonis malíſue conſtituerunt.

tuerunt. Quintus ex ordine Pelagius cum ſua hæreſi prodijt,qui bonis operibus meritiſque ſine Dei gratia ſalutem vitamque æternam hominem acquirere, ſibique procurare poſſe contendit. Ibi tum deinde magicis artibus imbuti præſtigiatores quàmplures, & Sathanæ mancipia ſeſe vnà ingeſſerunt, qui idiotas & minus perſpicaces,pręſtigijs& impoſturis ſuis magna frequentia ſeductos à Chriſti fide auerterunt. Quos ingens deinde aliorum phanaticorum caterua ſecuta eſt, qui varias, quales ſunt de ſpiritus ſancti proceſsione, de ſanctorum inuocatione, de noſtra pro defunctorum animabus interceſsione,atque ſuffragijs,deque ſimilibus alijs controuerſijs, quæſtiones erroneasq; opiniones diſſeminarunt.

CAPVT II.

CAEterùm noſtro hoc æuo eundem illum Dei aduerſarium, & pacis atq; Chriſtianæ concordię hoſtem apparet præcipuas potiſsimaſque ex ijs, quas recenſuimus,hęreſibus,falſisque dogmatibus, quæ iam olim confutata fuère ac damnata,quaſi in vnam maſſam conflatas in Geneuenſe oppidū,rurſus inuexiſſe,idque Ioannis Caluini Nouiodunenſis opera atque ſtudio,hominis,ſi quiſquam vnquam alius fuit,ſuperbi, arrogantis, ambitioſi, crudelis,vindictæ cupidi, & denique valdè imperiti; ſicut veris me viuisq;

niſque rationibus deinceps demonſtraturum ſpero; quamuis deeſſe non ignorem, qui aliter opinentur atq; ſentiant; ij nimirum, qui Theodori Bezæ, Caluini in eadem ciuitate ad falſam eius doctrinam propagandam ſucceſſoris, mendaci ac fucata, friuolaque garrulitate circumuenti atque decepti doctrinam eius minus diligenter expenderunt. Subdolus enim atque impudens hic, loquaciſsimusq; nugator in ea ſua præfatione, quam Caluini commentario in Ioſue præmiſit, vitam, mores, res geſtas, mortem deniq; huius ſui anteceſſoris deſcribens, eum, quem magiſtrum, amicum, parentemque ſuum nominat, ſuper omnes omninò homines in omni ſanctitatis atque ſcientiæ laude extollit, euehitque; & in narrationis ſuæ progreſſu affirmare hoc videtur, valdè Deũ Caluino ſuo obnoxium eſſe atq; obligatum, tanquam honoris, gloriæq; diuinæ hoc tempore ſingulari vindici, & religionis Chriſtianæ vnico aſſertori, quo ſi fuiſſet deſtitutus, in ſummum Deus amittendæ ſuę glorię, & religio, ne funditus deleretur, veniſſet diſcrimen. Hæc poſtquam ego commenta & execrandas blaſphemias latè cernerem per Franciam, vicinasq; Prouincias ſpargi, & credi paſsim, fidemque atque authoritatem iam obtinuiſſe, non ſine maximo diuini honoris præiudicio, Deiq; filij Domini noſtri IESV Chriſti ſumma iniuria, contemptuque, plurimorum quoque idiotarum, quiue minus
cauti

cauti eſſent, miſerrimo exitio, vt qui fallacibus huiuſmodi & ſubdolis impoſturis circumuenti, captiq́;, ſanctæ Eccleſiæ matris gregem cateruatim dėſererent, & ad ſectam, atque erroneam Caluini doctrinam ſe adiungerent, hunc libellum in lucem edidi, vt clarum facerem, quis & qualis iſte Caluinus fuerit, quantumq́; aberrarint, falſiq́; ſint, qui ob eam, quam de eius virtute, morum ſanctitate, doctrinæq́; præſtantia opinionem conceperant, leuitate quadam, inconſideratoq́ue & impudenti zelo eius ſectam & doctrinam ſic ſunt amplexi, vt ſe ci quaſi deuouerent & aſtringerent. Ergo reiecta in aliud opus, quod propediem poſt hoc ſequetur, vita ipſius Bezæ, & quemadmodum laſciuus poeta, per omnis generis vitia & turpes voluptates volutatus, repentè Doctor factus, ad diuinam ſcripturā, &, quæ inter cæteras difficilima eſt, & maximi momenti, D. Pauli ad Romanos Epiſtolam interpretandam acceſſerit, his, inquam, in aliud opus dilatis, nunc honorificos illi titulos, quibus ſuum Beza parentem, magiſtrum, amicum affecit, falſoq́ue exornauit, detrahere, ac ſimul omnia his, quæ à Beza affinguntur, contraria in ipſo hæſiſſe commonſtrare conabor: Deum teſtatus, omneſq́ue cœleſtis regni ciues, & quotquot ſani iudicij ſunt homines, nihil me neque ira, neque inuidentia, maleuolentiáue concitatum, tranſuerſumq́; actum, vel præter veritatem, vel con-

tra conſcientiam dicturum ſcripturúmue; exiſtimare autem, ſecus ſi faciam, & diutius hoc opuſculum ſupprimam, diuini beneficij immemorem, etiam conſcientiæ reluctaturum fuiſſe. Antehac enim diu eſt, quod emendationis reformationisq; alicuius ſpes me, ne facerem, retraxerit; qua fruſtrari me, & in deterius res magis ac magis indies prolabi, & veritatē mendacio obnubilari cum animaduerterem, diuturno deſiderio meo ſatisfacere tandem conſcientia vrgente ſum coactus.

CAPVT III.

INſignis ille Philoſophus Plato, qui excellentibus à Deo Opt. Maximo ingenij dotibus exornatus fuit, Rēpub. cōſtituit, cui timorem atque verecundiam præfecit & præclarè quidem; niſi enim ad cuſtodiam ciuitatis hi cuſtodes inuigilent, modeſtiam tueri admodum eſt difficile. Nam ſimulatq; illi vel indormiſcũt, vel ſe planè ſubducunt, omnia peſſum eunt, & vnuſquiſq; à recta ſemita aberrans, rationis terminos egreditur; ita quidem, vt cum barbariſsimis & omnium immaniſsimis, immò cum ipſis dæmonibus, ſi mendacia pallianda, veritas obſcuranda, ſeu ſupprimenda ſit, certare atque contendere poſsint. At verò Theodorum Bezam pudorem atque verecundiam procul à ſe omnem exterminaſſe, cùm ex alijs eius ſcriptis reluceat, tum

in

in ea præfatione, quam diximus, clariſsimè ipſus declarauit, in qua ex diametro cum veritate pugnantia, perſuadere tamen contendit, magiſtrumque ſuum, parentem atque amicum, quaſi in cœlum laudibus efferre conatur, non aliter ac ſi omnes retrò homines in omni virtutũ atque doctrinarum genere poſt ſe longè reliquerit. Inter cæteras verò dotes, quas ipſi affingit, admirabilem illi manſuetudinem & benignitatem attribuit, & ad ignoſcendum, à quibus læſus eſſet, ſupra modum facilem fuiſſe prædicat: quamuis animo valdè iracundo, & maligno fuerit; & ita quidem obſtinatè maligno, vt quas ſemel contra quem iras concepiſſet, nunquam deponeret. Teſtimonio eſſe poteſt de Michaele Villanouano Medico, cui Serueto cognomen etiam fuit, hiſtoria, homone arrogantiſsimo & inſolentiſsimo; quod, qui eo vſi in Charlieu ſunt, vbi ſub annum circiter 1540. apud Riuoire eſt commoratus, teſtari poſſunt. Inde ex Charlieu ob ea, quæ illic ſtolidè & inſolenter deſignauerat, migrare coactus in Delphinatum conceſsit. Ex quo loco ad Caluinum Geneuæ commorantem, (fuit hoc anno 1546.) literas ſcripſit, & vnà librum manu deſcriptum, cum triginta epiſtolis ſuis miſit, in quibus Caluinum de erroribus, quos ex eius de doctrina Chriſtiana inſtitutionum, alijsque libris collegerat, cũ non leui eius & quod profitebatur dogmatis nota admonebat. Quã eius

reprehenſionem iniquiſsimè ferens immortale aduerſus Seruetum odium concepit, & necem ei machinatus eſt. Nam hoc eum animo fuiſſe literæ fidem faciunt, quas Idibus Februarij eodem ipſo anno ad Petrum Viretum, Lauſannæ tum commorantem, manu ſua ſcriptas dedit, quarum hæc fuit inſcriptio: *Eximio Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruo Petro Vireto, Lauſannenſis Eccleſiæ Paſtori, Symmiſtæ chariſſimo.* Inter cæteraautem, quæ in illa epiſtola de Serueto ſunt, hæc ſcribit etiam: *Seruetus cupit huc venire, ſed a me accerſitus. Ego autem nunquam committam, vt fidem meam eatenus obſtrictam habeat. Iam enim conſtitutum habeo, ſi veniat, nunquam pati, vt ſaluus exeat.* Hæccine, rogo vos, verba ſunt hominis vſque adeò manſueti, vſque adeò benigni, vſque adeò ad condonandas iniurias facilis? Dei planè voluntate accidit, quòd hæc epiſtola ad meas manus delata ſit, quam ego multis admodum honoratis viris ſæpè oſtendi, & etiamnum, vbi eadem ſit, noui. Cæterùm, parum foret verbis eum à Chriſtiana pietate alienis vſum fuiſſe, ſi non etiam effectum ea ſuum ſortita eſſent. Nam omnes poſteà modos peruestigauit, quibus homini nocere, necemque procurare poſſet, & ſcripſit idcircò ad R. Dominum Cardinalem Turnonium, eo ipſo tempore Regis per Galliam vices gerentē, Seruetum de hæreſi accuſans. Vnde Cardinalis in riſum vehementer ſolutus; Hæreticus, aiebat, hic he-

reti-

reticum accuſat. Has quoque literas & mihi, & pluribus alijs Illuſtriſsimi Cardinalis Secretarius, Dominus de Gaure oſtendit. Sed eodem quoque tempore à Caluino inſtigatus Guilielmus Trie, de eadem re Lugdunum atque Viennam literas miſit: factumque hinc eſt, vt in carcerem Seruetus abriperetur, ex quo tamen ipſe poſtea elapſus eſt.

CAPVT IIII.

ELapſus igitur Viennæ ex cuſtodia Seruetus, indeq; fuga ſe proripiens Anno 1553. in Italiam, idque Geneua iter habuit. Erat autem dies Dominicus is, quo Geneuam ingreſſus eſt, neque cogitabat illic ſubſiſtere, ſed metu Caluini progredi, niſi ſecuritatem ſibi eo die per ſtatuta & priuilegia ciuitatis fuiſſet pollicitus; Sed hæc quidem priuilegia Caluinus nihil moratus, ſimulac certior de aduentu in vrbem Serueti factus eſt, Nicolaum miniſtrum ſuum accuſatorem ſubmiſit, qui ipſum in ius vocaret, & poſtrĩ diè Antonium fratrem ſuum, qui pro miniſtro cautionem interponeret, ſubornauit; atq; adeò tanto feruore tamque ardenti ſtudio ipſe, eiusque ſocij neci eius procurandæ inſtiterunt, vt viuus léto igne exuſtus tum fuerit, cùm huius adeò manſueti, adeò ad condonandas offenſas facilis parentis, magiſtri, & amici Theodori Bezæ permagno deſiderio & voluptate. Non ſum

neſcius hic, me idem reſponſum relaturum, quod Caluinus ipſe ad ſe purgandum attulit in eo libello, quē contra errores Serueti poſt eius necem conſcripſit. Nam cùm animaduerteret, multos hac cæde, quæ Geneuæ facta eſſet, offenſos, eo, quòd non ita pridem librum in lucē emiſiſſet, in quo, Hæreticos eſſe è medio tollendos, pernegauerat, vt inuidiam declinaret, librum, quem dixi, contra Serueti errores conſcripſit, Scabinos, Magiſtratum, atque Iudices Geneuenſes, ſeq; ipſum ſeueræ huius animaduerſionis authores eſſe, pernegans. Neque enim Geneuenſes, ſed Eccleſias Tigurinam, Bernenſem & Baſilæenſem capitalem contra Seruetum ſententiam ſcripſiſſe, Geneuenſesque, ſic ipſe affirmat, executores latę ab illis Eccleſijs ſententiæ tantummodò extitiſſe; quod valdè friuolum & manifeſtè falſum eſſe, ex eo ipſo libro depræhendas licet, in quo inter cætera mortis ſupplicium per Tigurinas Eccleſias ipſi Serueto decretum eſſe aſſeruit. *Nam vt cuiuis*, inquit, *conſtare poſſit, me verum dicere, literas hic Procerum Tigurenſium proferam, quæ, vt breues ſimus, teſtimonio eſſe queant, & cæterarum omnium, quæ eiuſdem argumenti ſunt, loco.* Sic Caluinus. At, qui librum hunc de Serueti morte & erroribus euoluit, & diligenter, quas producit, Tigurenſium contra Seruetum literas examinat, nihil in eis reperiet grauius, neque quod de eius nece dictum videri poſſet,

quàm

quàm hoc tantummodò, quod ſequitur; *Veſtrum ſit videre, quomodo temeritatem Hominis huius coerceatis.* An hic vlla mortis ſententia? Non hæc ideo ſcribo, quòd cædem turpiſsimi monſtroſiſsimiq; hæretici, qualis Seruetus fuit, improbem. Is enim omnium, quotquot viuunt, peſſimus fuit & indignus planè, qui in hominum ſocietate verſaretur, eſtque hoc mihi in votis quàm maximè; vt quotquot ſunt eius, exterminatos, Eccleſiamque viperis peſtibuſque huiuſmodi purgatam videre poſsimus. Sed huiuſce rei cauſa hoc vrgendum putaui, vt Sathanæ aſtum ob oculos ponerem, qui, vt ſimplices, rudes, & nimium credulos decipere poſſet, elegantem nobis preſtigiatorem ſuſcitauit, quē ſic inſtruxit, vt hominem improbiſsimū aliàs, immaniſsimumque & vindictæ cupidiſsimum ſpecioſis titulis, tanquàm ſummè benignum, clementem, & in condonandis iniurijs facilem extolleret, ornaret, fingeret. Sed malicioſi ipſius ingenij ex eadem ad Viretum epiſtola manifeſtum etiam extat indiciū aliud, his verbis expreſſum. *Vnum praterieram, Petrum Ameum Chartularium teneri mea cauſa in carcere iam vltra quindecim dies. Nunc crudelitatis accuſor a quibuſdā, quod vltionem tam obſtinato animo proſequar. Rogatus ſum vt me velim deprecatorem interponere. Negaui, me id facturum, donec mihi conſtet, quibus me calumnijs grauauerit.* Hæccine hominis manſueti, clementis, benigni, iniuriarum immemoris ac facilis ad

ignoſcendum, qualem ſacer ille Propheta Beza deſcripſit, verba ſunt & ſententiæ?

CAPVT V.

SED nimium his immorati ſumus, vlterius porrò progrediendum eſt in vita actionibuſque Caluini contemplandis, quem probitatis morũque & doctrinæ laudibus Beza tantopere extulit. Eius itaque mores primùm actioneſque ſpectemus, deinde quę doctrina fuerit, videbimus. Nihil iam de natiuitate dicam, quæ in annum 1509. incidit, quo Nouioduni Picardiæ in lucem editus eſt; neque etiam commemorabo de patre eius Gerardo Cauuino aliud, niſi impium hominem fuiſſe, & in Deum maximè blaſphemum, quod de illo teſtimonium præcipui aliquot ciues Nouiodunenſes interrogati perhibuerunt, Notariuſque legalis in publicas tabulas retulit, quarum exemplum cuidam Bartelier, Dominij Senatuſque Geneuenſis Secretario, Nouiodunum huiuſce rei gratia, vt in vitam atque mores Caluini inquireret, &, qualis adoleſcens fuiſſet, exploraret, præcipuè miſſo, eſt impertitus. Quod ego teſtimonium publicum apud hunc vidi, & in ipſiuſmet manibus inſpexi, & idcirco, vt rem veriſsimam, commemorare poſſum. In quo quidem teſtimonio etiam hoc erat adiectum, Caluinum, cum curatum illic beneficium, & aliud Sacelli cuiuſ-

uiuſdam ſacerdotium obtineret, Sodomitici
celeris conuictum in vitæ diſcrimen veniſſe,
tigni, quæ huiuſmodi ſceleris ordinaria & le-
itima eſt pœna, concremaretur; Cæterum E-
iſcopi vrbis commiſeratione pœnam modera
am, vt cauterio candens eius humero lilium
nureretur. Quo probro confuſus, neque ta-
em ignominiam ferens, vtrunque Eccleſia-
ticum beneficium in paſtorem Nouiodunen-
ſem tranſtulit, & ab eo certa pecuniæ ſumma
accepta, in Germaniam, deinde in Italiam pro-
fectus eſt, fortunæ, ſi quàm ſibi propitiam inue
nire poſſet, ſe permittens. Illic tum Ferraria iter
faciens, à Ferrarienſi Duce eleemoſyna dona-
tus eſt. Cæterum ſilentio præterire nolo No-
uioduno diſcedentem, cognomine immutato,
Caluinum ſe pro Cauuino vocitaſſe, ſiue im-
prudentem, ſiue conſulto & de induſtria, ſuis
quia hoc nomen moribus conueniret, quibus
malignum illum & vindictæ cupidiſsimum
Caluinum expreſsit, cui Iuuenalis, cùm in eum
xiij. Satyram ſcriberet, hunc verſum tribuit. *At vindicta bonum, quo non felicius vllum.* Sed fuit eti-
am, cum ſe Carolum de Heppe aut Hap-
pe oppidò appellaret, & in om-
nibus literis ſubſcri-
beret.

CAPVT

CAPVT VI.

NON eſt verò nobis in hoc amœno itinere ſubſiſtendum, ad eius in Geneuenſem vrbem ingreſſum, qui in annum circiter 1537. incidit, progrediamur, ſubtiles eius machinationes & ſtudia ſpectaturi. Hic in ſeditioſorum & ad res nouas procliuium Miniſtrorum, quorum ipſe ſimilis erat, ordinem cooptatus, ſtatim poſt, cæteris in eadem vrbe Miniſtris collegis ſuis Guilielmo, Farello & alteri cuidam Courault diem Dominicum in Veneris, & illius in hunc ferias transferendas eſſe, cœnamque pane fermentato, non autem, ſicut hactenus vbique conſueuiſſet, azymo adminiſtrandam, quod magnum id ad Papatus exitium momentum allaturum eſſet, expoſuit, perſuaſitque; ita vt ei vterque eius ſocius eodẽ, quo ipſe, ſpiritu agitatus ſtatim aſſenſerit, iunctique ſimul libellum ſupplicem, quo vtrunque poſtularetur, Senatui porrexerint: Senatus autem, antequam quicquam decerneretur, id ad Bernenſes vicinos, ſuoſque ſocios & fœderatos referendum cenſuerunt. Miſsi nuncij ſunt, & reſponſum fuit, nihil facilè innouãdum videri, neque antiquas conſuetudines temere infringendas, quod ad nihil aliud, quam ad non neceſſarias offenſiones ſine fructu aliquo excitandas valeat; nihilominus daturos ſe operam, propediem vt Synodus Lauſannæ ad vtrunque hunc articulum diſcu-

ſcutiendum coeat; vbi quicquid cócludatur
cernaturque,hoc obſeruandum eſſe. Hoc re-
ſponſo accepto tres illi Miniſtri Farellus, Calui
nus & Courault à Senatu vacati fuere,vbi lectis
Bernenſium literis amicè rogati ſunt, Bernen-
ſium Dominorum conſilio acquieſcere, nihil-
que nouare vellent. Caluinus improbari ſen-
tentiam ſuam non ferens,&omnes idcircò vias
rationeſque,quemadmodum voti compos fie-
ri poſſet,perſcrutatus, cum vtroque ſuo colle-
ga deliberat,qui tandem, turbarum inter ciues
& diſcordiarum ſemina ſpargenda,plebemque,
ſatis alioqui ad ſeditiones pronam, aduerſus
Syndicos, gubernatores, & minoris Concilij
proceres commouendam, ſtatuunt; certa ſpe
freti, in eiuſmodi vrbis atque ciuium diſcor-
dia,dum nemo contra ſe obijceret, hoc, quod
conſtituiſſent, conſequi ſe atque exequi poſſe.

CAPVT VII.

INterea accidit, vt menſe Februario Anno
1537.quidàm Legier Beſchaut, & alij diſ-
ſoluti & laſciui aliquot adoleſcentes, ci-
uium filij,quòd per vrbem, die quodam
ex pileis floſculorum loco porrum geſtantes
vagabundi diſcurriſſent,ad carcerem traheren-
tur. Hos Farellus in carcere inuiſens duris ad-
modum verbis obiurgat,multiſque iniurijs o-
nerat;erat enim homo ſupra modum iracũdus,
immoderatique & intemperantis ingenij, cu-
ius

ius rei,qui illo aliquãdo vſi ſunt, teſtes eſſe poſ ſunt.Proceres verocùm maturius ſecum,quod à captiuis adoleſcentibus deſignatum erat, ex iuuenili leuitate commiſſum eſſe expenderent, verbis ſeriò admonitos atque obiurgatos rela- xarunt.Hanc miniſtri occaſionem vociferandi, & pro concione in magiſtratum inuehendi cu- pidè arripuerunt. Inter cæteros Courault gla- diatoriè ſe in ſuggeſtu iactans, infinita in eos conuitia atque probra conijciebat. Decimo die Martij,qui erat Dominicus, quo etiam frequẽs Senatus conuocatus erat, Riuis Caluinus pro concione in hæc verba prorupit: Senatus ſeu Concilium,quod habẽdum eſſet,Diaboli con- cilium eſſe,pluraque alia probra fœdaque con- uitia in ipſos Proceres Dominoſque euomuit, ſeditioni ac tumultui ſic viam ſternẽs. Hęc ego quaſi ad verbum ex libro Rubro, qui in Curia ciuitatis aſſeruatur, exſcripta recito, exẽplum- que eius,ſi quis cupiat inſpicere, etiamnũ, vbi ſit,ſcio. Duodecimo Martij allatæ ſunt à Ber- nenſibus Dominis literæ ad Geneuenſes, qui- bus nunciabatur Synodum, de qua anteà per- ſcripſiſſent, ad vltimum eiuſdem menſis diem Lauſannæ indictam. Quæ literæ Farello & Cal- uino, eam ob cauſam in curiam à Senatu voca- tis, lectæ ſunt, ijſque vt ad eam irent manda- tum fuit;quos etiam, ne ſic amplius in concio- nibus publicè magiſtratum proſcinderent ac probris onerarent, amicè obteſtati ſunt: ſed ſi quos

os vitijs obnoxios, quorum vita eſſet im-
oba,noſſent, eos, poſtquam quod ipſorum
ıneris eſſet, fraterne ſecundum Euangeli-
n doctrinam increpaſſent, ſicque illi corrigi
llent, ad magiſtratum deferrent; qui offi-
ſuo non defuturus, ſed pœnis à lege præ-
iptis delinquentes atq; noxios coerciturus
et. Quæ illorum exhortationes atque pre-
s non tantum apud Farellum, Caluinum &
ɔurault, miniſtros habuerunt ponderis, vt
bacchari & aduerſus Dominos ſuos vocife-
ri,eoſque maledictis proſcindere deſiſterent.
ndem itaque minas addiderunt, grauesque
,ni deſiſterent,pœnas interminati ſunt: ſed
ɔc quoque fruſtra fuit, & ne quidem edictis
is, minisque terreri aut à maledicẽdo abduci
ɔtuerunt. Omnium vero maximè Courault
ſolentibus admodum mordacibuſque in e-
verbis inuectus,ebrioſos porcos appellabat
mò vero maioribus iniurijs proſcindebat.

CAPVT VIII.

EIuſdem menſis viceſimo ſexto die ele-
ctus ex ſenatu, qui ad Synodũ Lauſan-
nenſem Legatus Geneuenſium nomi-
ne proficiſceretur, Ioannes Philippi-
ıs,addita, pro ſe duobuſq; miniſtris, Farello
Caluino,qui,vt dictum eſt,ad Synodum eti-
ı abire iuſsi fuerant, pecunia. Qui, tametſi
uſannam quidem venerint, ſuperbia tamen
ſaſtu-

ſauſtuque turgidi, nunquam aliorum miniſtrorum congregationi intereſſe voluere; ita quidem, vt ocioſè intra extraque oppidum oberrantes, ne ſemel quidem in eorum cœtu comparuerint. Indicent iam hic æqui, & ſani rerum æſtimatores, quo huiuſmodi homines ſpiritu agitati fuerint. Dominico die, ſeptimo ſcilicet Aprilis, Courault pro concione multo etiam petulantius in ipſos Dominos vociferandô debacchatus, & in hæc verba prorumpens, Syndici, inquiebat, noſtri cereos pedes habent; & paulò pòſt, nihil aliud exiſtimare Syndicos ſibique de regno Dei perſuaſum habere, quàm ranarũ regnum eſſe. Eiuſdem menſis decimo nono die à Bernenſib. literæ allatæ fuerunt, quibus rogabant Geneuenſes, dare operam vellent, ne ab Eccleſiarum ſuarum ritibus diſcederent; ſed cæremonias & ſtatuta, in ſuperiori Lauſannẽſi Synodo ordinata, ſequerentur. Farellus & Caluinus vocati ad Senatum, aderant, cùm hæ literæ legerentur, quos deinde rogare non deſtiterunt, ne quid nouare, ſed iiſdem plane, quibus Bernenſes Eccleſiæ, ritibus vti vellent, quippe quos Geneuenſis Reſpub obſeruaturam ſe eſſet pollicita. Ac quoniam non diſsimulabant, indiciiſque è ſuggeſtu quibuſdam, dum verba ad populum facerent, non ſe pariturос ſatis innuebant, additæ aliæ preces ſunt, rogatique, tãtum biduo pòſt, xxj. Aprilis die, in ſolenni Paſchæ feſto (Anni gratiæ xxxviij. initiũ hoc erat) à no-

nouandis rebus abſtinerent. Quod ſi facerent, daturos ſe operam polliciti ſunt vt in ea ynodo, quæ Tiguri ante Pentecoſten celebrāa eſſet, eorum ratio, eiuſque, quod ipſi poſtuſſent, haberetur.

CAPVT IX.

EO, quem dixi, xix. Aprilis die ad Præfectos de Gez & Ternier hæc relata res eſt, & cum eis de ea communicatum, qui, in cæremonijs & cœnæ adminiſtratione vna eademque per omnia ratio vt obſeruaretur, neue aliqua mutatio fieret, daturos e operam ſunt polliciti. Et quidem quòd eo nane Courault poſt amicas, & ſingulari ex affectu profectas obteſtationes, quibus ſæpe tum pſe, tum eius quoque ſocij ſollicitati fuerant, pretis etiam ſeueris illis, ne in magiſtratum inuehherentur, neuè opprobrijs hunc & iniurijs ncesſerent amplius, edictis, maiori quàm vnquam inſolentia in eos declamauerat, concionandi officio, atque munere ei tum interdixeunt: Et eodem die is, quē vocāt Galli le grand aultier Farellum & Caluinum in ſuis quemq; edibus etiā conuenit, ex Senatus ſentētia mandatoque, vt ne alio, quàm Eccleſiæ Bernenſes onſueuiſſent, modo cœnam exhiberent, & ne uicquam innouare vellent, rogaturus. Cui dirertè rotundiſq́ue verbis parituros ſe, & quæ Bernenſes ordinaſſent, obſeruaturos pernegarunt;

runt; idque illorum reſponſum ipſe ad Senatum retulit. At Courault contrà quàm ei pridiè mandatum fuerat, in Paſchæ Vigilijs, xx. Aprilis die, ad S Geruaſium ſuggeſtu conſcenſo, maiores in magiſtratum, quam vnquam iniurias & contumelias effudit. Ob quam contumacem rebellionem in carcerem abductus eſt. Quod ſimulac Farello & Caluino fuiſſet renunciatum, ad Senatores in curiam ingreſsi, inter alia nimis quam arroganter & peraudacter prolata verba, quæ Chriſtianam modeſtiam minime decebant, Farellus pleno ſtomacho in hos ſermones prorupit; Factum ab illis nequiter atque improbè, ſicut eſſent etiam nefarij, improbi, & iniqui, quorum conſilio, atque opera in vincula coniectus Courault eſſet, quiue hoc factum approbarent. Quas tentas iniurias & contumelias, licet in ipſius Concilij conſeſſu in præſentes Dominos protuliſſent, rogati nihilominus iterum ſunt humaniſsimè, Bernenſibus vt Dominis morem gererent: Sed iterum illi expreſſè negarunt & domum quiſque ſuam reuerſi ſunt. Nihilominus proceres metu valdè conſternati, ne, ſi aliter, quàm conſueuiſſent & Bernenſes fœderati atque ſocij eorum vellent probaſſentque, cœna adminiſtraretur, cõfuſionis turbationiſque inter ciues fomentum hoc atque cauſa eſſet, etiam tertiò magnum Saultier ad Farellum & Caluinum miſerunt

erunt, vt hoc ab eis contenderet; Sed conſtanter rotundèque etiam tertiò recuſarunt. Cæterum Dominis neque hoc ſatis fuit, ſed cum omnes ſibi vias ineundas cenſuiſſent, quibus à ciuitate, cui præerant, tumultum auerterent, & ad Bernenſium ſe voluntatem, quoad ſacrorum in ſuis quoque Eccleſijs rium conformantes, in eorum amicitia perſiſtere poſſent; hoc etiam quartum conſilium cœperunt, vt Dominum Ludouicum Diesbachium, apud Bernenſes nobilitate generis clarum, admodumq; honoratum & magnę auctoritatis virum, qui tum fortè ſub meridiem Geneuam ingreſſus erat, adirent. Quem, poſtquam ei Bernenſium literas de ijſdem retinẽdis ritibus exhibuiſſent, & ſimul proteruam obſtinatamque miniſtrorum ſuorum, Farelli & Caluini, rebellionem, à nullis hoc precibus impetrari poſſet, expoſuiſſent, rogarunt, dignaretur ipſe quoque ad hanc in cæremonijs concordiam eos exhortari, &, nę quam tumultuandi ciuibus viciniſque ſubſannandi occaſionem dare vellent, commonefacere. Quid miniſtri autem Farellus Caluinuſque, tantine viri auctoritati ceſſerunt? minimè hoc quidem; ſed neque Domini de Diesbach ratione vlla habita, certè non maiori, quam qui hoc antea ſollicitarant, in obſtinatione ſua perſtiterunt, nihil ſe facturos planè profeſsi. Atque eccum tibi præclarum & illuſtre ius, quam Beza inter ſanctum diuinumque

C 2 Pau-

BIBLIOTECA NAZ. ... VITTORIO EMANUELE

Paulum, & ſuum parentem, magiſtrum, amicum Caluinum iuſtituit, comparationis exemplum, argumentumque. Et illius quidem hæc vox eſt; quis conturbatur inter vos, & ego non vror? Hic autem vniuerſam videt Ciuitatem commoueri propter eam, quam introducere nitebatur conſuetorum rituum mutationem; quæ inde inter Bernenſes & Geneuenſes prouenire inimicitiæ poſſent, huius oculis proponuntur, neque quicquam mouetur ſic tamen; ſed manet totus inexorabilis, obſtinatuſque perſiſtit. Quid eſt, ſi non Diabolica hæc eſt & infernalis obſtinatio? Veſtrum, quicunque eſtis viri boni, & cordati, iudicium appello.

CAPVT X.

HAnc duorum miniſtrorum tantam animi duritiem & obſtinatam contumaciam poſtquàm Syndici atque magiſtratus perſpexiſſent, ſui eſſe muneris crediderunt, ne qua mutatio in cœnę, quæ poſtridie adminiſtranda erat, cæremonijs fieret, prouidere, &, quæ hinc exoriri poſſet, offenſioni obuiam ire, ideoque concionandi prouinciam per vrbem, & quantum Geneuenſium ſe extenderet iuriſdictio, illis ademptam, cuidã Henrico Mario, vt is poſtridie, ipſo Paſchæ feſto, & concionaretur, & cœnam diſtribueret, mandarunt. De quo Farellus & Caluinus certiores redditi, Marium hunc domi ſuæ conuene-

enerunt, & infinitis in eum probris conie-
tis, quem arrogantem, temerarium, ſuper-
um vocitabant, tantum qui officium tan-
mque functionem accipere & vſurpare au-
is fuiſſet, non ſolum duris verbis increpa-
int, verùm eiectum inſuper extra fidelium re
rmati illius Euãgelij cœtum excommunica-
int, & anathemate percelluerunt, ſeuero Dei
dicio, &, quam comminabantur, ſempiterna
amnatione, hoc ſi munus ſuſcepiſſet, propoſi-
s. Quibus tam atrocibus minis perculſus mi-
r hic Marius, pollicetur, minimè ſe facturum,
eque fecit; poſtridie enim non eſt repertus, cũ
vel abdidiſſet aliquo, vel peregre extra vr-
em profectus eſſet. Farellus autem & Calui-
is, quod edicto prohibiti fuerãt, hic in Riuo,
e ad S. Geruaſium ſuggeſtum conſcendunt, at
enam non diſtribuunt. Vnde grauiter vrbana
cinaque plebs, quæ ad cœnam participan-
im conuenerat, offenſa, tumultuari cœpit.
uin vt ſeditionem concitarent, contraque
agiſtratum & gubernatores plebem commo-
erent, mille illos opprobrijs, mille contu-
elijs inceſſerunt, artificio, ſi, quod res eſt, fa-
ndum ſit, vere Diabolico, & ex odiorum, diſ-
rdiarum tumultuũque parentis, antiqui ho-
s, officina producto, eiuſque vafriciem redo-
nte. Theodorus Beza quidem, in magiſtri ſui,
rentis & amici gratiam in ea, quam diximus,
rbella præfatione ſecus multo de hac re lo-

quitur, totamque hanc Hiſtoriam, cuius me authenticum exemplum vidiſſe, & etiamnum, vbi extet, & vnde repeti queat, nouiſſe, affirmare poſſum, præterit, ſimpliciter proſcriptum narrans, & cauſam addens, quia in ea vrbe, quæ tumultu, turbis, factionibus mirè diuiſa, & in qua tanta omniũ rerum confuſio eſſet, cœnam diſpenſare recuſaſſet. Sed hic eius prætextus nimis eſt leuiter tinctus atque adumbratus, quippe cum ſatis conſtet, hos eius conatus, hũc ſcopum, hoc præcipuum deſiderium fuiſſe, vt cœnam fermentato pane miniſtrandi nouum morem introduceret. Quod deſiderium ſuum animo poſteà ſemper quaſi occluſum occultumque tenuit, donec proximis hiſce annis, quando per aliquot Franciæ loca concionari ſuæ ſectæ hominibus indultum fuit, manifeſtè declaret, à quo tempore, ipſo auctore, in illis locis, in hanc vſque horam ſic ea per miniſtros diſpenſatur; eandemque nouam rationem Geneuam reuerſus, introduxiſſet, niſi Geneuenſibus deliberatum conſtitutumque fuiſſet, à Bernatium Eccleſiarum conſuetudine cæremonijſque non diſcedere. Quo licet animo eſſent, cauere tamen non potuerunt, quo minus multa Caluinus pro arbitrio mutaret innouaretque, contrà quàm apud Bernenſes in vſu & conſuetudine eſſent; tam erat ad mutandas nouandaſque res propenſus. Exempla ſint; quod Mercurij diem feſtum eſſe voluerit,

it, vſque dum concioni finis eſſet impoſitus:
uod Bernenſes non ſequuntur, qui idcir-
o quaſi illudẽtes Mercurij hunc diem, feſtum
aluini per iocum appellant: deinde, quod
atiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, Cir-
ımciſionis, Annuntiationis, Aſcenſionis feſta
rogauit, quæ Bernẽſes in ſuis prouincijs ob-
ruant, & ab omnibus obſeruari mandãt, pœ-
is contrà tranſgreſſores, qui per illorum pro-
incias atque dominia opus tum exerceant, cõ-
itutis; quales contra Geneuæ ijs, qui officinas
bernaſque ccluſerint, neque opus illis die-
ıs exercuerint, infliguntur, quos etiam carce-
bus mancipãt: tertiò quod conſtituit, ne hoc
ſo Natalis Domini feſto, vel Geneuæ, vel in
rœcijs Geneuæ ſubiectis cœna diſtribuere-
r, ſed Dominico, qui hãc proximè, vel præce-
eret, vel ſequeretur, quod etiamnũ hodiè ſic
ſeruant omnes Eccleſiæ, quæ Caluino, eiuſ-
ıe Religioni mordicùs adhærent, Bernenſes
ntrà antiquã ſuam conſuetudinem retinent:
quartò, eſtne ab illo introductum, quod Ge-
euę primo Dominico die, qui meſe Septẽbri
currit, cœna porrigatur, quod neq; Bernen-
s, neq; Cantones reliqui, à quibus ſacrificiũ
abrogatum, ſequuntur. Silentio prætereo
m, quæ eſt in Sacramento Baptiſmi, in cære-
onijs diuerſitatem, pluresque alias ineptias,
arum primus inuentor idcirco haberi volu-
vt maior cæteris excellentiorque videretur,

ſeque ſupra alios efferre poſſet; nimirum qui inſtituerit ordinaritque multa melius, quam in alijs locis alij, qui ſe etiam reformatæ Religionis eſſe profiterentur, ordinaſſent. Hinc eſt, quod parœcias Bernenſium anguſtas propinas, miniſtros Caupones appellare conſueuerit. Quod tum faciebat præcipuè, cum vel in familiari colloquio, vel per literas Geneuã aliquos pertrahere niteretur. Cuiuſmodi me eius literas vidiſſe palam profiteri poſſum, quas Domino de Fallais, cum is Argentorati eſſet, deſtinauerat. En tibi autem eius verba. *Si, ait, cogitas, tibique in animo eſt, in hos Sabaudiæ fines ſecedere. meum eſt conſilium, ne in Bernenſium prouincia ſubſiſtas, vbi non ſunt, niſi male ordinatæ popinæ & miniſtri vt plurimum Caupones, ſed Geneuam ſi te conferas, quam ad inſtar Hieruſalem aliquam, viris doctrina & multarum virtutum ſplendore clariſſimis mirificè exornatam intueberis, incredibile gaudium conſolationemque es percepturus.* Vt concludam ergo, maiora aggreſſus eſt Beza, quam efficere & præſtare queat, qui ſe exiſtimauit hominibus per ſuas nugas poſſe, tanquam incantationes aliquas, ſomnum inducere, vel tenebras eorum oculis offudere, veritatemque compoſitis ad fallendum verbis obſcurare.

CAPVT

CAPVT XI.

Ognoſcenda verò ſunt, quæ circa ipſam Caluini proſcriptionem contigerunt, eaque ex libro Rubro, in quem ea lata ſunt, depromemus. Poſtridie Paſchæ, viſima ſecunda Aprilis, Concilio ducentumvili coacto, relatum de Farello & Caluino ad enum eſt, quàm illi frequenter ſcilicet admoti, quàm amicis ſæpè precibus ſollicitati fuent, quibus contemptis, non ſolum inexorabis, ſed obſtinati, rebelles atque edictorum Seatus per intolerabilem contumaciam tranſeſſores permanſerint, vt hęc à nobis ſunt pau antè expoſita. Sed Magiſter Henricus Maus, quem diximus, quę ad ipſum pertinebãt, quas illi iniurias, quaſue minas intentaſſent, inimè etiam diſsimulabat. Quibus omnibus iligenter ponderatis, in hoc ducentumuirali Concilio atque cœtu deliberatum concluſumue fuit, vt Farellus, Caluinus, & Couraultus ropter ſummam obſtinationem & contumaem arrogantiam vrbe, dominioque Geneueni excederent, & in exilium irent; cæremoniæ utem vſu & conſuetudine per Bernenſium ecleſias receptæ, & in poſtrema Lauſannenſi Syodo comprobatæ, in Eccleſia Geneuenſi etim & huic ſubditis parœcijs nihil immutatæ obſeruarentur. Poſtero die in pleno Senatu, ſie generali, quale tum habitum fuit, Concilio decretum, rata vt haberentur, quæ pridie du-

centum viri deliberaſſent. Farellus autem & Caluinus, qui ſe in ædes ſuas abdiderant, proſcriptionis huius ſuæ nuncio accepto, & certiores redditi, plebem contra ipſos valdè concitatam, clam vrbe exceſſerunt, & fuga ſibi magna celeritate conſuluerunt. Hæc vera & ſyncera Caluinianæ proſcriptionis cauſa eſt. Quis enim non plus fidei accommodandū magiſtratui, ijsque tabulis cenſeat, quas ex huius mandato publicus & Ordinarius Secretarius confeciſſet, quàm priuato alicui homini, amore & ſtudio eius, de quo teſtimonium ſcribere velit, nimium incenſo? præſertim, ſi eius quoque priuati vita & mores nota non careant? Sed huius hominis vitam, res geſtas ac mores amplè, & ad viuum propediem deſcripturum me, quod ante quoque ſum pollicitus, ſpero, bonam à bonis, ſynceriſque viris, ab alijs ei doctrinæ planè immerſis malam proculdubiò gratiam initurus. Nunc quemadmodum Geneuam reuerſus ſit, dicendum, quam rem Beza aliter etiam & contrariò, quàm geſta eſt, modo deſcribit, quod quidem optimi grauesque viri non ignorant. Nam literis, quas ad primarios Geneuenſis Reipublicæ viros frequentes magna cum importunitate ſcripſit, direxitque, nomen tamen multorum, qui apud Germanos in exiſtimatione erant, tanquam ab eis ſcriptæ eſſent, ementitus, & cautè atque ſubtiliter excogitatis, huiuſcemodi artibus tantum pro-

mo-

mouit, vt earum importunitate victi Geneuenſes, ad inquirendum, reuocandumque eum ſuos miſerint. Vnde; quod Beza de hoc eius reditu ſcribit, contra animi ſui ſententiam Geneuam eum reuerſum, conſenſumq; eius, Dei iudicio, niſi huic vocationi pareret, propoſito, extorquendum fuiſſe, nugæ ſunt, logi ſunt, atque fabulæ, ad decipiendum incautos & nimium credulos, ſimplicesque idiotas excogitatæ; quales nugationes infinitas alias intermiſcet, vt parentem, magiſtrum & amicum ſuum laudando extollat; nimirum, quòd Argentorati tanquam theſaurus aliquis à doctis receptus ſit; quòd Theologiam cum magna omnium admiratione illic ſit profeſſus; quòd inter præcipuos Theologos, qui ad Vvormatienſe & Ratisbonēſe, Imperialia comitia, proficiſceretur, omnium, qui per Germaniam ſunt, Theologorum calculo ac ſuffragijs delectus ſit; ita quod Melancthon etiam tunc non aliter, quàm Theologum cognominauerit, ſingulari hoc eum honore dignatus: quòd Senatus Argentoratenſis ægrè illum dimiſerit: quòd Ciuitatis iure donatum prębēdæ reditus retinere voluerint, quos profeſsionis ſalarium ipſi attribuerant: quòd hoc tamen ab omni cupiditate alieniſsimus facere recuſarit, neque, vt vel quantum denarius eſt, ex eis ſibi ſeruaret, ab eo impetrare potuerint. Et mille ſimiles ineptias ad incautos & ſimplices ineſcandos capiendosque intermiſcet,

miſcet,quas ego prætereo; Sed ei nonnihil immorari libet,quod tanta cum impudentia affirmat exemplo S.Pauli ſuis ipſius expenſis Eccleſiæ ipſum inſeruiuiſſe. Nam ſecus ſe rem habere, norunt omnes,quibus ipſe notus fuit, quiue cum eo Geneuæ ſunt verſati.Principio centum coronati annui ipſius ſalarium erant. Deinde à typographis, quorum in imprimendis ſuis operibus opera vtebatur, in ſingulas ſiue paginas ſiue folia eius monetę binos aſſes auferebat. Tertiò, pauperum peculium atq; loculi eius fideicommiſsi erant; in eos autem bonæ pecuniæ ſummę inferebātur. Nam pręter quater millénos Francos, quos vno tempore Nauarrę Regina,iam vita functa,Franciſci I.quondam Regis ſoror, eò miſerat, etiam ipſa Ferrariæ Dux ſatis amplam aliam ſummam,tum plures alij nobiles viri atque fœminæ ſuam quiq; conferebant. non deerant & mercatorum collationes hoc fine factæ, vt lanificium illic, arte lanei panni conficiendi in Geneuam introducta,iuſtitueretur. Hunc enim rumorem Caluinus ad inſidiandum pecuniæ,eamq; ad ſe attrahendum commodum atq; accommodatū longè lateque ſparſerat. Quartò, Geneuæ è viuis exceſsit quidam, cui nomen P.Dauid, Hannonienſis, qui Geneuam religionis illius ſtudio commigrârat. Moriturus autem bis mille coronatos pauperibus teſtamēto reliquit, executoribus huius ſuæ voluntatis deſignatis Hanno-

nienſi

nienſi quodam, Maldonallum eum vocabant, & altero Sainct-Andrea, qui vel erat tum, vel breui pòſt Geneuenſis miniſter eſt factus, & Caluino; cui, cùm eſſet peculij pauperum adminiſtrator, & quaſi quæſtor, tradita commiſſaque fuêre duo hæc coronatorũ millia. Ex qua ſumma quingenti inter ſummè intimos eius amicos diſtributi fuêre; Vireto viginti quinq;, Farello viginti, & ſuę quæque portiones, quem dixi Maldanallo, Sainct-Andreæ, alijsq́; adnumeratæ; quid verò mille quingentis actum, & in quos vſus expenſi ſint, quis facilè dixerit? explorare hoc ſanè nullus poterat. Vnde pauperum magnæ querelæ exaudiebantur, ſed qui paulò liberiorem vocem ederent proſcripti ſtatim & Geneua excedere ſunt coacti, tanquam qui Libertini, vel athei fuiſſent; vulgaria enim hæc erant crimina his impingi obijciq́ue ſolita, qui Dominum meũ, quomodo Caluinum vocabant, quauis in re offendiſſent contriſtaſſentq́ue. Cæterùm ex cuiuſdam Nicolai de Fer egregio facinore ſatis detecta, & in lucem prolata eius auaritia eſt, neq; ea bonos prudentesq́; viros latere amplius tum potuit. Nam hic Antuerpiæ bonis cedens, creditoribus triũ milliũ librarum deluſis, cùm Geneuam profugiſſet, Caluino ſe adiunxit, eiq́; rem omnem, ſuaq; negocia plenè expoſuit, conſilium rogans, quidnam faciendum ſuaderet, ſi eum creditores ſui Geneuam vſq; inſequerentur. Caluinus conſilium

ſilium dat, immobilia bona ex hac pecunia vxori, duabusque ſuis filiabus vt compararet: Sic enim prçcluſum creditoribus viam iri quicquã ab ipſo auferendi, cuius ſuum nihil inuenirẽt. Maritos deinde illis quæreret, qui contra creditores infeſtantes auxilio eſſe poſſent. Acquieuit conſilio Nicolaus; vtque plus fidei, fauoris atque gratię Geneuę obtineret, munus inſigne multorum coronatorum bono huic Domino Caluino offert, qui tantus bonorum fluxorum contemptor, minimè eos tamen ſpreuit, ſed cupidè arripuit. Deinde, vt altera filiarum fratri ſuo Anthonio Caluino nuberet, operam dedit. Quid hic dicis? Vidéſne ſatis, quemadmodum venerabilis hic Dominus caducas & fluxas opes, quod illi Theodorus Beza elogium tribuit, contemnendas duxerit? Veruntamẽ quomodò poterit hic Caluini laudum tantus buccinator occultum tenere factum adoleſcentis illius prouincialis, qui Caluini miniſter facti infectique argenti ad quater millenos Francos ab eo furto abſtulit & profugit? Nam & is rumor intra & extra vrbem diuulgatus ita fuit, vt in ore omninm eſſet. Et ipſe honoris ſui cauſa, pecuniam hanc apud ſe depoſitam, ſparſit poſtea ab ijs exteris, qui Geneuam habitatum venerant, vel venire cogitaſſent: ſit ita ſanè, ſi eſſe poteſt, ſed admodum tamen hoc mirum fuit, quòd quamuis amici operam ſuam offerrent, permittere tamen, vt quiſquam eum inſe-

inſequeretur, nunquam voluit; quia metueret forſan, ne compræhenſus puer & reductus, ea proferret, quæ ad eius honorem parum facerent. Hinc grauis ſuſpicio nata, ne abuſus puero fuerit: ſuſpicionem enim adiuuat, quod Nouiodum ab eo perpetratum ſuprámemorauimus. Cuius tamen rei iudicio Deo relinquam, qui, erit tẽpus, cùm tenebris obrutas ſecretasque res in lucem proferet.

CAPVT XII.

AD illud redeo, quod Theodorus Beza in ſua illa præfatione pronunciat, ſe, ſi minimam ambitionis alicuius ſignificationem, quæ in ſuo magiſtro, patre, & amico Caluino reſediſſet, quis edere, notareque poſſet, manus daturum, & damnari ambitionis paſſurum; edam igitur & oculis ſubijciam plurima, eaq; minimè leuia ambitionis argumenta. Imprimis ignominioſam illam pœnam proferam, quam ipſi perſoluere debuit quidam Petrus Ameau, quem nudum, induſio tantummodò tectum, cum tæda ardente in manu, quia malè de ipſo locutus eſſet, ad veniam rogandam ſupplicem venire oportuit. Quæ autem de eo locutus fuerat, alia non fuerunt, niſi quod domi ſuæ cœnans cum amicis aliquot ſuis, illis mirum in modum doctrinam Caluini efferẽtibus, hęc ipſa verba regereret: *Nimium vos huic homini tribuitis, & minus*

bene

benefacitis, quod eum vſque adeo efferatis. Vos eum ſupra omnes Prophetas, Apoſtolos, &, qui vnquam fuerunt Doctores, collocatis: Sed non eſt is ſane, quem eſſe vultis, quippe qui cum bonis ſanisque ſententijs, quas profert, etiam ſatis cornutas & friuolas nonnunquam commiſcet. Reſpondet mihi (interrogare enim hoc libet) hic Theodorus Beza, vel qui doctrinæ ſe Caluini deuouerunt, ipſi penitus addicti, miſellíne hominis incarcerationem ſollicitare, tantaque obſtinatione procurare atque vrgere, vt exemplari mulctæ irrogatione damnatus infamaretur, tædiferiq; habitu per ora vulgi traduceretur, animíne demiſsi & humilis indicium eſt, eiusq; hominis, qui gloriam fluxosque honores aſpernetur? an verò euidens ambitionis faſtus, inanemq; gloriam miſerè aucupantis argumentum eſt? Dicere poſſent, non hoc eſſe factum Caluino ſollicitante, neq; vrgente, vt qui ſummè clemens, benignus, & ad ſibi illatas iniurias condonandas mirè fuerit facilis ſemper, niſi rem ſe aliter habere ex eius literis conſtaret, quas Idibus Februarijs Anno 1546. ad Viretum miſit, ex quibus quędam ſuprà exſcripſi, & eaſdem, cùm opus erit, ſua ipſius manu exaratas, exhibere queo: hæ ſanè abundè teſtatum faciunt, Caluinum, vt caperetur, authorem fuiſſe, neq; hanc illi noxam condonare, neque dimitti, niſi hac pœna, quam dixi, caſtigatum voluiſſe. Quæ hęc ambitio? tantáne & tam barbara arrogantia in miniſtrum verbi Dei cadere poteſt,

poteſt, vt vetet, nolitq; permittere, de ſe quemquam, quod ſentiat, liberè eloqui? Et hoc quidem argumentum, ſi non ſatis virium habet, ad ambitioſum eius animum conuincendum, dicant mihi rurſus, humilísne & abiecti animi, vanamque gloriam fugiétis hoc ſignum ſit, quòd ſui effigiem fieri, publiceque per vrbem erigi, ex collo etiam ſtolidulorum quorundam, tam virorum, quàm fœminarum, à quibus tantum non vt Deus eſt habitus, geſtari patienter tulerit; eſtne etiam hoc humilitatis, abiectionis, & vanæ gloriæ contemptus egregium ſignum? Neget Beza, alijque ſectæ ſocij, conſcio hæc Caluino facta eſſe, at ego Deum teſtem appello, contra veritatem, & reclamante conſcientia, ſi quidem faciant, negare: quippe cùm vulgare & publicum hoc Geneuæ eſſet, paſsimque fieret, fuitque per bonos aliquot, magniq; nominis & authoritatis viros verbis idcircò repræhenſus. Sed fuit etiam per literas admonitus, cùm ipſe damnaſſet, deijcique mandaſſet Sanctorum, Mariæ Virginis, & ipſiuſmet Chriſti imagines, minimè decere, neq; honori verti poſſe, ſuam quod earum loco erigi in publico, & ex collo geſtari ſineret: Ieſu enim Chriſti magis, ſi quæ erigenda, geſtandaque ſit, hunc honorem mereri. Ad quas literas nihil reſpondit, niſi hoc tantum, ſi cui idcircò ægrè ſit, eum ſe prohibere non poſſe, quin inuidia rumpatur. Tertium vana gloria & ambitione occupati

animi argumentum eſto, quod corrigi, repræhendi, ſuorum errorum admoneri, opinionem ſuam confutari nollet, neq; ferre poſſet. Clarũ huius rei inter cætera hoc exemplum recitabo. Fuerat Dominico quodam die ad prandiũ, ſiue epululum, quod in eius gratiam erat apparatũ, per cuiuſdam extra vrbem parœcię miniſtrum inuitatus, vbi etiam alij aliquot eius amici, qui Religionem illám complexi, Geneuam commigrarant, vocati aderãt. Inter prandendum factũ eſt, vt de electione miniſtrorum ſermo eſſet. De qua qui quondá Tholoſanus Conſiliarius, & ex iuris cognitione prudentiaq; magnam erat laudem conſecutus, Dominus de S. Germano libere ſuam ſententiá tum dixit, ſibi videri à populo miniſtrum eligendũ conſtituendumq; venire. Quem ſermonem Caluinus, qui hanc ſuam eſſe authoritatẽ volebat, vſurpabatq;, eos miniſterio admouere, qui ſibi probarentur, & quos ipſe vellet, grauiter accepit, & per ſummã indignationem ſurgit de menſa, nulloq; alio verbo prolato, equum ſeu mulam poſcit, & eueſtigiò, nihil moratus, domum reuertitur, omni hoc epuli apparatu deſerto, ipſisq; conuiuis in ſumma perturbatione relictis. Poſtridiè Dominum hunc S. Germani, vt Conſiſtorio, quod ad proximum Iouis diem indictũ erat, ſe ſiſteret, citari iuſsit. Qui moleſtè admodũ ferens, ſic ſe tractari, & ad Conſiſtorium, tanquam mœchum aliquem vel adulterũ, quales illic cauſam dicere ſolerent,

ferẽt,euocari,ad Baronem Ausbonnenſem,qui prius EpiſcopusMontiſalbani fuerat,curſorem ſuum cum literis mittit. Qui ſimulac Geneuam eſſet ingreſſus, Caluinum ſtatim adijt, neque potuit tamen vllis, quantumuis amicis ac blandis ſermonibus,neq; intimo ex affectu interpoſitis precibus durum eius cor emolliri, adeoq́; ad dictum Iouis diem Dominum de S. Germano ad cauſam dicendam venire in Conſiſtorium oportuit. A cõſiſtorialibus autem in curiam ad minoris Cõcilij Senatores remiſſus eſt,qui,tantũ abeſt,vt pœnam ei decernerent,vt multò magis reueriti ſint,beneuolẽtiæ & amoris ſigna exhibuerint,& cum honore demiſſum rogauerint, in priſtina vitæ ſuæ ratione, qua multis illuſtre probitatis exemplũ præiret,perſeuerare porrò vellet. Quod poſtquam Caluinus reſciuit, parum abfuit, quin præ animi dolore contabeſceret. At Baro Ausbonnenſis domum reuertitur,malè erga Caluinum affectus, neque cohibere ſe potuit, vt non apud Galliæ nobiles,qui religionis eius ſtudio in iſtam prouinciam venerant,hoc quereretur. Ex quorum numero Domini de Fallais Sororius ipſum cõuenit, & magno ſtomacho ſic eſt adorſus: Ne tantum in poſterum ſumeret, & licere ſibi putaret,tam indignis homines nobiles modis tractare,& tanquã ſi ex infima plebe eſſẽt,pro ſuo arbitratu ad Conſiſtoriũ pertrahere; nam hoc illum ignorare neque poſſe,neque debere,om-

nem honorem, omnem authoritatem, quam Geneuæ conſecutus eſſet, obtineretq;,eo præſidio & fauore, quo illum nobiles ex Francia viri dignarentur,& quem ipſi impenderent,niti ac conſiſtere. Vnde animo tam acerbam iram, tantumq́ue indignationis Caluinus concepit, vt ad aliquot ſeptimanas concionibus abſtineret, neque ad has antè reuerſus ſit, quàm comminarentur ſalarium ipſi ademptum in alium ſe tranſlaturos,ſi pergeret munus ſuum deſerere. Quartò iudicent,quibus mens ſana eſt,qualénam ambitionis & arrogantiæ argumentum, quóue ſpiritu agitatus fuerit,qui vel ad Bernenſes,vel ad alia loca iter habens, in comitatu ſuo viginti quinq; aut triginta in equis omnes ſclopetis egregiè inſtructos, circumducebat. Sanctíne Petrus atque Paulus, cæterique Apoſtoli, tali cum apparatu per prouincias profecti ſunt, cùm Euangelium orbi annunciarent? Excuſabit hoc rurſus Beza,ſeu quis alius eius diſcipulus,quaſi inuito Caluino factum ſit, cui diſplicuerit, & qui tantum ſibi honorem deferri non concupiuerit; delatum autem eſſe à multis aduenis,bonis viris,qui ſingulari eum affectu amoreque proſecuti, ſatiari officijs & honore, quem ipſi impenderent,non poterant, neq; in eo honorando modum tenere. Et ſic eſt ſanè; plurimi maiorem, quàm quo dignus eſſet, honorem impenderunt, & tanquam idolum coluerunt. Reſpondeo autem, prudentiæ fuiſſet, & mo-

& modeſtiæ Chriſtianæ, reijcere, & nequaquã admittere ſuperfluos illos & nimis grandes triumphos. Neque enim Apoſtoli ſolum & diſcipuli Domini noſtri, ſed pagani etiam atq; ethnici repudiârunt, fugeruntque, imò verò ab huiuſcemodi honoribus & fluxi mundi gloria omninò abhorruerunt. Et quòd diſplicuiſſe Caluino aiunt, planè certum apud me eſt, niſi Magiſter Petrus viretus, alijque monuiſſent, Bernenſium Primoribus Pompam atque gloriam, qua efferebatur, nimiam viſam, ipſiſque ſorduiſſe, quod ioco etiam declarabant, cùm Geneuenſem Papam nominarent, Caluinum nõ contentum eo comitatu, maiorem etiam turmam fuiſſe circumducturum: hoc modo ſi, quod diſplicuiſſe aiunt, intelligant, non eo inficias.

CAPVT XIII.

QVintum, vt ambitionem eius etiam magis in conſpectum hominũ proferamus, quis eſt, aut quis vnquam habitus fuit ſeu concionator, ſeu Doctor modeſtus, & gloriæ non ſimulatus contemptor, cuius auditæ huiuſmodi voces ſint, quales huius frequentes ſunt auditæ? Publicè enim pro concione in has voces non rarò prorumpebat: Ego, inquiens, Propheta ſum; ego Dei Spiritum habeo; ego à Deo miſſus ſum; ego errare nõ poſſum; & ego ſi erro, tu es Deus, qui me propter peccata huiuſce populi in er-

rorem mittis & decipis. quomodò cùm loquitur, verba ſua, ſcriptaq; tanquam fidei articulũ aliquem accipi, credi, ſubſcribi ſanè voluit. Qui proximè Apoſtolos & Diſcipulos Chriſti ſecuti ſunt, priſci Patres, ſi quem ſcripturæ librum interpretati eſſent, hanc ferè modeſtiam tenuerunt, vt quæ ſcripſiſſent, ad iudicium Eccleſię remitterent; hoc profeſsi, ſi conuenientia ſacris literis ſcripſiſſe, ſenſiſſeque reperti eſſent, tum vt reciperentur, approbarenturq́;, non vt ipſorum ſcripta, ſed ſicut Dei verbum. ſin autem, continuò reiecta & exploſa damnarentur, quæ nimis leuiter diuinæ ſcripturæ adminiculis, & expreſsis teſtimonijs nõ ſatis fulta protuliſſent, edidiſſentq́;. Affirmare ego poſt alios magnæ eruditionis, pietatis & authoritatis nõ vulgaris viros hoc poſſum, S. Auguſtinum, qui multum ſudauit, magnisq́; laboribus inſignes in Biblia & tam amplos, quàm quiſquã, qui vel præceſſere, vel ſecuti ſunt, commentarios edidit, hunc tamen, dum ſuos recognoſcit errores, Retractationum libris in lucem emiſsis, Dei ſic gloriam magis illuſtrâſſe, Eccleſiæq́ue ædificium amplius conſtabiliuiſſe, certo ſic probitatis ſuæ ſynceritatisq́ue Chriſtianæ edito teſtimonio, quàm reliquis ſuis omnibus & libris, & ſcriptionibus. At noſter Venerabilis Doctor Caluinus, Bezam ſi audias, tam fuit abſolutus, tam perfectus, nullum vt errorem vnquam admiſerit, agnouerit, aut retractârit. Adijciã hoc

etiam, non defuiſſe, qui Paulo præferrent, & maioris, quàm tantum Apoſtolum, facerent, tam Geneuenſes ciues, quàm illic commorantes aduenas. Exemplum eſto, quod in oppido Thonon cuidam nimis miſerè Caluino adhærenti, cùm in multorum cœtu hæc ipſa verba protuliſſet; Dominus meus Caluinus Paulo eſt doctior, pluraque ex Dei ſecretis, quàm ad quæ vnquam ille penetrauit, rimatus eſt, ignominioſa idcircò mulcta irrogata ſit. Sed multò etiam clarius eius ambitio enituit, detectaq; fuit in eo cœtu, quem indixerat, & in templo S. Petri Veneris ante natalem Domini Geneuæ Anno 1552. cougregârat. Quo tempore certior factus, Eccleſias Tigurinam & Baſilienſem ſe ſuam de prædeſtinatione doctrinam non approbare, antequam is nuncius, qui à Dominis harum eccleſiarum cum literis idcircò Geneuam miſſus fuerat, aduenißet, omnes tã intra, quàm extra Geneuã, qui venire poſſent, miniſtros cõuocat, efficitq;, vt doctrinã hanc, & quicquid de prædeſtinatione æterna damnatorum, eorumque, qui ſaluandi eſſent, ab ipſo ſcriptum extaret, hi ſic coacti ſuo calculo atque ſuffragio probarent. Sed de hac eius doctrina, Deo approbante, pòſt videbimus; nunc, in qua verſamur, de eius ambitione ſilentio præterire non debeo, vafram eius & ſubtilem machinationem, qua tum vſus eſt, cùm quendam, cui Bruleo nomen & patria Oſtunum, in vitam reuo-

care cogitaret, moliretur que; vt ſancti atque glorioſi Dei Prophetæ miraculorumque patratoris nomen ſibi & famam pararet. Hiſtoria talis eſt. Is, quem dixi, Bruleus Oſtuno Geneuam vigentis illic Religionis ſtudioſus demigrarat; & cum inops eſſet, atque pauper, vterque ipſe & vxor Caluini gratiam aucupabantur, vt ei commendati peculij pauperum, cuius ipſe loculos geſtabat, eleemoſynarumque fierent participes. Eis Caluinus vitæ ſubſidia benignè pollicetur, alijsq; in rebus ſe adiuturum promittit, ſi ipſi contrà ſuam operam ſibi non negarent ad rem quandam, quam per eos fieri vellet: ſed opus eſſet fide & magna taciturnitate. Viciſsim autē illi ad hoc, quod iubere vellet, promptos ſe offerunt. Et quemadmodum à Caluino edoctus inſtructusq; fuerat, miſer hic Brulleus morbum ſimulat, & ſe in lectum abijcit. Miniſtri pro concione populo commendant, vt precibus iuuarent, & eleemoſynis paupertati ſuccurrerent. Non diu pòſt perſonam mortui induit, & quidem mortuum ſe ſimulat. Hic Caluinus clam admonitus, quaſi tamen omnium rerum ignarus, deambulatū prodit; ſed comitatus pro more ſuo magna caterua amicorum, qui ipſi ſingulariter coniuncti, & ſummè intimi eſſent, ſine quibus vix pedem domo efferebat. Poſtquam aūt eò ventum eſſet, vbi clamores & eiulatus vxoris, quę miſellam & deſolatam aliquam mulierem egregiè exprimebat,

exau-

exaudiret, quidnam hoc eſſet ſciſcitatus domū ingreditur; vbi in genua ipſe, & reliqua cauerua prouoluitur, precibuſque alta voce profuſis, Deum obteſtatur, potentiam ſuam vt oſtendere, & mortuo hic vitam reſtituere, gloriamque ſuam ſic vniuerſo populo declarare vellet, ſimulque manifeſtum facere, ſe Caluinum, peculiarem ſibique gratum ſeruum eſſe, & à ſe ad Euangelij ſui miniſterium atque Eccleſiæ reformationem ſingulariter & verè vocatum. Poſt quas preces ad mortuum appropinquat, & miſeri hominis manu apprehenſa, in Dei & filij eius Domini noſtri Ieſu Chriſti nomine imperat, vt ſe erigeret, Deique ſic gratiam manifeſtam faceret. Repetit iterum ſæpiuſque eoſdem ſermones voce etiam altius eleuata. Quid fit? neque audit, neque loquitur, neque ſe commouet mortuus, iuſto enim Dei iudicio, qui fucos mendaciaque deteſtatur, is, qui ſe mortuū ſimulabat, verè eſſe mortuus repertus eſt; & vxor, quicqnid eum agitaret, quomodocunque eum impelleret, neque vocem extorquere, neq; vt ſe commoueret, efficere potuit; ſed totus frigebat, rigebat totus. Quo animaduerſo plorare, vlulatus ſeriò edere, & ex animo cœpit vxor, & in Caluinum inuecta, impoſtorem eum, ſicarium, latronem, qui maritum interemiſſet, appellans, ex ordine rem, quomodo erat geſta, clara altaque voce expoſuit. Quæ cū neque admonitionibus vllis permoueri, neq;

minabatur, præferebant, ſed & alia inſuper aliorum etiam nomine in lucem emiſſa, in Vireti manus perueniſſent, & is ſtylum Caluini, cuius frequentes literas accipiebat, optimè agnoſceret, multùm non ſolum admiratus, ſed & hac eius tantá ambitione mirificè fuit offenſus, neque facere minus potuit, quàm vt ſuam de hac praxi agendique modo, ſententiam, & quid ſibi de ea videretur, per literas exponeret: cui Caluinus reſpondit, cauſas aliquot commemorans valdè friuolas, & leues, quibus motus hoc faceret, vt alterius nomen ementitus dignitates ſuas & in Eccleſiam merita extolleret, laudeſque celebraret; ſuum conſilium eſſe, tantundem facere ad honores laudeſque Farelli & Vireti etiam procurandas, promouendaſque, vt ſic eorum authoritas ſtabiliretur, atque aucta creſceret, qui quaſi tres columnæ eſſent, quæ Dei honorem & Religionis Chriſtianæ reformationem ſuſtinerent. Hæ literæ cum multis alijs in ipſius Vireti conclaui atque ſcrinijs Lauſannæ tum repertæ fuere, cum Bernenſi prouincia exceſsiſſet, & miſsione vel ab ipſis Bernenſium Primoribus, vel à Lauſannenſi præfecto, vel à populo, ne petita quidem, nedum impetrata, vt commeritam ignominiam euaderet, magna feſtinatione profugiſſet. Quo tempore hæc eius, & aliæ plus minus quadraginta epiſtolæ ad Bernenſes proceres allatæ, eiſque traditæ fuere, ex quibus illi incredibiles Caluini ſociorumque

eius

eius cautelas,praxes,machinationes, inſignem vafriciem, innumeros dolos, aſtuſq́; multiplices cognouerunt, admiratiq́; vehemẽter ſunt, ac contra tam ambitioſos homines magnam indignationem conceperunt, qui ſui exaltandi nouos ſemper ſubtileſque modos, & rationes imaginari nunquam intermitterent. Denique, vt finem faciam, poteſtnè arrogantia maior, & ambitio magis putida vſquam reperiri, quam ea fuit, cuius coram Syndicis & Senatu Geneuenſi xvj. Octobris, qui dies Iouis erat Anno 1553. manifeſtum ſpecimen edidit? Cum reſponſurus cuidam ſcripto, quod Dominus Trouilletus triduo ante exhibuerat, ſeipſum magnificentiſsimè iactans, & Melanchoni longe præferens, Philoſophum eum magis quam Theologum nominandum diceret, adderetque inter duas ipſum ſellas natitare, in Theologia ſcilicet non ſatis ſolidum, & ſi quis omnia penitius introſpiciat, multo ſe tamen inferiorem. Sed non erat hoc inſolens illi, quippe qui in priuatis etiam colloquijs, & cœtibus præ ſe omnes alios, tam priſcos, quam noſtri temporis doctores contemnere, & præter Bucerum præceptorem ſuum, nullo cæteros omnes loco habere ſolebat. Ad hæc cum in ſuis operibus ſcripturæ aliquem locum explicandum ſumpſit, & doctorum, qui antea eundem interpretati ſunt, ſententias recenſuit, tum videas eum has vt nullius momenti omnes

nes reijcere, ad ſuam autem cum ventum eſt, iam magnificum illud atque arrogans, EGO VERO, audias licet, vt ex ipſius in epiſtolam ad Hebræos proemio, ne pluribus indicandis inhæreã, cernere quiuis poteſt. Quod ſi porro in quem incidat, à quo ſit aliquando reprehenſus, & cuius aculeos ſenſerit, hũc ita proſternit in imumque detrudit tanquam ſi indignus ſit, quem ipſe tantus vir intueri debeat, frequenter imperitum, ſæpe beſtiam, nunc ſtultum, tum ebrioſum vel etiam canem mortuum vocitans; bellas en tibi voces, quibus libros eius plenos ac refertos conſpicias. Et Theodorus Beza tamen in omni eum humilitatis, benignitatis, clementiæ laude excelluiſſe videri vult, eumque mirifice ab his virtutibus extollere conatur, in inſigni illa ſua prefatione affirmans, natum nõdum eſſe, quem ipſe vituperarit vnquam, aut calumniatus ſit. Quod vt Dei eſſe iudicium volo, ita non prohibeo, quin boni etiam & cordati viri ſententiam pronuncient; nos enim iam ſatis in eius ambitione argumentis conuincenda immorati ſumus.

CAPVT

CAPVT XIIII.

NVNC dicere de ſobrietate eius aggrediar, quam ſummis effert laudibus, vt biduum integrum ab omni eum cibo nonnunquam abſtinuiſſe in laude eius ponat, cuius ipſe oculatus teſtis eſſe poſsit. Addit hoc quoque, nunquam eum toto vitæ tempore in viuendi modo, moribus, doctrina variaſſe, ſed eandem ſemper rationem ſecutum eſſe. Quam tantam tam effrontis ioculatoris impudentiam mirari ſatis nõ potui, qui quod nigrum ſit, eſſe album perſuadere vult, & angelum Sathanæ in lucis angelum transformare nititur. neque miror tamen; ſolenne enim & proprium hoc, qui ex patre mendacij prognati ſunt, filiorum munus eſt, atque officium. Sed longè aliter ſe res tamen habet, eſtq́ue manifeſtum, quotquot huius Religionis ſectatorès Geneuam demigrarant nobiles opulentiq́ue homines, nullum ei gratius officium præſtare potuiſſe, ad eius ſibi fauorem & amicitiam conciliandam nullam faciliorem viam habuiſſe, quàm apparandis illi lautis conuiuijs atque epulis, ſiue prandiũ eſſet, ſiue etiam cœna. Certabantq́ue inter ſe, alterque alterum ſuperare in eo oppiparè tractando non ferculorum tantum copia, ſed lautitia, ſed ſumptu apparatuq; delicatiore, contendebat. Vnde factum, vt altilium & delicatarum rerum precio multùm ſic aucto, ex hac, aduenarum Gallorum præſertim,

gula,

gula, ingluuie, helluatione, qui quicquid obſonij delicatioris in forum venale allatum eſſet, auferebant ſtatim, duplex offenſio oriretur, duplexq́ue in populo muſsitatio audita ſit. Alios offendebat Chriſtianos homines patria idcircò egreſſos, vt ſanctius religioſiuſq́ue ſub Euangelij profeſsione viuerent, tantopere luxui ventrique deditos addictoſq; cernere. Alij, ijque pauperes, neceſſarijs ad vitæ rebus deſtituti, multùm indignabantur, quod cum ipſi omnibus rebus indigerent, in epulis D. Caluino paratis nihil deeſſe, ſed profuſe omnia & redundanter ac ſuperflua multa exhiberi conſpicerēt. Hic rurſus reſpondebunt dedititij eius, bono illi viro nimine grata huiuſmodi fuiſſe, maluiſſeq́ue minorem ſumptum fieri; ex benigno autem, quem erga ipſum omnes gererent, animo affectuque profecta eſſe; quippe qui hoc modo, cum aliter non poſſent, honorem, quem ipſi deferrent, & amorem, quo proſequerentur teſtatum facere ac declarare ſatagerent. Rectè quidem hoc, niſi boni, ſynceri, ac veri paſtoris, atque verbi Dei miniſtri officium eſſet, luxum & ingluuiē nimiſq́; magnificos in epulis apparatus reprimere, reſecare, neque eis frequentem intereſſe: non ſolum ne approbare videatur, verumètiam ne pauperes & tenuis fortunę homines contriſtet offendatq́ue. Verum ſecus tamen ſe multô rem habere ex viris optimis & fide dignis ſatis cognouimus. Nam apud ſe do-

mi

mi optimi quique & delicatiſsimi boli eius palato reſeruabantur, aut ſanè fuere præſentati: Vino autem quo vtebatur, nullum erat in tota vrbe delicatius. Nam hoc in ſingulos annos curandum erat, comparabatque ſibi ex vineto domini de Flechiere de Conciſe juxta Thonon, nihil penſi habito, quam hoc charum eſſet. Et quando ad quemquam amicorũ, tanto eum fauore dignatus, pranſum ibat, vel cœnatum, ſuum vinum in argentea lagenula eò ferendum erat, quod Domino eiusque palato tantum ſeruabatur. Quid? quod piſtorem haberet, qui ſingulari modo panes ei, eiusque ori ſapidos pinſeret; ex nobiliſsimo farinæ flore, aqua roſacea, ſaccaro, cynamomo & anyſo macerato, & bis deinde coĉto: & hic panis, per ſingularem excellentiam panis DOMINI, puta Caluini, vocabatur. Hoc Beza & deditiſsimi Caluini diſcipuli, quantum volent, negent, mihi ſatis eſt, Bernenſium Primores teſtimonium perhibere poſſe, qui hoc luxu, in quem diligenter inquiſierant, grauiter oſtenſi fuere, maximè, cum neque hoc ignorarent, in quanta copia ex omnis generis condimentis, & liquidis, & ſiccis ex Hiſpania & Luſitania, quæ poſſent reperiri, exquiſitiſsima ad eum à perquam multis muneris loco perferrentur, quorum ipſe maiores maſſas abſumeret, quam ſicci panis nonnulli pauperum. Nec eſt ſanè, quod Beza veritatem tenebris offuſis occultet, aut diſsimu-

mulando extenuet: Mendacia enim breues pedes habent, & idcircò præ laſsitudine facilè concidunt,neque longum curſum facere queunt: at veritas, quæ temporis filia eſt, tandem aliquando ſe prodit, & emicat, eorumque oculos, qui tenebris obuoluere nituntur, perrumpit perſtringitq́ue. Idcircò de eius ſobrietate nihil dicam amplius, hoc tantum, doctorem vnquam aliquem, & verum ac ſyncerum paſtorem Euangelij tam delicatè & ex animi ſui ſententia habitum, neque ſcriptum neque auditum eſſe, quidquid tandem Beza ſcribat.

CAPVT XV.

QVantum ad Eius caſtitatem continentiamq́ue pertinet, de ea nihil ego neque affirmare, neque negare poſsim; hoc ſolum, muſſitantes frequenter auditos. Præter eum ſermonem, qui de Prouinciali adoleſcente erat, quem multa ei furto abſtuliſſe ſuprà diximus, multi, quos iudicio voluiſſe conſtat, longè aliter, quàm de eo Beza ſcripſit, iudicarunt; non quidem forſan de extremis eius diebus; quando grauiter tortus, cum morbo confligebatur; ſed eo tempore, quo nobilis matrona oppidi Mougis, marito, quem Lauſannæ relinquebat, non ſaluta-

to, Geneuam demigrauit, quò maritus venire non erat auſus. Et ante hoc tempus etiam exploratum habeo, matronas in ſuſpicionem vocatas, de quibus vulgò muſsitabatur, quæ ſæpe & valdè familiariter ipſum domi ſuæ conueniebant ſine arbitris, niſi fortè cum infante, quam manu ſecum ducerent, & Bibliorum volumine, quod ſub axillis gererent; quæ ſi in quem cognatorum aut amicorum per viam incidiſſent, rogarenturque, quò iter haberent, reſponſum alacres dabant, ire ſe quæſitum ſanctum hunc hominem, ſcrupulum vt illis quendam eximeret, ſeu vt dubium illis quóddam ſolueret, & manebant apud illum longo tempore. Singulariter autem erat ſermo de cuiuſdam nobilis viri vxore, quæ in prouincias has religionis iſtius ſtudio commigrarat; nomini ob certas cauſas parco; domicilium autem habebat non procul Geneua, quaſi medium inter hanc & liberas terras apud Saconnay, in territorio Gez; ipſa iuuencula, blandula, bellula, eleganti forma, atque alacris. Ad quam Caluinus frequenter, & valdè quidem frequenter diuertebat, vt cœnaret; pernoctabat verò etiam marito abſente à domo, & peregrè extra prouinciam profecto. Et ſcio ego, norunt etiam alij, famulam, quæ Dominæ illi tum inſeruiebat, iuratam detexiſſe, & eſſe faſſam, veſtigia ſe in lecto heræ ſuæ duplicia offendiſſe, etiamſi maritus pere-

peregrè abeſſet. Atque Caluinus illic ea nocte & cœnarat,& dormierat;famula autem nimium loquax ob hos ſermones primum increpita, deinde domo etiam exacta eſt. Sed hoc ego in medio relinquo,ſicne ſit,an ſecus; tantum dicam, in quo bonos cordatoſque viros mihi aſſenſuros exiſtimo, meminiſſe ipſum debuiſſe, idque exequi, quod Paulus ad Theſſalonicenſes cap. v. admonuit, ab omni mali ſpecie abſtinete, inquiens. Vnum præter cætera valdè certum & multis etiam cognitum, præterire non debeo,de Domina nimirum Iuliana de Brederode, Iacobi de Burgundia Domini de Fallais,cuius ſuprà mentio etiam facta eſt, coniuge. Hic Nobilis, à quo tempore Geneuam intrauit;imbecilli ſemper valetudine fuit,&ſub medicorum cura. Quem Caluinus nonnunquã inuiſens matronam Iolandam eius vxorem ſæpe ſic eſt allocutus. Quid facies, inquiens,hoc homine tam malè affecto? nunquam erit, tibi vt ſeruitium exhibere queat; me ſi audias, mori ipſum ſines; & quantum abeſt, vt mortuus ſit? Quem ſi mori contingat, nos inter nos coniuges erimus. Indignata hoc ſermone & valdè offenſa Domina, marito ſuadet, Geneua relicta, ad Bernenſes vt abeat, perſuadetque, nam ſic fecit. Illa autem clàm hoc tenere non potuit, ſed multis bonis & honoratis viris narrare conſueuit,& ego narrantem, cùm maritus præſens eſſet, audiui. Cæterum hoc

notandum, eorum, qui Geneuæ, vel quouſque eorum iuriſdictio porrigeretur, commorabantur, neminem de Caluino muſsitare, aut quicquam queri auſum, cui non vel exilium, vel mors ſtatim parata eſſent: Mille enim aſtus, mille cautelæ ipſi in promptu & ad manum erant, quibus hoc auſos, vt ſe aduerſus eos tueretur, impetebat. Nam eos rumore in vulgus ſparſo, homines eſſe improbos, atheos, Libertinos, perduelles, patriæ hoſtes atque proditores, ſic exagitabat, vt vel mortem ipſis, vel exilium procuraret. Cuius rei exempla aliquot recenſebo, non magis mihi, quam alijs multis ſingulari prudentia viris cognita, qui diligenter eius praxin, &, quo vteretur, aſtum notare, & obſeruare conſueuerunt. De Caſtalione, Carolo, Bernardo Ochino, & de Petro Morando, nihil dicam, quorum ipſe præſentiam tolerare non poterat. qui nullum neque magiſtrum admitteret, neque ſocium; ſed dicam aliquid de quodam eleemoſynario Reginæ quondam Nauarræ, cui Montouſeto nomen. Hic metu Regis Nauarri, qui aduerſus eum odio incitatus ob religionem erat, ſeu, vt melius dicam, ob doctrinam Lutheranam, quam magno feruore tuebatur profitebaturque, cum neque in Gallia, neque in Nauarræ regno ſatis ſe tutum eſſe & ſecurum æſtimaret, cum bona venia Reginæ ſuæ he-

ræ, & cum eius conſilio Geneuam commigrauit, quò ad pauperum loculos peculiumque ipſa paucis ante diebus quater mille Francos ad egenorum miſeriam, egeſtatemque ſubleuandem miſerat. A Regina autem commendatitias ferens gratus fuit propter heram, & benignè à Caluino alijſque ſuſceptus eſt; ſed cum Caluinum diligenter obſeruaret, notaretque in diſtribuendis eleemoſynis qua is fide verſaretur, & quàm parum inde pauperibus ſubueniretur, tenere ſe non potuit, quin hoc queſtus ad eos referret, quos ſibi amicos credebat. Eueſtigio ad Caluini hoc aures perlatum eſt, qui multos ſibi ita deuotos habebat, vt exploratorum loco ſeruirent, & ſuggererent, admonerentq; de omnibus rebus, quæ per vrbem fierent, & qui de ipſo ſermones eſſent Bonus hic igitur Montouſetus ab omnibus ſtatim deſertus eſt, eique Caluinus ob id malè voluit, commendationiſq; nulla amplius ratione habita, amici ſimul & ſubſidia ipſum deſtituunt. In anguſtias illas redactus, prolixè per literas de omnibus rebus Reginam heram ſuam certiorem reddit, quemadmodũ Geneuenſes ſe miniſtri gererent, & Caluinus imprimis; tum, quæ ad pauperum indigentiam ſubleuandam mitterentur ſubſidia, quomodo ipſe diſpenſaret; ad extremum, ad Reginæ opem confugiens, eius fauorem, gratiam, ſubſidia, & liberalitatem implorat. Nec multo pòſt certum

illa hominem ad quoſdam, qui inter aduenas Geneuæ commorantes præter cæteros clari erant, veluti ad eum, quem dixi Dominum de Fallais, ad Magnificum Megrettum atque alios cum literis miſit, admonens, Caluinum vt obſeruarent, metuendum enim ne nouus aliquis hypocrita ſit, impoſtorque, fumos qui Chriſtianis vendat; nam non ignorare ſe quam mala fide in eleemoſynis diſtribuendis verſaretur. Diuulgatum ſtatim per vrbem inter exteros hoc fuit. Et Caluinus cum diu ignorare hoc non poſſet, ſimul ac reſciuit, ſuſpicatus ſtatim, imò propè certus ex Montouſeti hoc delatione prouenire, quem non dubitabat Reginæ heræ ſuæ huiuſmodi ſuggeſsiſſe, ſubtilem admodum fraudem imaginatus eſt, qua iram Reginæ mitigaret, ſuſpicionemque hanc à ſe auerteret. Scribit igitur binas ad eandem Dominam ſequenti nocte literas, quarum alteræ valde erant lenes, humiles, gratijs & comitate plenæ, in quibus rogabat, ne fidem adiungere vellet, vel ſermonibus, vel ſcriptis literis quorundam maledicorum, qui, cum turpiter viuerent & Libertini eſſent, ob rigorem & diſciplinæ ſeueritatem, qua in illorum vitijs reprehẽdendis & corrigendis vteretur, ipſi malè vellent, atque idcircò falſis confictisque criminibus in odium nobilium Dominorum & matronarum per literas præcipitare conarentur; Futurum vt breui intelligat, quanto cum zelo, & verbum Dei, & Eccle-

Eccleſiæ negotia ipſe adminiſtret. Has literas ſic ſcriptas, clauſas, diligenterque obſignatas in veſtis ſuæ ſacculum abdiderat Alteræ autem literæ vehementes erant, ſuperbæ, amarulentæ, mordaces, in quibus miris eam modis perſtringebat, impiam vocans, Libertinam, hypocrytā, Anabaptiſtarum fautricem, quæ domi ſuæ clā retineret inſignes duos hæreticos, Quintinum & Antonium Pocque, & vnà cum vxoribus aleret; ſuam verò, quam in Deū haberet, fiduciam tantam eſſe, eamque conſcientiam, qua ſuſtentaretur, vt hæc ſibi propugnaculum eſſent, & murus aheneus contra omnes mundi poteſtates, neque ſe hac fretum Regum Reginarūque, & qui in mundo eſſent Principum iram, odium atque intentatas ſibi minas quicquam pertimeſcere; dicam amplius, terribili Dei iudicio, quod in eius caput breui redundaturū eſſet, terrere auſus eſt. Vix credo reperiri mortaliū quēquam poſſe, quantauis etiam dignitate excellat, qui tales, tam ignominioſas, tam procaces, etiam ad viliſsimum homuncionem dare vel vellet literas vel poſſet. Has ipſe ſic ſcriptas, & manu ſua tātum, vſitato ſibi more, ſubſignatas, nondum tamen clauſas: mane facto plurimis ſimul congregatis poſt concionem oſtendit, inter eos autem erat etiam hic Montouſetus. Varia erant de illis variorum iudicia. Prudentiores tantam audaciam mirari ſatis nō poterāt, & tam illuſtri Dominæ tam acerbas li-

teras ſcribere, imprudens factum iudicabant: Alij incogitantes minusque conſiderati, valdè laudabant, tanquam ex Chriſtiana conſtantia & magnanimitate profectum. Quantus hic eſt, aiebant, qui viros etiam Principes & magnates nihil veritus, veritatem neq; apud hos diſsimu lat? Poſt lectas autem, Magdalenæ templum, vbi fuerat concionatus, egreſſus eſt, & duobus, qui, cum legerétur, præſentes fuerant, videntibus obſignat, inque veſtis ſuæ receptaculum ad alteras illas lenes ſubmiſſe atque comiter ſcriptas adiungit. In ipſo momento, qui à Regina miſſus fuerat, illi deſignatus fuit, quem accerſens priores illas, quas diximus, perbenignè & peramenter ſcriptas ei porrigit, commendatque, rogans, ipſimet Reginæ in manus vt traderet; quod ſe facturum is recipit, & poſtquàm erat pranſus, iter ingreditur. Itaque qui aderant, poſteriorem amarulentam illam, quam prælegi audierãt, hanc ipſam eſſe, quam tabellarius accepiſſet, planè ſunt arbitrati. Atque hoc pacto bonus prudensque hic vir ſimul Reginæ fucatis literis, & ementitæ humilitatis ſpecie illudit, ſimul os eis occludit, qui ex literis à Regina miſsis peruerſam de ſe opinionem concipere potuiſſent

CAPVT XVI.

CAEterùm hic aſtus latere diu non potuit, eſtq́. tam ſubtilis machinatio non multò pòſt hac occaſione detecta, quòd miſer Montouſetus magis etiam omni fauore præſidioq́ue deſtitutus, maioriq́ue aduerſum ſe odio concitato, Geneuam relinquere coactus fuit, & ad heram ſuam redire; quamuis certum ſibi inde periculum immineret, mori nimirum ſemel eligens, quàm in perpetuis miſerijs & anguſtijs languidum diù ſupereſſe. Reuerſus igitur Reginæ coràm, & ad longum exponit Geneuenſium viuendi rationem, illorum mores & vitam graphicè depingit; res, & pauperibus largita, adſcriptaq́ue bona in quos vſus verterentur, quemadmodum diſpenſarentur, multis verbis enarrat. Regina, cui Eleemoſynarij ſui integer & ſyncerus animus ſatis erat exploratus, cùm inſuper certa eſſet, eum neque ſtolidum, omninoq́ue ſtupidum, neque vafrè aſtutū eſſe, literas ei exhibet inſpiciendas, quas ad ſe Caluinus poſtremò ſcripſerat tum, cùm certum eò hominem deſtinaſſet. Quas cùm videret, ex diametro contrarias eſſe, & omninò diuerſas ab illis, quarum Caluinus exemplum oſtenderat Geneuæ, legeratq́ue multis coràm aſtantibus, quas diximus fuiſſe aſperrimas, arrogantia, faſtu, iniurijs ac contumelijs plenas; Reginæ hoc indicat & deſignat etiam, qui, cùm legerentur, præſentes adſtitiſſent. Quocircà, vt

rem ipſam exactè cognoſceret, certum rurſus hominem illa Geneuam remittit, vnà cum literis his Caluini ſuauibus tanquã ex melle & ſaccaro compoſitis, adiunxitq; ſuas ad honoratos quoſdam viros Geneuæ commorantes, quos Montouſetus affirmârat præſentes tum fuiſſe, cùm Caluinus legeret, quas ſe Reginæ miſſurũ præ ſe ferebat. Abit, reditq; tabellarius, reſponſum ferens, ei, quod dixerat Montouſetus, conſentaneum. Vnde non ſolùm Regina Caluino minus tribuere cœpit, (quem deinceps non alium, quàm vafrum aliquem veteratorem & malitioſum hypocritam æſtimabat) verùm quotquòt etiam has eius fraudes intelligerent, alieno ab illo animo fiebant; quorum aliqui deſerta Geneua, in Bernenſium prouincias demigrârunt, multũ eius vafricie offenſi, vt qui indies Diabolicæ ſuę malignitatis, & infernalium fraudium noua exempla ederet, prodigioſaq; teſtimonia proferret. Ex quorum numero vnum ego admodum illuſtre recitabo, ſed peruulgatũ tamen, & omnibus Geneuenſium, Bernenſiumque primoribus optimè cognitum, de Domino Amyotto Perrino, illuſtri ſanè & maximè inſigni, ſummæq; authoritatis in ea Republica viro, vbi ex præcipuis Senatoribus fuit & ſupremus rei militaris Præfectus. Quem talem, tantumq; virũ, cùm animaduerteret Caluinus intercedere perſæpè, ſuisq; conſilijs aduerſari, conatusq; irritos facere, de eo è medio tollendo

occul-

culta conſilia machinari,& inire cœpit. Valde
tem conuenientem prætextum ratus, ſi dé
oditione contra vrbem ſuſpectum reddere
ſſet, commodam & oportunam aliquam de-
erij ſui perficiendi rationem ſedulò inueſti-
:. Quod dum agit, Caldinalis Bellayus Roma
liens, Geneua tum fortè iter fecit, ad Regem
aulam contendens. Geneuenſes toti in hoc e-
it, quomodo eum honorarent, & pro more
iitatis optimum & nobiliſsimum, quod ha-
re poſſent, vinum ſolennibus lagenis præſen
ates, omnia ei humanitatis officia cum quan-
poſſent magnificentia exhibuerunt. Poſt
is diſceſſum cum in aulam perueniſſet, Cal-
nus vt conſilia ſua & animo conceptum fa-
ius proſequeretur, confingit literas, tanquã
Cardinale, vel ab alio, eius tamen intimo ami-
ſcriptas, quibus Geneuenſes certiores red-
bat, Regem bono erga Rempub. animo eſſe,
ad eam fœdere atque amicitia ſibi coniun-
ndam valdè propenſo; conſilium idcircò
um eſſe, vt ex ſuo corpore legatum mitte-
nt, qui fœdus amicitiamque hanc Reipublicę
omine ſolicitaret. Miſeri, & parum conſide-
ti ciues magna leuitate fidem ſtatim huic nũ-
o adhibent, & tanta re non amplius ponde-
ta eligunt, qui cum Rege de hoc tractaturus
l aulam legatus proficiſceretur; & quidem
myottum Perrinum tanquam inter omnes,
cut reuera erat, maximè eloquentem & ido-
neum,

neum. Caluinus valdè lætus atque hilaris ſic rem cecidiſſe, & hunc electum eſſe, perſuaſiſſimum habebat, nunquam futurum, vt Perrinus ſaluus reuerteretur, ob eas, quas contra hanc Ciuitatem Rex, & qui circa Regem erant Conſiliarij, inimicitias gererēt; veluti in quam ex Francia facinoroſi omnes, quales eſſent, decoctores, deſperati, falſarij, iniqui nummularij, & denique Apoſtatæ, tanquam in tutiſsimum aſylum confugerent. Et profectò Perrinum Montmourencius, Franciæ Coneſtabilis, toruum admodum eſt intuitus, qui aduentus eius quæ eſſet cauſa, quod eius mandatum, quæ legationis capita cùm intellexiſſet,襄 ferociter admodum reſponſum dedit, ſtultum eum & temerarium eſſe; iret, renunciaret egregijs ſuis Dominis Geneuenſibus, venirent nudi, induſijs tantum tecti, & laqueo in collum iniecto, & ſic ſe ad pedes Regis ſupplices proijcerent, ac miſericordiam eius potiùs implorarent, quàm tanta cum arrogantia & faſtu eius amicitiam atque fœdus ambirent. Quibus verbis, alijsque æquè, aut magis etiam atrocibus Perrinus vehementer eſt conſternatus; ſed ſubſiſtit nihilominus per aliquot dies in Francia, priuſquam Geneuam repeteret.

CA-

CAPVT XVII.

INterea infœlici illi Perrino non poterat in mentem venire, eratq́ue ignarus prorſus, quæ in ipſum ſaba cuderetur, quæue tenderentur re-
per literas paſsim, ſub ſociorum eiuſdem-
ıe ſectæ Pariſijs, alijsq́ue in oppidis commo-
ntium nomine miſſas, quarum ſententia erat,
duigilare & excubias agere vellét; eorum Le-
tum enim de tradenda Regi Ciuitate cum
oneſtabile conſilia clàm inire. Cuius argu-
enti plures quidẽ aliæ poſt alias ad diuerſos,
ui Geneuam commigrârant, tanquam à diuer
per Franciam ſcriptæ eſſent, Geneuam per-
nêre; quæ cùm metum illis incuterent, tum
magnam Perrinum ſuſpicionem immicitias-
ıe coniecerunt; atq; paucis poſt diebus re in-
cta, Geneuam rurſus ipſe quoq; redijt. Tum
iæ rurſus ſubornatæ literæ, quaſi peregrè ve-
rent, & à varijs, qui per Franciam Religionẽ
am ſectarentur, ſcriptæ eſſent; nam illorum
omen præferebant, ad magnificum Megret-
m, & ad alios allatæ ſunt, quibus confirmaba-
r, Perrinum Regi pollicitum, ſe vrbem ei tra-
turum, habere ad eam rem paratos & Duces,
milites, qui ſimulato, quaſi in Sabaudiam in-
tuiſſent, itinere, certa & conſtituta nocte per
ctas, inſtructasq́ue inſidias in vrbem introdu
ndi eſſent. Quo falſo, de tradenda & occupan
i vrbe; rumore ſic ſparſo, ex Francia aduenæ,

qui

qui Geneuę commorabantur, cum in magnam ſuſpicionem coniecti valdè ſuarum rerum dubij eſſent, ecce ſuperuerunt aliæ literæ ex eadem officina, ex qua & priores, ad ipſum quoque Dominum Amyottum Perrinum à Præſide Sabaudiæ Peliſſono, cuius nomine ſubſcriptæ erant & ſubſignatæ, quarum hæc erat ſententia: Domine Præfecte voluit Rex, mihique mandauit, vt ſcriberem & admonerem te, fidem ipſi ne falleres, promiſſaque ſeruares, qui in ſummo te apud Sabaudos loco idcircò conſtituet. Tabellarius, quod erat inſtructus, non immemor, ad domum Perrini venit eo tempore, quo domi eum non eſſe ſatis ſciebat. Vxorem ergo allocutus ei literas tradit, rogans, marito vt eas redderet, & nequaquam alteri; Lauſannam reuerſum, quo ſe profecturum magna celeritate aiebat, reſponſum repetiturum. Quibus literis lectis magnopere perculſus, & minimè vel inſidias, vel proditionem, quæ ſibi ſubornarentur, ſuſpicatus, rectà ad Caluinum contendit; vbi caſu etiam magnificum Męgrettum offendit, & cum illis communicat de literis, quas accepiſſet, conſiliumque rogat; Deum teſtatus, ignorare ſe, vnde eę venirent, neque cum quoquam hominum commercium huiuſmodi rerum habere. Caluinus, qui auctor eſſet, ſolus conſcius, blandis eum verbis conſolatus, in Deum oculos ſpemque ſuam figat, eique ſe commendet, hortatur, poſt aliquot forte dies certi-

ora

ora auditurum; ſaltem tabellarij, qui literas attuliſſet, reditum expectaret. Perrinus hoc conſilium ſecutus, eique fidens, nemini literas prętereaexhibet, ſed in ſecretum locum conclauis ſui reponit. At Caluinus ſuarum rerum, quas agebat, minime negligens, & nequaquam tardus poſt horam circiter, ſolus ſine arbitris domi eum ſuæ conuenit, literas iterum ſibi exhiberi rogans, eſſe ſententiam (nam hoc ſimulabat) quam in eis diligentius expendere & penitius inſpicere cuperet. Perrinus proditionem ne ſuſpicatus quidem, in conclaue eum introducit, extrahitque literas ex ſecretiori illo loco in quem eas repoſuerat; hūc Caluinus diligenter notans, poſtquam paululum quid legiſſet, reddit literas, domumque reuertitur, neq; moram aliquam interponit, & calamo arrepto nouas effingit, eidē magnifico Megretto inſcriptas; eas vero nobili cuidam ex Frācia viro attribuit, quibus Megrettū de proditione certiorē reddebat, quæ eſſet per Præfectum vrbis perrinum adornata, hortabaturque, Senatui Geneuenſi indicaret, vt vigilijs cuſtodijſque ciuitatē munirent. nam certo venditam, atque non procul inde per Sabaudiam in inſidijs collocatos, qui in eam irruerēt. Eodem veſpere hæ literæ Megretto ſunt redditæ; qui valde perculſus repente nulla mora, nulla deliberatione interpoſita Caluinum adit, eiq; has literas oſtendit. Caluinus totus cōmoueri viſus (ſic enim ſimulabat)

labat) exceſſurum ſe vrbe ad fines Bernenſium aut Baſilienſium profitebatur, quem Megrettus bono animo eſſe iuſsit, promiſitq; hoc ſe, quicquid eſſet, ad Senatum poſtridiè relaturum, atque ſe Perrino oppoſiturum. quod magno cum ſtudio & zelo etiam fecit: Nam varias ad Syndicos & minoris Concilij Senatores literas attulit, quas à diuerſis ſuis amicis per Franciam, ſic enim aiebat, accepiſſet; addens, etiam ipſi Perrino à Fori Voconij in Sabaudia Præſide Peliſſono de eadem re, & de promiſſo, quo Regi teneretur, miſſas, quas pridie D. Caluino, ſibiq; legendas ipſe exhibuiſſet. Eueſtigiò magnus apparitor ad accerſendum Caluinum, vt in Senatum veniret, eſt miſſus; neque longè illi abeundum fuit, cùm is ad portas curiæ euentum expectans excubaret. Ingreſſus igitur in aulam & Senatorum conſeſſum, rogatusque, num vidiſſet has Præſidis Chamberij literas? Vidiſſe ſe reſpondit; hoc inſuper addens, etiam quo loco eas recondidiſſet, nôſſe, itaq; allaturũ ſe eas, ſi Dominis viſum ſic eſſet, placeretque mandare hoc Præfecto Amyotto Perrino, vt claues ſui conclauis traderet, ſibiq; adiungerẽt deinde ex ſuo cœtu aliquos, qui ſecũ vnà irent. Placuit: itaque literæ ſtatim allatæ fuère, & in Senatu lectæ, ſtatimq; Perrinus infœlix mirè confuſus conſternatusque, ſimulac lectæ fuere, in carcerem abreptus, arctamque in cuſtodiam detruſus eſt. Qui rumor totam vrbem compleuit,

uit, ſuntque mirabiles inter ciues exterosque ſermones tum auditi. Amicis verò & cognatis intercedentibus, cum ſui defendendi poteſtas facta eſſet, inter cætera innocentiæ argumenta declaratum Senatui fuit, nunquam facturum Perrinum, tales vt literas Caluino & Megretto inſpiciendas exhiberet, ei ſi culpæ affinis, ac proditionis ſibi ipſi conſcius fuiſſet. Quòd tantum apud Senatum valuit, vt literas ad Peliſſonum præſidem mittendas eſſe decreuerit, ad hoc, num eius & ab ipſo miſſæ, nec ne, eſſent, explorandum. Qui ſuas eſſe literas conſtanter negabat; neque ſe vel mandante vel approbante atque conſcio ſcriptas. Sic mortis periculo, quod ipſi imminebat, miſer Perrinus ereptus fuit, neque dubium eſſe poterat, ſtratagema vafri, & verſipellis alicuius miniſtri hoc fuiſſe, licet nomine ſuo digitoquè deſignari nondum tum clarè poſſet. Ac Perrinus quidem vinculis & carcere ſolutus, libertatique & priſtinis honoribus eſt reſtitutus, ſupremumque ei vrbis Præfecti imperium eſt prorogatum. Quamuis autem auctores inſidiarum, quinam eſſent, ad plenum & clarè non conſtaret; (tanto cũ aſtu & tam ſecretè cautimque ſubornatæ fuere) támen in Caluino eiuſque ſocijs ſuſpicio vehemens hæſit, & ex eorum officina profectas eſſe grauiſsimæ erat coniecturæ. Ex quo ingratitudo Caluini perſpici poteſt, & beneficij immemor animus, & quàm is male gratus Perrinò eſſet,

F qui

qui eius cauſa,vt ab exilio reuocaretur,labores moleſtiaſue non minimas ſuſtinuerat,&Argentoratum ipſuſmet ad eum accerſendum & reducendum profectus fuerat.Vxori ſanè Perrini iuuenculæ, iracundæ, audacique animus non defuit, ſi facere potuiſſet,Caluino necem idcircò procurandi,quem publicè alta claraque voce probris inceſſens,perfidum proditorem,malignum,improbumque inclamabat, at Senatus eam compeſcuit,ſeriumque graui pœna conſtituta mandatum dedit, ne contra Caluinum & eius vel honorem,vel perſonam quicquam moliretur ageretque.

CAPVT XVIII.

Caluinus nihil remittens de odio, quod aduerſus Perrinum conceperat, vt erat inexorabilis, & iniuriarum ac mali propoſiti tenaciſsimus, omnes inueſtigare modos pergit,quibus vel necem ei procuret, vel vrbe ſaltem exigat, & in exilium extrudat; tempus autem oportunum, quo maligno ſuo ſatisfacere deſiderio commodè poſſet; attentè ſemper obſeruabat;interea operam dans,ex ipſo Senatu quoſdam ad ſuas partes vt poſſet pertrahere. Et alios quidem muneribus, ex pauperum peculio clam elargitis, alliciebat; ex quorum numero fuit Lambertus quidam, rei familiaris anguſtia preſſus, cui hoc exprobratum aliquoties fuiſſe conſtat, quod ex pauperum loculis

do

e ſerico thoraces gereret. Alijs pecuniā mag-
is ſummis ad mercimonia exercēda mutuam
abat. Nam quamuis Beza valdè eum egenum
uiſſe videri velit, affirmetque; tamen, vt de cæ-
ris ſileam, quendam Claudium de Paon phar-
acopolam ſatis notum eſt aliquandiu mutu-
ab ipſō quingentas libras ſumpſiſſe; quibus
erò hoc conditionibus, me latet. Alios ſpe ho
orum, atque fauoris, & gratiæ pollicitatione
ctans circumducebat. Vnde nihil in concilio
Senatu tractabatur, quod per hos homines
bi ſic obſtrictos non cognoſceret, nulla èrant
fficia, nulli dignitatum gradus ad quos gratos
editoſque ſibi promouere, ſuffragia quaſi in
anu ſua habens, nō poſſet. Et hic quidē vnus
odus fuit, quo ſibi viam ſternebat ad ea, quæ
nimo concepiſſet, facile perficienda: ſed ex al-
era parte curabat hoc etiā, & per ſubtiles ſuas
raxes cōſequebatur, vt exterorū plurimi, qui
Geneuā commigrarant, Franci, Belgæ ſeu Flan-
ri, Angli, aut Itali etiam, ciuitate donati, ius ci-
ium cōſequerentur, admiſsi. ſ. per minus con-
ilium tantūmodò, non rogatis neq; approban
ib. Ducentūuiris. Hinc inter veteres & nouos
uiuſmodi recenter aſcitos ciues querelæ fre-
quentes natæ ſunt atque auditæ. Quas tamen
querelas contēnere iam aduenæ & inſititij po-
erant, & faciebant etiā, qui numero, potentia,
opibus antiquos natosq; ciues etiā ſuperabant.
Quibus vt ſe fortius obijcere poſſent, laque-

us illis quaſi iniectus eſt,falſo rumore excitato ac malitiosè per vrbem ſparſo; is erat, veteres incolas & natos ciues conſpirare aduerſus aduentitios, deque his ſemel vna nocte tollendis conſilia occulta inire; qua occaſione cupidè arrepta aduentitij cœpere quaſi excubias agere, & idcircò armati per vrbem nocturno tempore incedere,ita tamen,vt in comitatu ſuo etiam aliquot ex veteribus inquilinis haberent ſingulariter Caluino addictis ac deuotis. Inter cæteros Cottinus Baudichonius erat,ex familia, ex vultû, ex rapinis alijsque facinoribus ſatis notus,vt eum aliter deſcribere non videatur operæpretium;hic nocte quadam,& quidem intempeſta, in Francorum comitatu, qui armati per vrbem gradiebantur, vnà erat. Quo per vicos diuulgato conuenerunt ſtatim magno numero ciues nati,eoſque repertos verbis adorſi,ſciſcitati ſunt,quid in animo haberent,& qua auctoritate hoc facerent,quod ſic turmatim & armis cincti nocte intempeſta vicatim vagarentur.Rumor & tumultus per vrbem ingens erat, parumque aberat, quin armis correptis ſanguis funderetur.Ad quem tumultum ex quatuor Scabinis ſiue Syndicis Henricus Haubert Pharmacopola(non enim eius domus longe aberat ab eo loco,vbi exoriebatur)accurrit, & apprehenſo Syndicali ſuo ſceptro ſedare adniſus; ſed parum promouit,nullumque neque ipſius auctoritas, neq; exhortationes apud illos locum inuene-

ienerũt,donec Amyottus Perrinus ſupremus
Geneuæ rei militaris Præfectus ſuperueniret,
qui cernens ſeditionem magis incaleſcere,ani-
moſque contra ſe etiam amplius hincinde in-
flammari,Henricum Haubert Syndicum appel-
lat,vt pro auctoritate, qua fungeretur, tumul-
tum,ſeuerè imperando,compeſceret;in quo ſe
is valde tepidum & puſillanimẽ oſtendit, quip-
pe recens ad hunc honoris gradum vocatus,ne-
que ſatis inſtructus;quemadmodum alij impe-
rio metuq́ue coerceri deberẽt. Extracto igitur
ex manu eius Syndicali baculo Perrinus Præfe-
ctus extollit vehementer vocem,alteque excla-
mat, obedire illos magiſtratui oportere, hocq;
ſæpe repetit,& magna voce eos obiurgat,rogat-
que,num agnóſcerent hunc baculum, & magi-
ſtratui,qui eo repreſentaretur, obtemperare in
animum inducere poſſent? Victi auctoritate vi-
ri,exhortationibus,increpationibus, & paula-
tim dilabuntur,& domũ ſe quiſque conferunt,
ſtq́ue hoc pacto hic tumultus atque ſeditio ſe-
data.Non multo pòſt, quã dilapſi omnes eſſent
ſub mediam noctẽ quatuor Syndici,& vnà reli-
qui minoris Concilij proceres conuocati, ad
Curiam venerunt, vbi narrat Haubertus ordi-
ne rem omnem,quomodo geſta erat, & quæ ip-
ſe viderat, Dominum Amyottum collaudans,
qui niſi interceſsiſſet,magnam cædem fuiſſe fu-
turam. In deliberationem vocata res eſt, & in-
quiſitio in ſeditionis authores, vt ad pœnam

quererentur, decreta; Sed ea ipſa nocte & mane etiam Caluinus Henricum hunc Haubert Syndicum mille dolis aggreſſus, miraque perſuadens, eò induxit, vt in Concilio, quod ſtatim pòſt habendũ erat, & cui Perrinus per ſua quædam priuata, quæ tum forte inciderant, negotia intereſſe nõ poterat, multo alter quàm nocturno concilio feciſſet, de hac ipſa re loqueretur. Nam de Perrino queſtus eſt, quod vi ex manibus Syndicale ſibi ſceptrum extorſiſſet, cũ hac verborum inſolentia, inuitis, non ſolum ipſo, ſed & Deo, & qui eum Syndicum conſtituiſſent, id ſe facturum tamen eſſe. Amici Caluino addictiſsimi, qui in Senatu erant, cum ad eã rem ſubornati & ſollicitati eſſent, currum & ipſi impulerunt, vt rueret, Perrinusque præcipitaretur, qui aberat, ignarus proditionis & inſidiarum, quæ ſibi ſtruebantur. Dictæ autem variæ contra abſentem ſententiæ in Senatu, & eousq; res producta, vt concluderetur, ipſum non ſolum conſcium, verum authorem etiam fuiſſe nocturni illius tumultus & ſeditionis, neq; eſſe de nihilo, quod rumore de exulibus tollendis ferebatur; demum negotium intimorum Caluini amicorum opera tanta eſt dexteritate geſtũ atque ſolicitatũ, vt multi eo ipſo die ex ciuium liberis comprehenſi & inter hos duo viri iuuenes, alijque, qui nocturno tumultui interfuerant, ipſorum ſodales, in carcerem abrepti fuerint.

CA-

CAPVT XIX.

AMyottus Perrinus clam monitus, quę ipſi inſidiæ ſtruerētur, nihil moratus, in fines Bernenſium ſecedit, Geneua relicta; ſequunturque exemplum eius Dominus Petrus Vvandel, Balthaſares, alijque horum cognati, & inter ſe fidiſsimi amici, contra quos Caluini fautores, qui potiſsima concilij pars erant, ipſo inſtigante Caluino, occulta alebant odia. Et reperti ſtatim quãplurimi teſtes fuere, qui coniurationẽ de exulibus è medio tollendis factã eſſe aſſeuerant. Quo falſo colore & impoſtura permulti adoleſcentes, ciuiũ liberi, abducti in carcerem ſunt, à quibus partim tormentorũ cruciatu, partim ſubtilibus machinationibus, partim etiã blanditijs & magnificis promiſsis confeſsionem extorſere, coniurationem factam, quinimo Perrinum, Vvandelium & Balthaſares eius eſſe capita. Poſt quã confeſsionem in calore illo atque impetu, nihil morati hos ipſos adoleſcentes abreptos extremo ſtatim ſupplicio affecere. Qui omnes in ſupplicij theatro conſtituti, Deo teſte inuocato paſsim profitebantur immeritò hæc ſe pati; de quib. accuſarētur cõficta eſſe omnia, &, quã edidiſſent confeſsionẽ partim tormentorũ nimio cruciatu, partim falſis promiſsis extortã. Quæ, cũ eſſent ad Perrinũ, Vvandeliũ, & Balthaſares aliosque, qui Geneua exceſſerãt perlata, ad Bernenſium fidem confugientes, eorum ſe iudicio per-

permiſerunt, ſi cauſa cecidiſſent, & culpæ huius affines eſſe, cuius Geneuæ inſimularentur, con uicti eſſent, omnem mox pœnam, quam hi decreuiſſent, ſubire parati. Et hi quidem Domini quæſtione ſuper toto hoc negotio habita, poſtquam ad ipſius rei veritatem penetraſſent, per literas miſsisque legatis Geneuenſes ſeriò adhortati ſunt, temperarent ab huiuſmodi machinationibus, & nimium crudelibus exemplis, quibus, præterquam quod cum Dei illa proximorumque iniuria coniuncta eſſent, vicinorum etiam odium & offenſionem ſibi conflarent. At nullis conſilijs, nullis exhortationibus impetrare hoc à Geneuenſibus Bernenſes potuerunt, vt ab incepto deſiſtere vellent, qui plures indies ad vincula, ad ſupplicia nihilominus rapiebant; quos ijſdem, quibus priores illos, technis tormentisq́; ad ea, quæ præſcripſiſſent, quæue voluiſſent confitendum inductos, adactosque neci ſtatim, ſimulac cõfeſsi eſſent, tradiderunt, Deum innocentiæ ſuæ teſtem implorantes, & publice ac palã, partim dolos & technas, partim tortorum tormentorumque diritatem proponentes, atque accuſantes, quibus ab illis has confeſsiones falſas, & veritati ſuiſque conſcientijs repugnantes elicuiſſent extorſiſſentque; nimirum, vt quæ ad ignominiam, dedecus, & detrimentum Perrini, Vvandeli; & Balthaſarum vergerent, faterentur, quos innocentes, eique culpę, quam ipſis imponerent, minime

ne affines eſſe, publicè profitebantur, pro-
nciabant, declarabantq;. Quæ cùm ſic geſta
e, certò cognitum perſpectumq; Bernenſes
ɔerent, Perrinum & alios Geneua profugos,
ɔs ciues effectos, & ab huiuſmodi crimini-
s, quæ per impoſturam & calumniam ipſis
ponerentur, immunes declaratos, in ſuam
em & clientelam ſuſceperunt, ad patientiam
s inſuper exhortati ſunt, vt bono animo eſ-
ıt, quietiq́ue ſub ipſorum patrocinio vitam
ducerent. Cuius rei locupletes ſatis teſtes ip-
Bernenſium proceres eſſe poſſe, & non gra-
tim quoque mihi futuros, affirmare audeo.
uoniam Beza autem in eleganti illa ſua præ-
ione in gratiam commendationemq́ue ma-
ſtri, patris, & amici ſui, in præiudicium verò,
decus, & ignominiam Perrini, & qui cum eo
m Geneua exceſſerant, hæc aliter narrat, &
ntrario planè modo; ex eis, quæ illo tempo-
Geneuæ acciderunt, duo recitare aggrediar,
vulgo nota, vt ea nemo, niſi omnium morta-
ım impudentiſsimus, inficias ire poſsit. Pri-
um erit de adoleſcente illo Bertelier, qui per
ndem impoſturam & calumniam, qua & cæ-
ri, quos dixi, in vinculis tenebatur. Hic cùm
ſet generoſi & conſtantis animi, & iudices, at-
ıe miniſtri, ſuadente & inſtigante Caluino, mi
ros tãtaq́ue calumnia oneratos captiuos, ſpe-
oſis verborum aucupijs lenocinijsq́ue irre-
re, & illaqueare ſatagerent, nulla neq; ad per-

ſuadendum compoſita oratione, neque ſubdolis pollicitationibus vllis, quibus eius animum aggreſsi nitebantur permouere atque flectere, ad quicquã contra reclamantem conſcientiam vel faciendum, vel dicendũ induci potuit. Ideoque quæſtionibus ſubditus & atrociter tortus eſt, nec tamen neque in equuleo extentus neq; fidiculis arctiſsimè cõſtrictus, quamuis ex ſaxorum ad pedes appenſorum pondere, funiculis, quibus manus colligatæ erant, ter quatérue ruptis, frangi tamen aut vinci, neque à conſtantia deduci fortis eius animus potuit. Quo conſpecto miſerè diſcrutiebantur animi. Et inter eos quidam, cui nomen Amblar Corne, excandeſcens: Tibi, aiebat, aut confitendum hoc eſt, aut toties fidiculis extenderis, donec brachia pedesq́; à reliquo corpore auellantur. nam exiſtimas obſtinatione tua Dominos te vincere poſſe? At cum nihilominus iuuenis nihil de ſua conſtantia remitteret, neque adduci poſſet vt falſum quid, conſcientia reclamante, fateretur, ad dolum confugiunt. is erat, vt adoleſcentis captiui mater, quæ ſæua, horrenda & crudelia exempla, qualia Geneuæ edebantur, deteſtata, ad Caturiges, qui in Sabaudiæ finibus ſunt, commigrârat, accerſeretur. Legationem ſuſcipit hic Amblar Corne, minoris concilij Senator vehemens & acer Caluini diſcipulus, vt ad fœminam profectus eam Geneuam perduceret, ſaluti & honori

ri filij conſulturam. Matri ille verba dare
rat, blandis fucatisque ſermonibus ac falſis
omiſsis eius animum captans,& ex Dominis
c illi promittens, filium nō ſolum à vinculis
ſolutum, ſed ad honores quoque & officia
omotum iri, modo, quod poſtularent Do-
ni, aperte ac nudè faſſus reum ſe eſſe agnoſ-
ret,& ab Amyotto Perrino, alijsque,qui Ge-
ua profugerant ſollicitatum, ſocius con-
rationis ab ipſis inſtitutæ vt eſſe vellet, quod
faceret, adduci, non potuiſſe; rogatus aſ-
reret. Hæc ſola eſſe, quæ Domini illum con-
eri cuperent, quod ſi faceret, vinculis eximi,
honoribus augeri poſſe. Capta dulcibus &
audulentis ſermonibus ſimplex ac credula
ulier Geneuam venit, & rectà ad carcerem
ogreſſa, filium reperit luxatis membris ad-
odum debilitatum, cui Dominorum volun-
tem & conſilium exponit, qui in carcere ip-
m potius miſerè extinguere conſtituiſſent,
uàm ab eo ſe vinci ſinerent; hortatur mi-
ra filium, obteſtaturque, vt Dominorum vo-
ntati acquieſceret, ac confitetur, quæ ipſum
onfiteri vellent, quamuis falſa eſſe ipſe ſibi
onſcius eſſet. Hunc enim modum in liberta-
em ſe vendicandi tantum ſupereſſe, quo non
olum vinculis eximi, verùm ad honores etiā,
fficia & dignitates peruenire poſſet; quemad-
odum ſibi totius Concilij nomine & manda-
o Amblar Corne eſſet pollicitus. His adiecit
miſera

ſera lachrymas, & pias deinde preces, ſuij pſius ſi miſereri nollet, miſereretur ſaltē matris, quę, ipſo è viuis ſublato, deſolata foret ſine liberis, ſine auxilio, ſine ſolatio vllo, conſideret ſibi Concilij nomine factis pollicitationibus, ſibique cōſuleret. Frangitur pijs his matris lachrymis atque precibus fortis adoleſcentis animus, pariturumque ſe recipit. Quod illa ad Amblar Corne, aliosque Senatores ſimul ac retuliſſet, coacto ſine mora concilio, rurſus eadem, quæ prius, interrogant. Reſpondet ille, & audacter confitetur, pollicitationibus, quæ matri factæ eſſent, planè confiſus. Vix dixerat, confeſsioq; per Notarios excepta fuerat, ſententia etiam lata, & reus eſſe mortis pronunciatus, eodemque ipſo die capite plexus eſt. Quod miſera & dolens mater conſpicata, ſecus quàm ſperârat, & quàm ei concilij totius nomine quidam ex ipſis Dominis pollicitus fuerat, eueniſſe, videns, inquam, filium morte ſublatum, & ſe proprij ſanguinis proditricem, necisq; filij cauſam eſſe apud animum voluens, præ mœrore, triſtitiā, pudore, ſuique ipſius odio, vix à ſeipſa manus abſtinere potuit. Tanquam mente capta autem, furioſaque mulier Geneuam ſtatim egreſſa, querimonijsque & gemitibus aerem vociferando complens, diſcurrit ad Bernenſes, Tygurum, Friburgum, & ad alia Heluetiorum oppida proficiſcitur, & exponit, accuſatq; deteſtabile & inhumanum à ſe patratum facinus, auctoribus tamen

n Geneuenſibus Dominis,& imprimis ſua-
ıte Amblar Corne,illorum ad proditionem
iuſmodi inſtruendā legato & commiſſario;
ıdictam deinde contra Geneuam, à Deo, &
ntonum primoribus expoſcit. Neget hoc
eodorus Beza,quantum volet, aut quiuis a-
; at Bernenſes & aliorum in Heluetia oppi-
rum proceres optimi eiuſce rei teſtes eſſe po
unt. Adeò enim hoc Geneuenſium facinore
itati, tam malè contra eos animati fuêre, vt
rum abfuerit, quin vnanimes huiuſmodi ho
num colluuiem peſtemq́ue funditus delere
nſtituerint,præ ſumma verò indignatione in
ıc vocem proruperint: Dignam infœlicem
ıc vrbem eſſe, quæ funditus euerſa, in la-
n Lemanum tota immergeretur. At Fribur-
nſium Aduocatus, qui initio præ cæteris in
ndictam tanti ſceleris inardeſcere, zeloq́; iu-
iæ concitatior eſſe viſus eſt, munere placa-
,non ſolùm de iſto feruore ſuo ipſe multum
niſit,ſed cæterorum etiam procerum iracun *
m mitigauit. Et Caluinus interea & ad eius
genium efformati,eiusq́ue deſiderio ſubſer-
ntes, reliqui Miniſtri pró concione miſeris
pplicio ſic affectis atque exulibus etiam in-
tabant, in eosq́ue magnis clamoribus deba-
ndi nullum finem faciebant, nefarios filios
boli,improbos, perduelles,ac patriæ prodi-
res, hoſteſq́ue (qualibus iniuriarum emble-
tis illorum conciones exornatæ erant) ap-
pel-

pellantes. Per Franciam deinde, aliaq; loca paſſim ſcribebant, ſe à Religionis, reformationisq; hoſtibus quibuſdam ſingulari Dei beneficio liberatos, qui de omnibus ijs exulibus, qui Euãgelij cauſa Geneuam commigrârant, certa quadam nocte è medio tollendis coniurârant. Neque tamen fucis coloribusque hanc calumniam ſic obumbrare potuerunt, vt non etiam appareret conſpicereturque à pluribus ſanè perſpicaciſque iudicij viris, etiam ijs, qui Euangelium illud profeſsi, eius ſtudio Geneuam habitatum venerant. Quemadmodum Spifamij quoque necis cauſa & occaſio tandem detecta, planeque cognita eſt, etſi neque ei colores deeſſent, ad inuidorum calumniatorum malitiam, ne ea cerni poſſet, obfuſcandam, quæſiti. Cæterùm innocentiam miſerè occiſorum, & eorum etiam, qui fuga vitam ſeruârunt, euincit, & contra quaſuis inimicorum calumnias ſatis tuetur, quòd Bernenſium proceres, ſapientia & prudentia clari viri, hos benigne in fidem & patrocinium ſuſceptos in ſuas vrbes admiſerint, vt pacatam illic, tranquillam, quietam vitam ipſorum ſubditi atque ciues agerent. Caluinus autem indignißimè hoc ferens, dolos & technas animo verſare dies noctesque non ceſſabat, quò ſuis mendacijs colorem obducere poſſet, veritatis vt aliquam ſpeciem, quæ de occiſis, fugitiuisq; effinxerat, retinerent. Contigit igitur Geneuæ res alia memorabilis à Caluino, eiusque ſocijs ſub-

ſubornata, cuius hiſtoriam ſecundo loco, ſicut pollicitus ſum, recitabo.

CAPVT XX.

ADoleſcens quidam ex familia Albani Ducis eo tempore, quo is Regis Hiſpaniarum vice Mediolanenſem Prouinciam gubernabat, Geneuam habitatum venit. De cuius aduentu Caluinus certior redditus, (nihil enim erat eorum, quæ Geneuæ fierent, tam minutum, quod non ſtatim per ſuos exploratores reſciſceret) ad ſe accerſitum ipſe vnà cum alijs eiuſdem, cuius adoleſcens erat, nationis, admodum diligenter ſolicitant, vt exploratorem ſe ab Albano Duce ſubmiſſum eſſe ſimulare vellet, cui is hoc in mandatis dediſſet, vt & Geneuenſis vrbis ſitum diligenter ſpecularetur, & cum Præfecto Amyotto Perrino, Vvandelio, & vtroque Balthaſare de tradenda vrbe negocium conficeret, quod hero ſuo fuiſſent polliciti. Hi, cùm eo tempore in Bernenſium prouincijs domicilia haberẽt, ſimul ac de noua hac calumnia certiores facti ſunt, ad eos in oppidum ſtatim ſe contulerunt, & ſupplici libello exhibito, ſubornatum exploratorem Bernam euocari poſtulárunt, vt illic ſe iudicio ſiſtens, ipſis coràm probaret, de quibus eos abſens criminatus fuerat. Ad Bernenſium poſtulationem explorator per cuſtodes, non tamen

nimium rigidos, ad eos perductus eſt; per viam autem, quid eum facere, diceréue vellent, appri mè inſtructus fuit, ſignaque ei indicata ſunt, per quæ ſingulos, quibus calumnia ſtruebatur, internoſceret. Nihil ille, interrogatus, eorum prætermittit, de quibus probè fuerat edoctus, dicere; ſed cùm deſignandi ſinguli illi forent, ſignorum, quæ data erant, non ſatis memor, aberrat. Nam cùm reſpondiſſet, & vidiſſe ſe illos aliàs, & probè cognitos habere; productos iam, Amyottum Perrinum monſtrare iuſſus, cùm duo eſſent Balthaſares, alterum horum deſignat, & Amyottum pro Vvandelio accipit. Ex quo pro ſua prudentia ſuſpicati ſtatim ſunt, & animaduerterunt Bernenſes, fallaciam eſſe atque fraudem, dolo & machinatione Caluini ſuorumque ſociorum ſubornatam & conſtructam. Itaque Geneuenſium commiſſarijs cum ſuo exploratore, vnde venerát, redire iuſſis, per calumniam falsò delatos abſoluerunt, poteſtate ijs facta, vt domum quique ſuam abiret liber. Negare forſan hoc Theodorus Beza poſſet cum ſuis, niſi ſubmiſſus ille calumniator, cùm Geneua paulò pòſt diſcedens habitu diſsimulato, & barba cana ad mentum affixa, in Italiam redire cogitaret, his qui calumniã paſsi fuerant, impigrè perſequentibus, apud Euienum comprænhenſus, & ad Bernenſes reductus fuiſſet; vbi tum liberè, & omnem rem plenè, atque palam, ſicut erat geſta, confeſſus eſt; quomodo

modo nimirùm, per quos, & cur ſubornatus fuiſſet, inductusque ad illos calumniandum, quos neque nouerat, neq; læſus à quoquam fuerat. Cuius confeſsionis teſtimonium, publicumque inſtrumentum communicari ſecum ſibiq; per Secretarium Bernenſium dari, quos diximus, falsò accuſati rei poſtulârunt; neque hoc eis negatum eſt. quod illi publicum teſtimonium ad ſuam innocentiam comprobandā, cùm inimicorum, quorum inde fraudes atque doli luce clarius conſpiciebantur, ſumma infamia, multis poſteà oſtenderunt. Dicant mihi nunc, quidnam de huiuſmodi fraudulenter & malitiosè excogitatis artibus machinationibusq; ſentiant? ſed ij ſolùm dicant, quorum ſanum adhuc ſyncerumq; iudicium eſt. Nam qui Caluinianæ ſectæ alligati ſunt, eiq; planè ſe deuouerunt ac conſecrârunt, quod ipſum in omnibus etiam alijs ſectis locum habet, his ſolemne eſt, & proprium, quæcunq; à ſuis ſectarum magiſtris deſignantur & fiunt, ea vt rata habeāt, approbent, laudent, magiſtrosque excuſent, & quantum poſsint, defendant; deniq; vt patriæ exitium inferri, domicilia ac bona ſua diripi, familiam, proximosque, cognatos & amicos opprimi, æquiori animo ferāt, quàm ſectę aliquid ſuæ decedere, magiſtrisque ſuis dedecus aut ignominiam irrogari. Memini ego miniſtros Caluinianos, cùm ab eis quæſitum eſſet, qua conſcientia tanta mendacia, tantasque calum-

nias contra proximos excogitatas ſuo comprobare calculo poſſent; ad Dei gloriam id & ad impiorum Euangelij hoſtium, qui reformationi ſe opponerent, euerſionem à ſe fieri reſpondiſſe. Nam eſſe hoc in Geneuenſi Eccleſia certum, & conſtitutum quaſi dogma, vbi Dei gloria ageretur, mentiri, & mendacium deinde veritatis ſpecie fucare atque adumbrare non modò licitum eſſe, ſed & nonnunquam neceſſarium.

CAPVT XXI.

CAluinus ad nouandas res natus, & valdè propenſus, vt quietem publicam turbaret, ad aliud excogitandum accingitur. Nam Miniſtris Bernenſium, per illas nimirum prouincias, quas ad imperium ſuum adiunxerant, proponit, eiſque ſuggerit, vt bonorum omnium Eccleſiaſticorum, quæ Abbates, Epiſcopi, Canonici, Priores, Paſtores poſſediſſent, omnium demum beneficiorum, quę ſacerdotibus ante Religionis mutationem attributa fuiſſent, ſibi committi adminiſtrationem diſpenſationemq́; poſtularent. Nam id æquum eſſe; quippe cùm in Actis Apoſtolorum exemplum extet, ſcriptumq́; legatur, recens baptizatos Chriſtianos, & ad Eccleſiam adiunctos pretia agrorum, quæ vendidiſſent ad Apoſtolorũ pedes attuliſſe, & per eos deinde pro ſua cuique neceſſitate diſtributa eſſe. Quo exemplo

plo Caluinus ſe etiam, quæ Eccleſiaſtici antè habuiſſent, bona quaſi in ſuam domum deriuare, adminiſtrationemque inuadere poſſe putauit. Bernenſes autem ad hos ſermones ſurdi, ipſis domū remiſsis, ſeuerè vetant, ne ea de re verba vnquam amplius faciant, ſed ad ſuam quiſque functionem concionandique munus redeat. At verò Caluinus, quamuis de hac arce deiectus & ſpe ſua fruſtratus, non quieſcit tamen, ſed Magiſtro Petro Vireto, Lauſannenſi, alijsq; recens ſubiugatæ terræ miniſtris ſuggerit, neceſſariam Miniſtro excommunicandi poteſtatem eſſe, ſine qua nimirū malos falſosque Chriſtianos à bonis & ſynceris ſegregandi authoritate miniſterium vileſceret, Deique verbum in contemptum veniret. Id cùm in illorum Conſiſtorijs expoſitum fuiſſet, per omnes illarum ditionum claſſes eligendos certos aliquos eſſe, deliberatum & concluſum fuit, qui ad hanc rem impetrandam atque efficiendam ſupplicem Dominis libellum porrigerent. Sed cùm ſapienter, quid Miniſtri poſtularent, & quanti hoc eſſet ponderis, quòd ſibi permitti concedique vellent, apud ſe in concilio Domini expenderent, de hac re, eiusq; magnitudine vnus ex illis verba faciens, demonſtrauit concluſitque tandem, multò præſtare ſub inquiſitionis rigore in Hiſpania, quam apud Bernenſes commorari atque viuere, tanta ſi ſemel Miniſtris poteſtas fieret, vt, quos liberet, excom-

municare poſſent.Reſponſumque idcircò Miniſtris eſt: Quæ illis mandata eſſet concionandi,populumque inſtituendi prouincia,huic ſedulò incumberent; hanc verô rem miſſam facerent, neque de ea loquerentur in poſterum. De quo Caluinus certior factus,vt erat inquieto ingenio, & in propoſito ſuo perſequendo obſtinatus, vrget eo etiam magis Miniſtros, & coràm & per literas,nullumque vrgendi finem facit,donec tantùm pleroſque exacuiſſet, & inflammâſſet,vt profiterentur,miniſterio defungi ſe malle, quàm hac excommunicandi poteſtate deſtitui. Dicebant enim,nihil hoc aliud eſſe,quàm Euangelium contaminare, & cœnam prophanare,ſi ea promiſcue bonis ſimul & malis, & non minus ijs, qui vitijs obnoxij, quàm qui virtutibus deditieſſent, exhiberetur. Atque idcircò Bernam iterum reuerſi, eiuſdem argumenti alterum libellum ſupplicem præſentârunt. Et reſponſum iterum eſt, Aduocato ex totius coucilij ſententia edicente; Abirent, & quod ipſis mandatum eſſet concionandi populumque inſtituendi munus exequerentur, neque, vt huius rei cauſa reuerterentur, opus eſſe: nam Dominos nunquam, quod poſtularent, conceſſuros, neque per ſuas ditiones excommunicandi vllam vnquam aliam rationem poteſtatemq; admiſſuros, quàm quæ per iudicis ſceptrum fieret, qua improbos & ſceleratos ille pro ſuis quoſq; criminib⁹ puniret ac plecte-
ro-

ret; cuius rei cauſa gladium accepiſſet. At Caluinus contrà, qui ab eo, quod animo ſemel conceperat, rupe quauis durior, & immotus magis deduci non poterat, Viretum aliosq́ue Miniſtros ſibi addictos deuotosq́ue porrò incitat, boni paſtoris officium eſſe inculcans, non ſolùm in paſcua læta oues deducere, verùm ſolicitum etiá eſſe, ne qua ſcabies gregem infeſtet, & ſi quam ſcabioſam ouem conſpiciat, à reliquo grege ſeiungere, vt non grex totus inficiatur. His adijcit, literas ad ſe ex varijs Fráciæ locis, oppidis atque caſtris perlatas eſſe, quibus multi ſibi Miniſtros verbi Dei mitti poſtularent. Quæ inſtillata illis noua opinio Miniſtrorum audaciam multum confirmauit, auxitq́ue plurimum, adeo, vt quidam, inter quos etiá ipſe Viretus fuit, tertiò, & quidem ſuo ipſorū nomine tantummodò, cùm Bernam idcircò profecti eſſent, arroganter, & obſtinatè cōtendere, & hanc excommunicandi, malosq́; à cœna repellendi poteſtatem à Dominis extorqueri adniſi ſint, quam niſi ab ipſis impetrarent, non ſe Chriſti Natiuitatis feſto, quod inſtaret, cœnam adminiſtraturos, ſed miniſterium etiam deſerturos minabantur. Qua tanta proteruia & arrogantia mirum in modum offenſi Domini, proſcribendos ignominiosè, & cum infamiæ quadam nota eſſe decreuerunt, dimittendosq́; cum literis, quas ad Præfectos ſuos ſinguli perferrét, quarum hæc eſſet ſententia, vt lectis literis, eos,

qui attuliſſent, Miniſtros publicè per tubæ ſonum & ignominioſè proſcriptos ſtatim denunciarent. Singulis datæ huius argumenti fuêre, clauſæ diligenter, & ſignatæ: quas ferebant, ignari ſuo ſe iugulo gladium adferre; quod in maximam illis vituperationem, probrum, atq; dedecus cedebat. Nam ſimulac reuerſi domum fuere, omnes publicè, vt imperatum erat, & cum ignominia proſcripti ſunt, vno Vireto excepto, qui clam de eo per intimos amicos admonitus, rectà Geneuam contenderat, minimè delatis ad Præfectum Lauſannenſem literis. Qui, Vireti hac fraude cognita, Primoribus aliquot ciuitatis comitatus, domum eius adit, omniaque ſcrutatus, & imprimis conclaue, plurimas reperit ad Viretum manu ipſius Caluini ſcriptas literas, per quas variæ & ſubtiles machinationes, vaferrimæ artes detectæ fuêre, à Caluino primum excogitatæ, ſed ad quas Vireti opem, auxiliatricemque manum expetebat; inter cæteras autem etiam illæ erant, quibus incitauerat Viretum, ad excommunicandi illam poteſtatem poſtulandam, aut, niſi eſſet conſecutus, ad miniſterium deſerendum. Reperta etiam Amboiſiana illa machinatio atque coniuratio contra Franciſcum II. Francorum Regem; ſed & millæ aliæ nouationes, quarum author eſſe atque incœptor Caluinus moliebatur, inuentæ fuerunt. Ex his epiſtolis binæ & quadraginta Bernenſibus Dominis præſentatæ,

tatæ,

tatæ, & mirum in modum ex earum lectione offenſi fuêre; ex quibus quàm maligno ſpiritu agitaretur Caluinus, quantaq́; eius iniquitas eſſet, cognoſcerent. Quem Theodorus Beza nihilominus laudibus in cœlum ferre, & ſuper omnes alios leni admodum animo fuiſſe, benigno, tranquillo, pacifico perſuadere conatur, ratus cum ſtolidis ouibus, vel inconſideratis vitulis, quos facilè decipere queat, ſibi rem eſſe.

CAPVT XXII.

AD extremos eius annos veniamus, videamusq́;, quàm varijs ante obitum morbis afflictus conſumptusque fuerit. Scribit Beza, phthyſi, colica, aſthmate ſeu reſpirandi difficultate, calculo, podagra, hæmorroidibus vexatum fuiſſe, præter ſibi familiarem hemicraniam & acres capitis dolores, quibus plerunque torquebatur. En tibi varia & diuerſa, quæ ſimul in ipſum ingruerunt, morborum genera, & cum quibus valdè miſerè per multos annos, imò vei ô vſq; dum ſpiritum exhalaret, conflictatus fuit; certum & expreſſum diuinæ aduerſus eum irę indicium ac teſtimoniū. Quod ſi quis, multos etiam ſanctos homines, dum in hac vita eſſent, dira multa, & in corpore, & in bonis perpeſſos, alleget, & de Iob ſatis cognitum omnibus exemplum proferat; Reſpondebo, ſic Deo viſum fuiſſe, vt tanquam illuſtre patientiæ exemplum

futurus in bonis hic atq; corpore affligeretur; ſed ad fiduciam in nobis ſtabiliendam confirmandamq́;, nunquam ſe iuſtum, ſibi ex animo ac verè fidentem deſerturum, omnibus eundẽ Iob calamitatibus liberatum, omni fœlicitate, & multis rurſus magniſque muneribus cumulaſſe. Quod S. Iacobus cap. 5. epiſtolæ ſuæ Canonicæ pulchrè in hæc verba explicauit; Sufferentiã, inquiens, Iob audiſtis, & finem Domini vidiſtis, hoc eſt, exitum atque finem, quem eius afflictioni Dominus impoſuit. Et vidiſtis, inquit, quoniam miſericors eſt Dominus & miſerator. Quibus verbis ſententias nobis Dauidis proponere, & in memoriam reuocare Apoſtolus voluiſſe videtur, quæ ſunt 33. Pſalmo, quibus ſuo exemplo ad Deum laudandum, timendum, eique fidendum, eius gratia & benignitate erga bonos, ſeueritate contra malos propoſita, inuitat: Oculi Domini, inquiens, ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum; vultus autem Domini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Clamauerunt iuſti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Iuxtà eſt Dominus his, qui tribulato ſunt corde, & humiles ſpiritu ſaluabit: Multæ tribulationes iuſtorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus. Et ſequitur: Mors peccatorum peſsima, & qui oderunt iuſtum, delinquent. Sic prioris ad Corinth. epiſtolæ cap. 10. D. Paulus Dei filijs & electis

ctis, ſi in hoc mundo in calamitates & miſerias incidere ipſos contingat, certam liberationem fœlicemque exitum promittit: Fidelis, inquiens, Deus eſt, qui non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione prouentum, vt poſsitis ſuſtinere. Sed ad Caluinum noſtrum, & ad grauiſsimos eius, varioſq; morbos, quibus miſerè ad extremum vſq; ſpiritum excruciatus fuit, reuertamur; quem, præter eos, quos Beza referente commemorauimus, eo quoq; morbi genere affiictum conſtat, quo iuſto Dei iudicio quoſdam manifeſtos & apertos Dei hoſtes, qui diuinum honorem atque gloriam inuaſerant, ſibiq; vſurpârant, vexatos punitoſque legimus, is eſt pedicularis. nam & hi vermes totũ eius corpus peruaſerũt, & fœtidiſsimo, ac virulẽtiſsimo circa verenda vlcere, vermibus has ſic fœdè vlceratas partes miſerrimè corrodentibus, percuſſus eſt. Sic quondam Honorius II. Vvandalorum Rex, poſtquàm Eccleſiam Orthodoxam annos octo perſecutus fuerat, pediculari morbo conſumptus eſt: Sic Arnulphus Imperator, Caroli Craſſi ſucceſſor, magnus templorum violator, vaſtatorq;: Sic Maximianus immaniſsimus Chriſtianorum hoſtis: Sic Antiochus Epiphanes, homo ſummè nefarius, impius, & magnus veterator, qui templo Hieroſolymitano nefariè expilato, ad veri Dei contemptum Iouis in illo ſimulachrum ſtatuit & erexit: Sic crudelis Herodes,

qui innocentes pueros ſuſtulit, ſibiq́; Dei honorem & titulum vſurpauit; ſic, inquam, hi omnes nefarij & ſcelerati à vermibus corroſi, extincti ſunt. Sic demum plures alij hypocritæ, Deiq́ue hoſtes, qui prætextu & colore ſanctitatis atque zeli aſſumpto, veritatem oppugnauerant, iuſto Dei iudicio & vindicta in hac vita à pediculis grauiſsimè vexati, & à vermibus miſerè corroſi, poſt longum & diuturnum cruciatum exterminati ſunt, morteq́; extincti, & poſt hanc in alteram illam longè miſerrimam mortē ad æternas illas infernales pœnas in perpetuum cruciandi ſunt præcipitati. In quos illud Pſalmiſtæ veriſsimè quadrat: Duplici contritione afflixit illum. Quomodò ſanè duplici conſummatione Caluinus dici poteſt cōſumptus. Nam quicquid ſcribat Beza, quantumuis ſe illis, qui mortem eius impiè traductæ vitæ amplum ſatis teſtimoniū tuliſſe cenſent, opponat, & Caluinum filiorum Dei morte ex hac vita exceſsiſſe, contendat, veriſsimum tamen eſt, quod grauiſsimos dolores & aſperrimos cruciatus, quibus Dei in illum ſeuera grauiſsimaq́; manu ingruente excruciabatur, non ferens, Dæmonibus inuocatis, iurans, execrans & blaſphemans miſer expirauerit. Cuius illi teſtimonium perhibuere, qui decumbenti ad extremum vſq; halitum miniſtrârunt. Idcircò neget, quantum volet Beza, negentq́; alij, ſatis ſic ſe rem habere exploratum eſt; imò hoc etiam, quòd diem atque

horam deteſtatus ſit & execrârit, quam vnquã ſtudijs vel ſcriptionibus impendiſſet, cùm ex vlceribus totoque corpore grauiſsimi fœtores emanarent, ob quorum graueolentiam & ſibi ipſi grauis, & quæ eum circunſtabat, familiæ erat. Quam cauſam fuiſſe etiam hi eius domeſtici narrârunt, quod viſitari ſe nollet. Cæterùm Theodorus Beza aliud quid recitat, quod ad magnum etiam, Magiſtri ſui, amici atque parentis, Caluini encomium & honorem pertinuiſſe cenſet; id ego ſilentio præterire non debeo, ſcilicet, cùm per morbum domi detineretur, & idcircò cõciones lectionesq; neceſſariò intermitteret, ocioſum tamen minimè deſediſſe, ſed domi etiam ſuæ labori ſedulò incubuiſſe, & eo quidem tempore poſtremam ſuam Inſtitutionem Latinam ſimul & Gallicam, & auſpicatam, & abſolutam ab ipſo eſſe. Vbi non erit abſonum, ſi quis Bezam interroget, quænam illa fuerit poſtrema Inſtitutio ab ipſo tum cœpta & abſoluta. Non enim eſt nobis niſi prima illa conſpecta, quàm diu antè & compoſuerat, & in lucem emiſerat. Quæ ſi tam erat benè, adeoque abſolutè facta ſcriptaque, nihil vt in ea deſideraretur, quod fuit operæpretium, toties eandem formare & reformare? En tibi autem in aperto mendacio deprehenſus tenetur, quo affirmauerat, magiſtrum ſuũ & parentem Caluinum ita extremè & abſolutè doctum fuiſſe, nunquam vt ſententiam aut dogma à ſe prola-

tum

tum aut ſcriptum retractauerit, correxeritque. Cæterùm aſtum Caluini conſidera: repræhenſus quippe & hæreſeos notatus ab ijs, qui in eius Inſtitutionibus primæ & ſecundæ editionis, craſſos eius errores falſaſq; ſententias multas offenderāt, ipſe errores in libris ſuis admiſſos primum corrigèbat, ac tum, ſuppreſsis prioribus exemplaribus, & alijs in lucem editis nouis, illos, à quibus erat reprehenſus, quíue cenſura interpoſita, erroris eum hæreſeosq; damnauerant, laceſſens, eis ſe audacter opponebat, mendaces, impoſtores, calumniatores vocans, & ad illam editionem appellans, ex qua errores ſuſtulerat. Per quam impoſturam abſoluti alicuius & irrepræhenſibilis doctoris, qui nihil à ſe ſcriptum dictúmue retractâſſet, qualis videri haberique ab omnibus cupiebat, nomen ſibi & opinionem parare conabatur.

CAPVT. XXIII.

SED de Caluini vita, maligno ingenio, impoſturis, de eiuſdem immenſis doloribus, quibus ante obitum potenti & iuſta Dei dextra miſerè excruciatus fuit, deque eius animam agentis impatientia atque deſperatione ſatis ſuperque hactenus dictum eſt; ſequitur, vt de doctrina iam, & quanta ille ſynceritate in ſacra ſcriptura tractanda verſatus ſit, diſpiciamus. Illum enim Beza in præfatione ſua ſuper omnes omnino ſan-

ſanctos Patres, Doctoresq; tam veteres, quàm noſtri ſeculi, qui vnquam ſcriptis doctrinaque excelluiſſe leguntur, extollit, tanquam qui omnes poſt ſe longè reliquerit, cùm res multò ſecus ſe tamen habeat. Nam ex omnibus, qui vnquam extiterunt, hæreticis (de illis loquor, qui religionem Chriſtianam profeſsi fuêre, & zelo ſe Dei agi iactârunt) qui ſimilia fecerit, & de Deo magis abſurdè & impiè locutus ſit, atque ſcripſerit, neminem fuiſſe credo; idque feciſſe eum aut per turpem ignorantiam, aut Diabolicam malitiam, aut vtraq; ignorantia ſimul & malitia tranſuerſum actum iudico. Cùm enim maligno, ad vindictam valdè propenſo, & improbo animo fuiſſe ſatis hactenus à nobis probatũ adeoque certum ſit; quis dicat verè doctum, ſapientia, atq; Dei rerumq; diuinarum pura, incorruptaq; cognitione imbutum eſſe potuiſſe, ſcriptura contra teſtimonium perhibente, In malignam animam ſapientiam non ingredi? Neque tamen, iam enim aliquid de eius doctrina dicendum, inficias eo, eloquentem hominem fuiſſe, in linguarum cognitione verſatum fuiſſe, vidiſſe multa, legiſſe & ſcripſiſſe etiã multa; ſed ad veram diuinarum ſcripturarum & ſynceram cognitionem intellectumq; ipſum penetrâſſe, hoc eſt, quod planè pernego. Ex ijs, quæ de diuina prouidentia, de præſcientia & prædeſtinatione ſcripſit, quis recti ſaniq; iudicij eſt, qui non clarè perſpiciat, Manetis Perſæ hære-

ſin,

ſin,à quo Manichæi nomẽ ſunt ſortiti, reuexiſſe, qui omnia non modò bona, ſed mala etiam ex æterno quodam Dei decreto neceſſariò planè fieri aſſeuerârunt. Quod licet ijſdem planè verbis Caluinus non dicat, ijſdemq; terminis, tantundem tamen ipſum dicere me demonſtraturum deinceps confido. Vbi notare hoc conuenit, ſathanæ hunc dolum eſſe, vt veteres olim damnatas praxes hæreſesq; reſuſcitaturus, poſt lapſa aliquot temporum ſpatia, ambitioſos & arrogantes homines inquirat & inſtruat, per quos eaſdem rurſus diſſeminet; transformet autem, & tegat alijs verbis, alijsque coloribus obductas proferat, ne agnoſcantur, vt ſimplicibus incautisque, ne ab illis abhorreant, facilius imponat. Et his quidem facilè imponere poteſt; at docti & ſapientes homines, ſanctique ſpiritus numine afflati ſtatim, licet ad fucum faciendum alio colore tinctas, agnoſcunt tamen, viriliter reijciunt, efficaciterq; conuellere nôrunt. Quod Conſtantini Magni tempore ſic eueniſſe conſtat, circa annum Domini plus minus trecenteſimum viceſimum octauum; quando Arrius, presbyter Alexandrinus, per huiuſmodi Sathanicum aſtum atque dolum damnatam diu ante, & in Epiſcoporum ſynodis reiectam Ebionis, Artemij & Pauli Samoſateni falſam & erroneam doctrinam renouauit. Quippe latere hoc Alexandrum Alexandriæ Epiſcopum diu non potuit, qui Arrio, Dei veri-

rita-

ritatisque hoſtis Diaboli inſtrumento ac miniſtro, venenum Ebionis, aliorumque propagante & diſſeminante, quamuis alijs verbis palliaret, ſtatim hoc agnouit, detexit, vicinosque Epiſcopos, vt cauerent, admonuit. Sic Caluinus noſtro ſeculo Manetis hæreſim effoſſam eruit, & in conſpectum, aliò tamen ornatu circundatam cinctamque protulit. Quamuis enim fatalem neceſsitatem non nominet, neque cùm de ea ſermonem inſtituit, tam claris, apertisque verbis vtatur, (ita enim nimium ſe proderet, fuiſſetque ab vniuerſa ſtatim Eccleſia repudiatus) nihilominus in hominum actionibus neceſsitatem, Laurentij Vallæ ſententiam probans laudansque, conſtituit. Qua de re in proprio de Dei prouidentia opere, quod poſt hoc, Deo approbante, propediem ſequetur, copiosè tractaturum me ſpero. Cùm ſcribit autem, defenditque, Adam Dei ordinatione & æterno decreto in peccatum neceſſariò eſſe prolapſum; cùm Adæ poſteros quoſdam, qui ſaluentur, eſſe electos, alios ſempiternæ morti deſtinatos docet, & diuerſitatis huiuſce primam præcipuamque cauſam eſſe Dei voluntatem aſſeuerat, ſententiam quandam D. Auguſtini ex eius ſuper Geneſin libro, ad hoc comprobandum allegans, qua, quæcunque ſunt, fiuntque, eorum omnium ſolam Dei voluntatem cauſam exiſtere, ille aſſerit; huiuſmodi cùm de Deo docet, nónne Deum ſummè vituperat &
tradu-

traducit? Quis enim adeò durus & inhumanus pater eſt, qui vt necet, vt laqueo perimat, vitamque adimat, idcircò filium generat? O doctrinam impiam. Deum ſcriptura mille in locis pronunciat deteſtari peccatum & prohibere, neque damnatorum perditione atque punitione delectari; vt quis pereat, ab ipſius voluntate alienum eſſe; ab ipſo non eſſe, quod Iſrael ſe perditum eat, & filiorum numero excidat; exprobrare autem eis, quod non intermiſerit facere quæcunque optimum, benigniſsimum, & miſericordiſsimum parentem pro filiorum ſalute præſtare conueniat. Hæc de Deo ſcriptura prædicat: Caluinus autem hunc tam benignũ parentem quoſdam idcircò, vt perderet atque damnaret, creâſſe, & in hunc mundum produxiſſe affirmat. Hanccine igitur doctrinam aut manifeſta ex ignorantia, aut Diabolica malitia, aut ex vtraque ſimul profectam eſſe animaduertimus? Iam Auguſtino tam ſancto Patri affingere, quaſi ille dixerit eorum, quę in mundo fiunt, omnium Dei voluntatem ſolam cauſam eſſe, cæca grandisque vel ignorantia eſt, vel malitioſa impoſtura. Quam enim ſanctiſsimi Patris ſententiam producit, ea ſignificatur, tot & tam diuerſa animantium genera eſſe volatiliũ, piſcium, quadrupedũ, reptilium, omnisq́;, quæ in rebus creatis eſt, conditionis atque ordinis, aliam rationem dari non poſſe, quàm quòd ſic condi, creariq́; Deus voluerit, & ſic illi placuerit,

rit; cùm hoc ſcriptura dicat, ſicut Deo placuit, ſicut voluit, ita cũcta tam in cœlo, quàm in terra facta eſſe & producta. Caſus verò rebellionis & ſpirituum Apoſtaſiæ, peccati & tranſgreſsionis Adam, eorumq; criminum, quę mali quotidiè perpetrant, authorem Deum facere, ita quidem, vt eius voluntas & ęternum decretum harum omnium rerum cauſa eſſe aſſeratur; quàm eſt craſſa ignorantia, & quanta cum Dei ignominia coniuncta, contraq; diuinum honorem quàm euidens eſt blaſphemia? Quod vnquam ſenſiſſe aut dicere voluiſſe optimũ pijſsimumque doctorem Auguſtinum quis credat? Hinc itaq; luce meridiana clarius Caluini ignorantia & diabolica elucet malitia. Quem plurimas, ſi quis aduertat, diuinæ ſcripturę ſententias mirè ſic contortas inuertere, contraq; verum genuinumq; ſenſum interpretari reperiet; quas ego tamen in id, quod dixi, quodq; propediem in lucem emittere opus decreui, reijcio & reſeruo. Nunc vero deinceps, quanta is Ieſum Christum Dei filiũ, Dominum & Redemptorem noſtrum ignominia & probro affecerit, videamus.

CAPVT XXIIII.

DVO autem tantummodò, ne ſim prolixus, & auditori, lectoríue moleſtus, in medium adferre decreui, reliquis alteri operi reſeruatis. Primum erit de eo, quod Epiſtolam ad Hebræos

exponens ſcripſit, ad quintum caput pręcipuè, vbi D. Paulus in orationis, quam Chriſtus parum antè, quàm Iudæis in manus traderetur, in monte Oliuarum ad Patrem direxit, mentionem incidens, Et exauditus eſt, ait, pro ſua reuerentia; quomodo in veteri & vulgata editione legitur. Caluinus autem communem interpretationem in Eccleſia ab omni antiquitate approbatam reijciens, hanc vocem εὐλαϐείας metum & dubitationem exponit, manifeſtos ſiue imprudens ſiue malitiosè errores committens. Primò, Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum adeò terribili, ait, mortis terrore concuſſum, vt quaſi in deſperationem incideret, anxius & ſolicitus, ne à morte abſorberetur & deglutiretur. Nam his vocibus Latinè ſcribens vſum eſſe, qui librum habent, videre poſſunt, quod Gallicè expreſsit, *il y a englouty*. Maiorem in Chriſtum eiusque dignitatem, blaſphemiam vel Ebionem, vel Artemium, vel Paulum Samoſatenum, vel horum ſectatorem Arrium, vel ipſum denique Mahometem vnquam protuliſſe non reperio. Nam imprimis Chriſti diuinitatem inficiatur, conuellitque, talem eum nobis exhibens, qui finem ſuum ignorauerit, neque ſecurus, planeq; certus fuerit, Dei ſe filium eſſe, qui vitę & necis ſuę poteſtatem plenã obtineret. An verò ignorabat Caluinus, quæ à Chriſto antea dicta fuerant, quæue in Euangelio Ioannis cap. 10. referuntur? Propterea diligit me

me pater, quia pono animam meam, vt iterum ſumam eam. Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à meipſo. poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam, hoc mandatum accepi à patre meo. Optarem ego, vt hic miſera Caluini mãcipia, nimis ei miſerè addicta ac deuota, conſiderare vellent, quonam pacto Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ne à morte abſorberetur, hæſitare ac metuere potuerit, cùm verus & Deus, & homo eſſet, qui neque cur in hunc mundum venerat, cauſam vnquam ignorauit, & quem, neque quo mortis genere tollendus eſſet, neque modus, inſtrumenta, authores, incitatores, imò ne locus quidem & hora, vbi & quando paſſurus eſſet, vnquam latuere. Præterea, ſi caput noſtrum, quod fidei, ac ſpei noſtræ, eiusq́ue certitudinis atque fiduciæ, quam in diuinis nos habere promiſsis conuenit, fons eſt, origo, atque perfectio, ſi hæſitauit, ſi exhorruit, vacillauitq́ue, quid nos debilia eius & infirma membra, quantam in nobis dubitationem reſidere, quàm parum ſecuros, certosq́; eſſe oporteret? An verò Eſaias aliquis medius & quidem viuus diſſectus, ita hunc tamen extremum & maximum dolorem tulit, ac ſi nullum neque malum, neque pœnam perſentiſceret. Ananias, Azarias, Miſael adoleſcentes, in ardentem fornacem miſsi, tantum abfuit, vt eiulantes animum ſpemq́ue abiecerint, metuerintq́;, ne in medijs flammis à morte deglu-

tirentur, vt etiam laudes Deo atque hymnum decãtauerint. D. Stephanus lapidibus obrutus, non modò non eſt turbatus, neque timore concidit, ſed pro ijs, qui lapides in ipſum confertim iactabant, necisq́; eius authores erãt, Deum deprecatus eſt. Marcellinus cum fratre Diocletiani iuſſu, multis confixus ſentibus, quaſi dolores mortemq́ue ridens, lætus hunc Pſalmum decantabat: Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Denique infiniti alij non Chriſtiani modò, & de vita ęterna ſecuri, verumetiam gentiles magno animo mortem contempſerunt: Et ipſe Dei filius omnes mortales magnanimitate & conſtantia longè ſuperans, adeò quidem, vt ne ad milleſimam quidem eius, quæ in ipſo fuit, magnanimitatis atq; conſtantiæ partem pertingere quiſquam vnquam potuerit, illéne vt animum, quod Caluinus ait, deſponderit, & in adeò fœdũ, abiectum, extremumq́; timorem prolapſus ſit? Nimium hoc ignominioſum eſt de Dei filio ſentire vel loqui. Cæterùm Caluini ſummam ignorantiã malitiamve agè hic contemplemur. Qui ad confirmandam opinionem ſuam vſitatam Græcæ huius vocis εὐλαβείας interpretationem immutat; quæ omnium Græcæ linguæ peritorũ iudicio, metum, cautionem, reuerentiam atq; pietatem denotat, hoc eſt, cultum, officiumque, quod Deo primum, tum parentibus, & demũ honoratis, & in dignitate aliqua conſtitutis viris

ris debemus. Eſt, vbi & hanc eius vocis ſignificationem, vt ab officio & ratione diſceſsionem deſignet, reperias; neq; reperies tamen, vbi ignominioſum huiuſmodi aliquẽ ſeu timorem, ſeu metum, qui ex animi puſillanimitate ob imminens aliquod periculum proficiſcatur, ſed vbi honeſtum ex amore & reuerentia natum timorem potius ſignificet, quo erga quenquam ob eius dignitatem atq; excellentiam plerumque afficimur. Quod ex voce εὐλάβης, quæ hominem religioſum atq; verecundum denotat, magis etiam fit perſpicuum. Caluinus autẽ non pro honeſto huiuſmodi timore, ſed in peiorem partem detorquens, pro horrore atq; tremore accepit, quo quis ob ineuitabile aliquod periculum quaſi deſperabundus concutitur, cui quidem anxium atq; atrum epitheta dari conſueuerunt, qualem in Chriſto Ieſu Domino noſtro horrorem fuiſſe nemo ſanctorum Doctorum vnquam admiſit. Sed alterum etiam inſignem errorem in ſua verſione committit, propoſitionem ἀπὸ omninò aliter, quàm Græcè docti viri omnes, interpretans, Neq; enim περὶ pro ἀπὸ, quod à ſignificat, vel ab, vſurpatum vſquam reperias. Vbi ſi quis mihi obijciat, nõ inueniri quoq;, vbi (pro) vt eſt in vulgata verſione ſignificet; huic primum reſpondeo, præſtare multò, ſatiusq́; eſſe, eum vocabulorũ vſum, qui tempore confirmatus ſit, & ab eccleſia receptus, retinere, quàm temerè, nulla neceſsitatẽ

efflagitante ſic immutare ac detorquere, vt contra Dei eiuſq; filij Ieſu Chriſti honorem atque gloriam vſurpentur. Deinde ſi Caluinus tanta fuit eruditione præditus, quantam illi Beza affingit, an non ἀπὸ interpretari, pro, vel, iuxta, poſſe, obſeruare potuit, ſicut ἀπὸ τῆς ἴσης ὁσίας, ex æquis viribus verſum legimus? quid vetet igitur, vt non hoc etiam loco ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, per ex, vel pro, reddatur? Ad hæc, ſi Caluino hunc locum genuino ſenſui reſtituere ſtudio fuit, quid eſt, quod tanta temeritate & audacia ad textũ adijciat pronomen hoc, ſuo? Ait enim, exauditum fuiſſe à ſuo timore, quamuis minimè ſic quidem, ſed abſq; pronomine hoc αὐτοῦ, tantum ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, pro reuerẽtia, Grȩcus codex habeat. Nimis fortaſsis vrgere hunc locũ videbor, & diutius immoratus eſſe, ſed hoc feci præcipuè, vt Caluini huius, quem Beza ſuper omnes, qui fuerunt vnquam, omnium temporum doctos euexit, aut inſcitiam, aut malignitatem, aut ſimul vtranq; euincerem, ac clarè ſpectandam exhiberem. Addicant ſe verò deuoueantque, qui volent, Caluini doctrinȩ, eiuſque hæreſin propugnent, ego referam, quæ ex ſcriptura ſacra, & ſanctorum Patrum ac veterum Doctorum, qui S. Apoſtolis proximè ſucceſſerunt, ſententijs ſuper has Ieſu Chriſti preces, & Apoſtoli hunc ad Hebræos locum, collecta habeo. Ante omnia verò hoc notare conuenit, eam Chriſti orationem non eſſe per eos,

qui audierunt, præſentesque fuerunt, in ſcripta relatam. Sunt enim hæc geſta, & à Domino noſtro Ieſu Chriſto verba hæc in monte Oliuarum prolata, quò non niſi tres ex ſuis diſcipulis adduxerat, reliquis Gethſemani relictis. Et hi tres tamen longè ab eo ſemoti, quantum iactus eſt lapidis, & graui etiam ſomno preſsi erant. Itaque Spiritus ſanctus, cuius inſtinctu & inſpiratione non per falſos, ſed veros ſynceroſque verbi Dei miniſtros hæc ſcripta habemus, inſtruere nos per hanc orationem, & manifeſtam nobis facere voluit Chriſti Ieſu Domini noſtri dignitatem, magnificentiam, excellentiam. Qui, vt eodem quinto capite Epiſtolæ ad Hebræos ſcriptum legimus, in diebus carnis ſuæ, hoc eſt, veſtitus ſubſtantia & natura humana, ab hominibus nihili habitus, à Iudæis verò etiam tanquam improbus aliquis ac latro tractatus, preces, ſupplicationesque ad eum, qui poſſet illum ſaluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis obtulit. Non profugit ergo in procul remotas terras, non in ſyluas, aut deſerta loca, aut in obſcura ſe antra abdidit, neque angelis miniſtris ſuis mandauit, vt ſe conatibus inimicorum ſuorum opponerent, illis vel cęcitate percuſsis, vel confuſis, vel planè euerſis; ſed ad Deum patrem ſuum conuerſus, illũ orauit, & non ex abiecto aliquo, muliebri, puſillanimi, horroris & anxietatis, ne à morte abſorberetur, pleno timore

more, verùm morti multò magis, quam ab ęterno ad redimendum genus humanum ordinatá eſſe nouerat, ſe generosè offerens, in hęc verba prorupit: Pater, ſi poſsibile eſt, tranſeat à me calix iſte, veruntamē, ſi nō poteſt hic calix trāſire, niſi bibam illum, fiat voluntas tua. Vbi ſpiritus ſanctus nos inſtruit, duas in Ieſu Chriſto Domino noſtro naturas, diuinam & humanam fuiſſe, quarum hęc corpore conſtans, neceſsitatibus naturalibus obnoxio, & rationali anima, actiones omnes naturales efficiebat, omnia ad huius naturæ conſeruationem neceſſaria appetens amplectensque; ab alijs autem eidem naturæ aduerſis atq; contrarijs rebus abhorrens; quales ſunt afflictiones, paſsiones, cruciatus, & denique mors, quæ ipſam naturam humanam deſtruit & diſſoluit; qua ergo homo erat, mortem ipſe exhorruit. Quo idem Spiritus ſanctus errorem Eutichetis, apud Conſtantinopolim Abbatis, confutare voluit, qui tertius poſt Manetem & Apollinarem, de Ieſu Chriſto docendum & defendendum ſibi ſumpſit, non humanum, ſed cœleſte illum corpus habuiſſe, quod ad inſtar ſolaris radij per virginis corpus pertranſierit, ita vt nequaquam tamen eius ſubſtantiæ particeps efficeretur; imaginarium & phantaſticum Domino noſtro, & nulli paſsionibus obnoxium corpus ſic attribuens. Aduerſus quam hæreticorum opinionem, vt oſtendat Chriſtum & verum hominem, & verum Deum

fuiſſe,

fuiſſe, hanc eius orationem in ſcripturam ſacrã referri ſpiritui ſancto viſum eſt, ex qua conſtare poſſet, duplicem in eo voluntatem fuiſſe, humanam alteram, qua mortem refugerit, & diuinam, ſecundum cuius præſcriptum ratio directa ad Dei ſe voluntatem conformabat. Rurſus, quàm huius innocentis mors neceſſaria eſſet, qua niſi intercedente humana natura imperfecta permãſiſſet, & ſine ſpe aliqua reſurrectionis, declarare Spiritus ſanctus hoc ſermone etiam voluit. Et idcircò; ſi poſsibile eſt, aiebat: at cùm poſsibile non eſſet, Deo ſe totum permittit, reſignatq́;, quem nunquam deſeruit, & à cuius voluntate nunquam diſceſsit, ſicut enim vna eſt vtriuſq; potentia, eademq́; ſapientia patris atq; filij, ita vna vtriuſq; eademq́; voluntas eſt. Atq; hæc quidem vera & legitima huius loci expoſitio eſt, cum priſcorum & orthodoxorum Patrum doctrina conſentiens, quam veri & legitimi Eccleſiæ filij ſequuntur. Caluini illam alteram ſequantur, qui ſe ad falſam eius doctrinam hæreſimq́; adiungere, eiq́; ſe conſecrare volẽt.

CAPVT XXV.

IAM alius inſuper inſignis locus eſt, in quo nimis clarè ſuam ille inſcitiã malitiamq́; prodidit. Nam cæteras, quarum plurimæ ſunt, contrarias & inter ſe pugnantes ſententias, quod ab alijs obſeruatæ collectæq́; ſint, ex eius libris repete-

re ſuperſedeo: at de hoc eius errore à nemine ſcriptum quidquam exiſtimo, qui eſt de Ieſu Chriſti ad inferos deſcenſu. Hic enim fidei articulus non minus momenti atque ponderis ad Chriſti excellentiam potentiamq́ue comprobandam habet, quàm alij illi, qui de eius ſunt Natiuitate, Reſurrectione, & in cœlum Aſcenſione. Quod licèt ita ſit, Caluinus tamen, vel Sathânica malitia, vel nimis ſtupida inſcitia, vel vtraque ex cauſa occultare illum & ſupprimere conatus eſt. Illa verò ſemper fuit Dæmonis malitia; vt in omnes partes & occaſiones intentus ſedulò vigilaret, Dei & filij eius Domini noſtri Ieſu Chriſti gloriã & honorem quemadmodum obſcurare poſſet; ad quam rem tanquam inſtrumenta quædam & adminiſtros nullo non æuo homines ſuperbos aliquot, arrogantes, ambitioſos excitauit atque adhibuit, excogitans ſuggerensq́ue eis peregrinam aliquam & abſurdam interpretationem ad damnatas iam olim per ſanctos & orthodoxos Epiſcopos hęreſes rurſum introducendas. Sic Arrij linguam exacuit, vt ſubtiliter diſſerere, proponere, atque ſuadere eundem errorem poſſet, quem Ebion, Artemius, & Paulus Samoſatenus contra filij eandem, quam cum patre habet ſubſtantiam, prius diſſeminauerant; cautè tamen, alijs vocibus excogitatis atque ſubſtitutis, quibus iam olim cognitum damnatumq́ue Ebionis & ſociorum eius virus

rus, ne agnoſci poſſet, tegeretur. Nulla igitur Arrius huius dictionis ὁμοούσιος, quod eſt, eiuſdem ſubſtantiæ, mentione facta, Deum aiebat non eſſe Patri coæternum, ſed Patrem ante Verbum fuiſſe, quanquam Verbum (ſic enim ipſe loquebatur) ἐξ οὐκ ὄντων eſſet, hoc eſt, ex rebus non exiſtentibus; quaſi dicere vellet, quòd ex rebus creatis non eſſet. Quibus verborum inuolucris tacitè Ieſu Chriſti diuinitatem negabat. Cæterùm hanc eius fallaciam & impoſturam Alexander Alexandriæ Epiſcopus ſtatim agnouit, agnitamque damnauit; quod dictum à nobis etiam antea eſt. Dehinc Sathan quendam Photinum, qui erat presbyter, ſuſcitauit, qui, vt falſam doctrinam ſuam, quam cogitàbat in Eccleſia ſerere, fuco aſpergeret, nouoque colore obductam alia forma conſpiciendam exhiberet, Arrianos ſimul & Orthodoxos reprehendens, non minus horum, quàm illorum doctrinam damnabat, & intereà tamen Ebionis eiusque ſectatorum hæreſim ex Orco reuocabat: Nam dictionem λόγος in Euangelio Ioannis, decretum & prædeſtinationem humanæ redemptionis, & vitæ æternæ per homines ex Virgine natum reſtitutionem interpretabatur. Sed hic, vnà cum erronea hac & falſa interpretatione à Baſilio Ancyrano, in Galatia Epiſcopo, eſt confutatus. Denique, vetus eſt hoc Sathanæ ſtratagema, hæreticos ſemper aliquos excitare, qui falſis

ſcri-

ſcripturæ ſacræ interpretationibus honorem Chriſti Domini noſtri obſuſcent, erroresq́; in Eccleſiam introducant; Quod noſtro etiã tempore in Caluino experti ſumus, qui cum multis locis, tum præcipuè hac falſa verſione, dum illud, Deſcendit ad inferos, ipſe, Poſitus eſt in ſepulchro, reddidit, Ieſu Chriſti gloriæ multũ detraxit. Cùm autem idcirco à quodam ſub annum Domini 1552. reprehenſus eſſet, qui hanc ei nimis fœdam & vitioſam battologiam exprobrabat; ſuffeciſſe enim, quod in Symbolo præceſsiſſet, mortuus eſt & ſepultus, neq; per hæc verba, poſitus eſt in ſepulchro, idem repetere opus fuiſſe; eius rei cauſa Catechiſmos iſtius editionis, quoſcunq; potuit, ſuppreſsit, & de hoc Chriſti Domini noſtri deſcenſu mentionẽ nullam in eis reliquit, qui ſub annum 1562. impreſsi fuère, vt enormes illas ſuas prioribus editionibus inſertas ſentẽtias aboleret. Quo facto malam & Diabolicam ſuam mentem, malũ animum in apertum protulit, non abſimilis illi, qui poſt vulnus alteri inflictum pugionem magna celeritate abſcondit, manumq́; citiſsimè retractam in ſinum recondit, ne videatur is eſſe, qui vulnus inflixerat. Sed benè habet, extant etiamnum & reperiri poſſunt vetera prioris editionis Catechiſmi illius exemplaria, in quibus Miniſtrum hoc modo puerum interrogare reperias: *Quid eſt, quod de eius ad inferos deſcenſu adiectum eſt?* Et reſpondet puer, *Nimirum hoc*

eſt,

eſt, quod non tantum mortem naturalem ſuſtinuit, quæ eſt ſeparatio corporis & animæ, ſed quod anima quoq; eius mirabilibus anguſtijs conſtricta concluſaque fuerit, quas S. Petrus dolores mortis appellat. Deinde Miniſter proſequitur, ob quamnam hoc rationem, & quomodo factum ſit interrogans: Ad quod Puer, *Idcirco videlicet, quia ſe Deo præſentabat ſiſtebatq;, vt ei peccatorum nomine ſatisfaceret, neceſſarium fuiſſe, vt horribiles has conſcientiæ anguſtias experiretur, non ſecus, ac ſi derelictus a Deo eſſet, imo vero, quaſi Deus illi iratus fuiſſet, atq; in illa abyſſo conſtitutum exclamaſſe: Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquiſti?* Et paulò pòſt hoc inſuper adiungit: *Neceſſe fuiſſe, vt ſic illum Deus affligeret, vt impleretur, quod per Eſaiam fuerat prædictũ, quod nimirum Dei manu propter peccata noſtra percuſſus ſit.* Nos autem, vt hæc confutemus, à poſtrema eius ſententia ordiemur, qua affirmat; idcircò Chriſtum afflictum ſic, tractatumq; eſſe, vt, quę Eſaias prædixerat, adimplerentur: vbi craſſam ſuam inſcitiam prodit, quod faciunt etiam, in eoq; ipſum imitantur alij eius ſectatores, dum multos ex Euangelio ſimiles locos, Hoc autem factum eſt, vt impleretur, quod dictum eſt, ipſi vertunt explicantque: *Hoc ob hunc finem factum eſt, vt adimpleretur &c.* Nôſſe autem ipſum oportuit, obſeruaſſeq;, vocem, vt, non ſemper idem, quod Gallis *a fin* ſignificare, tanquam finalem cauſam reddat, ob quam aliquid factum ſit, ſed nonnunquam etiam earum rerum, quæ prædi-

ctæ ſunt, aut quæ pòſt futuræ ſint, euentum, &, vt ſic loquar, ſubſecutionem ea denotari atque exprimi. Sicut exempli cauſa, quod Pſalmo 50. legimus: Peccaui, & malum coram te feci, vt iuſtificeris; non quidem, ob hunc finem atque cauſam, vt iuſtificeris, ego peccaui, ſed pòſt vel ex meo peccato ſubſecutum eſt, vt tua iuſtitia appareret, & quàm eſſes in promiſsis tuis conſtans & fidelis, contrà quàm homines de te iudicabant, manifeſtum fieret; cùm nimirum illi arbitrarentur, quod ob meum peccatum me deſerturus eſſes, & à te repulſurus, ſicut, qui me præceſſerat, Saulem abieceras, & à te repuleras. Similis apud Paulũ in Epiſt. ad Rom. 5. cap. locus eſt: Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum; quod non ſic accipiendum eſt, quaſi eo fine, & ob eam cauſam lex ingreſſa dataq́; ſit, vt peccatum magis abundaret, ſed ſic euenit, vt poſtquàm data lex eſt, delictum etiam magis, quàm prius, creſceret, augereturq́;. Ad eundem planè modũ de Chriſto Ieſu dicendũ eſt, quòd paſſus multa ſit, & in vita ſua fecerit, per Prophetas antè prædicta, non quidem eius rei gratia, & ob eum finem, vt Prophetiæ adimplerētur; ſed euenit, factumque ſic eſt, vt à ſanctis Prophetis denunciatæ prædictiones, per Chriſtum in ſuis paſsionibus, eiuſque rebus geſtis adimplerentur. Vbi duas res, quæ in paſsione Domini noſtri ſimul reperiuntur, notare atq; diſcere nos conuenit, quarum S. Petrus ſecundo Actorum

cap.

cap.meminit; quæ ſunt, Præfinitum Dei ac determinatum conſilium, deinde eius præſcientia: quæ duo inter ſe differunt. Quaſdam enim res Deus in æterno ſuo conſilio definierat, decreueratq́;, quale eſt, quod ſe Chriſtus per crucem humiliaturus eſſet, & mortem perpeſſurus; aliàs autem præuiderat, vt quidem omnia futura illi præſentia ſunt, iniurias nimirum, blaſphemias, calumnias, quas Iudæi filio ſuo illaturi eſſent: hos autem æterno decreto in ſuo conſilio non ordinârat, prædeſtinaratq́ue, ſed prę̨ſciuerat tantummodo, ſeu prę̨uiderat. Prudenter autem hæc duo diſtinguenda veniunt, Decretum ſiue conſilium à Deo ordinatum & definitum, eiusq́ue Prę̨ſcientia. Quorum ex eo differentiam intelligere poſſumus, quod Ioſepho Iacobi filio accidit, vt hoc hiſtoria Geneſeos enarrat: Fratres ille ſuos poſt mortem patris turbatos, & metu ſollicitos, ne memor iniuriæ eſſet, quam ab eis accepiſſet, blandè atque leniter alloquitur: Nolite timere, hoc enim ex Dei ordinatione & definito conſilio fuit, quod in Aegyptum ego venerim, vbi ille me exaltare, & in hoc dignitatis gradu collocare determinauit. Et hoc quidem decretum definitumq́ue Dei conſilium fuit: At neutiquam illud quoque, quod in eum fratres ſæuirent, crudelitatiq́ue in illum exemplum ederent, quod tamen præuiderat Quod verò Caluinus docet, eiusq́ue ſectatores obſtinatè tuentur,

Deum

Deum determinâſſe, decreuiſſe ac prædeſtinâſſe Adæ lapſum, quomodo cæteras res omnes, quæcunque in mundo committuntur & fiunt, falſa opinio eſt, & iam olim ab Eccleſia damnata. Quamcunque enim excuſationem, prætextum, ſuffugium Caluinus eiuſque complices quęrere atque obijcere tentent, negare non poſſunt, ſic cùm loquuntur, hoc ſe quoque dicere, Deum peccati authorem eſſe. Sed hac de re vberior tractatio in eo opere ſequetur, quod Deo benè iuuante poſt hoc me editurum recepi. Iam Caluinus etiam audacter in Domini noſtri honorem & gloriam per hoc impingit & blaſphemus eſt, quod ea illi attribuat, quæ in eo neq; fuerunt vnquam, neque eſſe potuerunt, ſyndereſim, remorſum, compunctionem & coarctationem conſcientiæ: Nam optimè ſibi conſcius, & de ſua integritate atque innocentia certus, confidenter Iudæos appellans: Quis, inquit, veſtrûm arguet me de peccato; & alibi rurſus: Venit Princeps huius mundi, tanquam me meaq; opera exploraturus, & in me non inuenit quicquam, quod arguat. Sed tempus eſt, vt loquamur de eiuſdem Domini noſtri Ieſu Chriſti ad inferos deſcenſu, qui ex præcipuis Catholicæ fidei articulis vnus eſt, non minus gloriam Chriſti illuſtrans, quam illi, quibus reſurrexiſſe eum, & in cœlum aſcendiſſe credimus ac profitemur.

CA-

CAPVT XXVI.

De quo Chriſti Ieſu Domini noſtri animæ ad inferos deſcenſu Propheta Dauid ſic vaticinatus eſt Pſal. 15. Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Quæ verba B. Petrus Act. 2. de Ieſu Chriſto accipit atque exponit, Cuius anima, cùm ad inferos deſcendiſſet, detineri in locis profundis ſub poteſtate Principis tenebrarum nequaquam poterat; ſed poſtquàm prædicâſſet, & manifeſtum feciſſet ſuæ diuinitatis potentiam, gloriosè ad corpus redijt, aſſumptaq; rurſus carne, quæ in ſepulchro iacebat, reſurrexit, præſentibus ſepulchri cuſtodibus, & Dæmonibus, ipſaq; morte inuitis. De hoc eodem ad inferos deſcenſu, & quemadmodum his, qui illic detinebantur, prædicârit, idem Petrus in priori ſua Canonica epiſtola cap. 3. ſcribit, quòd Ieſus Chriſtus Dominus noſter mortuus ſecundum corpus & viuens ſpiritu, ſpiritibus, qui erant in carcere, veniens prædicauit, hoc eſt, ijs, qui erant ſub poteſtate mortis & Diaboli: prædicauit, inquam, incredulis & iuſtis, & illis quidem, qui Noe tempore increduli fuerant, non vt eos conuerteret ad fidem, ſed de incredulitate conuictos, aſperè redarguit & increpauit: iuſtos verò, eos ſcilicet, qui ad pœnas peccati originalis pendendas tantummodò in limbo detinebantur, conſolatus eſt, & gloriæ

fecit participes. Et cap. 4. multò etiam clarius teſtimonium de hac Chriſti apud inferos prædicatione idem Petrus protulit. Loquens enim de impijs, qui pios iuſtosque calumniabantur, quòd à peccatis ſe vitijsque reprimerent ac reuocarent: Rationem, inquit, ei reddent, qui paratus eſt iudicare viuos & mortuos. Propter hoc enim & mortuis euangelizatum eſt, vt iudicentur quidem ſecundum homines in carne, viuant autem ſecundum Deum in ſpiritu. Quo ſignificare voluit, quòd Ieſus Chriſtus prædicatione ſua apud inferos facta, iudicem ſe viuorum atque mortuorum declarauit, manifeſtauitque in eo nimirum, quòd impij in carne, ſecundum quam vixerunt, iudicati ſint & damnati: iuſti autem propter ſpiritum, quem diuino munere in via ducem ſecuti ſunt, vitam æternam adipiſcantur. Fateor rem hanc intellectu admodum eſſe difficilem, ſed præſtat, cùm non intelligas, hoc ipſum ingenuè profiteri, quàm malè interpretando Ieſu Chriſti gloriam obſcurare, aut deprimere, & ſcripturam à genuino in alienum ſenſum detorquere, idque oſtentandi ingenij cauſa, neue quicquam ignoraſſe, ſed vt omnibus numeris abſoluti, & Dei ſpiritu inſigniter & perfectè dotati atque illuſtrati doctores eſſe videamur. Qualem Caluinum fuiſſe Theodorus Beza nugacibus ſuis ineptijs & nimis apertis mendacijs, per ſummam impudentiam & frontem erubeſcere neſciam, per-

perſuadere contendit. Atque poſſem ego multa alia ſcripturę loca, à Caluino in ſuis operibus minus benè verſa, & peius etiam expoſita proferre, ſed cùm plerique docti & ingenioſi viri ea iamdudum attigerint, & quendam breui proditurum ſatis ſciam, qui eius errores atque inſcitiam copiosè ſit demonſtraturus. Et demum, ne nimium ego prolixus, lectoriq; moleſtus ſim, huic libello finem imponam, per quem mihi propoſitum fuit in apertum proferre, atque efficere, vt orbi vniuerſo paterent, & cognoſci ab omnibus poſſent, vita, mores, ſathanicæ impoſturæ atq; fraudes, demùm mors Caluini, quà iurans, blaſphemans, execransque Deum, & extrema cum deſperatione extinctus, ex hac vita migrauit: quæ cauſa fuit, vt oſtium occluderent, & ad eum inuiſendum neminem admitterent, ne videlicet occaſio rudibus & miſerè ſeductis aperiendi oculos ſuos hinc daretur, qui eius doctrina capti, eiq; nimium addicti, contrarium, quàm quòd erant perſuaſi, cernere atque inſtrui ſic potuiſſent. Nunc finem impono, & claudo hoc opuſculum, humiles & ſynceros Dei, eiusq; Eccleſiæ Catholicæ filios exhortans, hunc vt tractatum noſtrum ſibi eſſe antidoton velint, applicentque tanquam præſeruans aliquod pharmacum cōtra peſtilentem & venenatam Caluini doctrinam, Theodori Bezæ ineptijs tectam & fucatam, cui hoc ſtudium eſt, vt ſpiritum tenebrarum in angelum lu-

cis, & lupum in agnum transformet, atque ex Mulo Elephantem faciat. Deum autem precor, vt rudes & idiotæ, miſerè à recta ſalutis ſemita abducti, & dæmonis frande erroribus immerſi, oculos mentis ſuæ aperiant, videantq́;, quantum à recta regiaque via deflexerint, & quemadmodum, cui mordicus adhærent, ſecta indies magis ac magis euaneſcat; ipſorum verò, qui ſectæ Principes ſunt & capita, conatus atq; ſtudia, non modò fœlici ſucceſſu deſtituantur, ſed contra ipſorum vota ſemper cedant; quod manifeſtum ſatis indicium eſſe poteſt, Deum, qui illorum conatus ſemper irritos reddit, proſperum eis ſucceſſum negans, minimè quoque harum nouationum authorem eſſe. Dicant enim mihi: Dux Bipontinus cum ſuo equitatu Germanico, quem in Franciam, ad eam flamma, igniq́; vaſtandam, diripiendamque, hoc tamen prætextu, quaſi Religioni ſuccurſurus, introduxerat, quem exitum habuit? Heluetij & Geneuenſes, à Theodoro Beza ſolicitati inductique, vt Lugdunum & Lugdunenſem Prouinciā inuaderent, quò deuenerunt? Matiſconenſe oppidum & Franciæ ciuitates aliæ, aſtu ab eis interceptæ, quid eſt, quòd in eorum imperio & poteſtate non permanſerunt, ſi à Deo factū eſt, vt in eorum poteſtatem venirent? Cathelnau, Renaudie, & Vilemougis, cæterique coniurationis ſocij, qui authore atque inſtigatore Caluino, in necem adoleſcentis Regis conſpirârāt,

quem

quem ſuæ coniurationis ſucceſſum inuenerūt? conatus quò euaſit? Certè euentus, fœdusque eorum, exitus & mors ignominioſa amplum ſatis teſtimonium perhibuit, à Deo non fuiſſe miſſos, ſicut Iehu miſſum ad tollendum Achab & omnem eius progeniem internecione delendum, liber 4. Reg. cap. 9. commemorat. Poltrotus, qui ſuaſore Theodoro Beza apud Aurelianum, nobilem, generoſum, & ſtrenuum Principem, Franciſcum Lotharingum, Guiſiæ Ducem per fœdam proditioné ex inſidijs aggreſſus occidit; ſi Deus ei huius conſilij auctor fuit, cur non euaſit ſaluus, ſicut Deus Aioth, qui Eglon Regem Moab interſecerat, eripuiſſe, in lib. Iudic. 3. cap. legitur? Denique pacis & publicæ tranquillitatis illis hoſtibus, qui contra Regnum, ipſiusque Regis ſui, cui ex ſacramento, quo ei erant obſtricti, obedientiam & fidelitatem debebant, vitam nefariè coniurauerant, quàm fauſtus D. Bartholomæi, Anno gratiæ 1573. feſtus dies illuxit? Abſit verò, vt probem multis bonis & innocentibus tum illatam necem, eamque ſtragem, quæ diaboli fraude atque malitia per certa Franciæ loca oppidaue nimis quàm crudeliter edebatur. Hoc tamen conſtanter atque liberè profitebor, quicquid ſiue ſentiant, ſiue ſcribant nonnulli, Caluinianam ſectam profeſsi, neque illis viciſsim, qui fidem fallant, & ſanctè promiſſa non præſtent, officiumque deſerant, quæ promiſeris, ſeruanda eſ-

ſe. Quod reſtat, omnes ego, qui Dei ſpiritu a-
guntur, cuiuſuis etiam ſtatus ſint atq; ordinis,
rogatos atque obteſtatos volo, vt aſsiduo pio-
que ſtudio Deum ſedulò precentur, vt veros iis
doctores, legitimosque paſtores, qui ſalutis vi-
am ſyncerè monſtrent, & ab omnibus Eccleſiæ
agrum erroribus abuſibusque repurgent, Ec-
cleſiæ ſuæ donare dignetur, Regi quoque no-
ſtro, cæterisque Regibus ac Principibus omni-
bus ſanctum ſuum ſpiritum largiatur, ſapienti-
amque ad diuinam eius, æquiſsimamq; volun-
tatem cognoſcendam inſtillet, eique vt obedire
ac in officio, in Dei timore, veraque religione
ſubditos continere queant, ſua gratia aſsiſtat at-
que adiuuet. Cui Deo, Creatori, Redem-
ptori & Saluatori noſtro, ſit glo-
ria, honor atque laus in
omne æuum.
Amen.

FINIS.

BIBLIOTECA